

**Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ
ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟ
ΝΟΜΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ.**

ΟΝΟΜΑ: ΕΙΡΗΝΗ

ΕΠΙΘΕΤΟ: ΛΑΚΙΩΤΗ

ΣΧΟΛΗ: ΣΔΟ

ΤΜΗΜΑ: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΕΞΑΜΗΝΟ: ΠΤ'Τ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	ΣΕΛ.4
1. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	ΣΕΛ.7
1.1. Ιστορική αναδρομή στον τουρισμό: Οι παράγοντες που συνέβαλαν στην πρόοδο του και η σπουδαιότητα του στην κοινωνία	ΣΕΛ.7
1.2. Σύγχρονος τουρισμός: κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξή του.....	ΣΕΛ.13
2. ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	ΣΕΛ.13
2.1. Ο μαζικός τουρισμός	ΣΕΛ.16
2.2. Οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού.....	ΣΕΛ.17
2.3. Οι επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού στην Κρήτη, οι προσπάθειες εξαλειφής τους.....	ΣΕΛ.19
3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	ΣΕΛ.23
3.1. Ο εναλλακτικός τουρισμός.....	ΣΕΛ.23
3.2. Ιστορική αναδρομή.....	ΣΕΛ.25
3.3. Σύγκριση εναλλακτικού- μαζικού τουρισμού.....	ΣΕΛ.26
3.4. Είδη του εναλλακτικού τουρισμού.....	ΣΕΛ.28
3.4.1. Ο συνεδριακός τουρισμός.....	ΣΕΛ.31
3.4.2. Ο χειμερινός- ορεινός τουρισμός.....	ΣΕΛ.32
3.4.3. Τουρισμός υγείας.....	ΣΕΛ.33
3.4.4. Αθλητικός τουρισμός.....	ΣΕΛ.34
3.4.5. Ο θαλάσσιος τουρισμός.....	ΣΕΛ.35
3.4.6. Κοινωνικός τουρισμός.....	ΣΕΛ.35
3.4.7. Τουρισμός τρίτης ηλικίας.....	ΣΕΛ.36
3.4.8. Φυσιολατρικός- περιπατητικός τουρισμό.....	ΣΕΛ.37
3.4.9. Εκπαιδευτικός ή μορφωτικός τουρισμός.....	ΣΕΛ.38
3.4.10. Πολιτιστικός τουρισμός.....	ΣΕΛ.38
3.4.11. Ο αγροτουρισμός.....	ΣΕΛ.40
3.4.12. Ο τουρισμός αναπήρων.....	ΣΕΛ.40
3.4.13. Ο λαϊκός τουρισμός.....	ΣΕΛ.40
3.4.14. Κοσμοπολίτικος τουρισμός.....	ΣΕΛ.41
3.4.15. Οικοτουρισμός	ΣΕΛ.41

3.4.16. Θεραπευτικός – Ιαματικός τουρισμός	ΣΕΛ.42
3.4.17. Θρησκευτικός τουρισμός.....	ΣΕΛ.43
3.5. Οι στόχοι της Περιφέρειας Κρήτης για την ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού έναντι του μαζικού.....	ΣΕΛ.44
3.6. Πόλεις και χωριά της Κρήτης με ιστορικό – θρησκευτικό ενδιαφέρον οι οποίες ευνοούν την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμό.....	ΣΕΛ.46
4. Ο ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	ΣΕΛ.51
4.1. Ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα.....	ΣΕΛ.51
4.2. Οι προοπτικές του θρησκευτικού τουρισμού για περαιτέρω ανάπτυξη στην Ελλάδα.....	ΣΕΛ.53
4.3. Το συγκριτικό πλεονέκτημα της Κρήτης ως προορισμός	ΣΕΛ.55
4.4. Προοπτικές ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στο νομό Ηρακλείου.....	ΣΕΛ.60
4.4.1. Η Ημερίδα που πραγματοποιήθηκε στο Ηράκλειο.....	ΣΕΛ.61
4.4.2. Η συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στην Ιερά Μονή στο Ρέθυμνο.....	ΣΕΛ.61
4.4.3. Επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης για το θρησκευτικό τουρισμό.....	ΣΕΛ.63
4.5. Ναοί και μοναστήρια στο Ηράκλειο της Κρήτης.....	ΣΕΛ.64
4.5.1. Το ιστορικό μουσείο της Κρήτης.....	ΣΕΛ.64
4.5.2. Ναοί του Ηρακλείου.....	ΣΕΛ.65
4.5.3. Μονές που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.....	ΣΕΛ.66
4.6. Δράσεις για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στο Ηράκλειο της Κρήτη.....	ΣΕΛ.78
5. ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΣΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.....	ΣΕΛ.80
5.1. Η σκοπιμότητα της έρευνας για την πιθανότητα ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού.....	ΣΕΛ.80
5.2. Οι παράγοντες που θα επηρεάσουν την τουριστική αγορά στην προτίμηση της συγκεκριμένης εναλλακτικής μορφής.....	ΣΕΛ.80
5.3. Οι προσπάθειες της Αρχιεπισκοπής για την προώθηση του θρησκευτικού τουρισμού	ΣΕΛ.81

5.4. Ο τύπος του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των στοιχείων	ΣΕΛ.83
5.5. Ερωτήσεις και Αποτελέσματα της έρευνας.....	ΣΕΛ.83
5.6. Συμπεράσματα από την έρευνα.....	ΣΕΛ.89
6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	ΣΕΛ.92

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός αποτελεί φαινόμενο αιώνων και η ιστορία του μπορεί να αναζητηθεί πριν από χιλιάδες χρόνια. Οι πρώτες μετακινήσεις ήταν μαζικές και γινόταν κυρίως από ανάγκη για εύρεση τροφής, κατοικίας για προφύλαξη από τις συνεχώς μεταβαλλόμενες καιρικές συνθήκες και για την προστασία από τους επικείμενους κινδύνους. Αργότερα το κίνητρο των περισσότερων ταξιδιών ήταν η αναζήτηση του κέρδους και η μετανάστευση. Στην αρχαία Ελλάδα οι ξένοι κατατάσσονταν σε κατηγορίες ανάλογα με τους λόγους και τις αφορμές του ταξιδιού τους. Υπήρχαν οι έμποροι τα ταξίδια των οποίων γινόταν για την ανταλλαγή των προϊόντων τους, οι περιηγητές που ταξίδευαν για καλλιτεχνικούς λόγους, οι επίσημοι ξένοι και όλοι εκείνοι που ταξίδευαν για λόγους εκπαιδευτικούς και επιστημονικούς.

Τις τελευταίες δεκαετίες ο τουρισμός έχει εκδηλωθεί με ποικίλες μορφές : ορεινός, θρησκευτικός, θαλάσσιος, αθλητικός, υγείας, αγροτικός, εκπαιδευτικός, πολιτιστικός, φυσιολατρικός, τρίτης ηλικίας, κοινωνικός κτλ., και έχει αναπτυχθεί σε τέτοιο βαθμό που αποτελεί μια κυρίαρχη οικονομική δύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι σημαντικές επιτεύξεις της τεχνολογίας, η αύξηση του βιοτικού επιπέδου και του ελεύθερου χρόνου έχουν συνεισφέρει δυναμικά στην αύξηση της ζήτησης για διακοπές και αναψυχή. Η μεγάλη αυτή αύξηση των τουριστικών μετακινήσεων έχει επιφέρει όχι μόνο θετικές, αλλά και πολλές αρνητικές επιπτώσεις στη οικονομία, στο περιβάλλον, στη κοινωνία και στον πολιτισμό των κοινωνιών υποδοχής τουριστών.

Ο τουρισμός έχει συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στην εισροή συναλλάγματος, στη δημιουργία διασυνδέσεως με τους λοιπούς κλάδους της οικονομίας, την αύξηση των κυβερνητικών εσόδων, την κατασκευή υποδομής, την αναστήλωση των ιστορικών μνημείων και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος. Αυτοί είναι και οι λόγοι που αποτελεί μέσο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά η μαζικοποίηση και εμπορευματοποίηση των ανθρωπίνων σχέσεων, η αλλοίωση των κοινωνικών δομών, η καταστροφή του περιβάλλοντος μέσω της αλόγιστης χρήσης των φυσικών πόρων, η διαρροή χρήματος έξω από την τοπική κοινωνία μέσω της απασχόλησης αλλοδαπών και της κατανάλωσης εισαγόμενων προϊόντων είναι σημαντικοί λόγοι για τους οποίους έχει επικριθεί ο τουρισμός.

Όλες αυτές οι αρνητικές συνέπειες που οφείλονται ως επί το πλείστον στη μαζικοποίηση του τουρισμού οδήγησαν στην αναζήτηση νέων ηπιότερων μορφών τουρισμού που έχουν την ικανότητα επίσης να διευρύνουν τους ορίζοντες των ταξιδιωτών.

Πολλοί επενδύτες λοιπόν όπως και δημόσιοι φορείς άρχισαν να εστιάζουν στο σεβασμό του περιβάλλοντος και του πολιτισμού όπως και στην κάλυψη των αναγκών του ντόπιου πληθυσμού και να μην είναι πια οικονομικό το επίκεντρο τους.

Οι εναλλακτικές μορφές του τουρισμού αποτελούν ένα πρότυπο εντελώς διαφορετικό από το μαζικό τρόπο εκτέλεσης διακοπών. Οι τουρίστες ξεφεύγουν εντελώς από τα καθιερωμένα και επεκτείνουν τους ορίζοντες τους εφόσον συνδέουν τις διακοπές με την προστασία του περιβάλλοντος και του πολιτισμού αλλά και με την απόκτηση γνώσεων για τον τρόπο ζωής, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου υποδοχής τους.

Μια από τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι ο θρησκευτικός τουρισμός ο οποίος αναφέρεται στην ατομική ή συλλογική μετακίνηση με σκοπό το προσκύνημα ορισμένων ιερών τόπων ή τη συμμετοχή σε θρησκευτικές εκδηλώσεις. Το είδος αυτό ίσως είναι και το αρχαιότερο διότι ανέκαθεν το προσκύνημα ιερών τόπων αποτελούσε αιτία μετακινήσεως. Ακριβώς αυτό είναι και το θέμα που θα αναπτυχθεί στις επόμενες σελίδες, όλες δηλαδή οι πληροφορίες οι σχετικές με την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού και πιο συγκεκριμένα θα γίνει μια έρευνα σε κάποια από τα εν ενεργεία μοναστήρια της Κρήτης, εκκλησίες αλλά και σε κάποιους τοιχογραφημένους ναούς που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Πιο συγκεκριμένα το πρώτο κεφάλαιο θα περιλαμβάνει μια ιστορική αναδρομή στα πρώτα βήματα του τουρισμού, πώς ξεκίνησε, ποια ήταν τα αρχικά κίνητρα των ταξιδιωτών, ποιες αποστάσεις μπορούσαν να διανύσουν, τι μέσα υπήρχαν και πως όλα αυτά εξελίχθηκαν με το πέρασμα των χρόνων και κατά πόσο τροποποιήθηκαν από τότε μέχρι σήμερα.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναπτυχθεί η έννοια του μαζικού τουρισμού και κυρίως οι αρνητικές συνέπειες που έχει για την χώρα προορισμού ώστε να τονιστεί η θετική πλευρά του εναλλακτικού τουρισμού έναντι σε αυτόν.

Στη συνέχεια θα γίνει η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού που θα περιλαμβάνει μια θεωρητική προσέγγιση του τι είναι ο εναλλακτικός τουρισμός και μια αναφορά σε κάποιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού και στους σκοπούς που εξυπηρετεί η κάθε μια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα δοθούν πληροφορίες για τον θρησκευτικό τουρισμό που είναι και το θέμα της εργασίας αυτής. Αναλυτικότερα θα γνωστοποιηθεί ο λόγος ύπαρξης του θρησκευτικού τουρισμού, τα κίνητρα όσων επιλέγουν αυτή τη μορφή, οι τόποι που μπορεί κάποιος να επισκεφτεί και γενικότερα η δυνατότητα του να αναπτυχθεί στο νομό Ηρακλείου.

Το επόμενο στάδιο είναι η έρευνα που θα γίνει σε εκκλησίες και μοναστήρια ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσο ο κόσμος έχει ανάγκη να βρίσκεται κοντά στο Θεό και κατά πόσο θα επέλεγε αυτή την εναλλακτική μορφή τουρισμού για να περάσει τις διακοπές του την στιγμή

που υπάρχουν άλλα είδη τουρισμού που θα μπορούσαν να του προσφέρουν μεγαλύτερη απόλαυση υλικών πραγμάτων και περισσότερη διασκέδαση. Συνεπώς στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνουν γνωστά τα αποτελέσματα της έρευνας ενώ το τελευταίο κεφάλαιο θα περιλαμβάνει τα συμπεράσματα σύμφωνα με την έρευνα και προτάσεις που θα αφορούν την προώθηση αυτής της ενδιαφέρουσας μορφής τουρισμού.

1. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ-ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 Ιστορική αναδρομή στον τουρισμό: Οι παράγοντες που συνέβαλαν στην πρόοδο του και η σπουδαιότητα του στην κοινωνία

Τα πρώτα ταξίδια αρχίζουν στους αρχαίους χρόνους και μαζί τους αρχίζει και μια (Παπαχρηστόπουλος, 2005,) πορεία στο χρόνο , οι συνεχείς μεταλλαγές της οποίας διαμορφώνουν το σύγχρονο τουρισμό με τη μορφή που τον γνωρίζουμε ιδιαίτερα μετά το 1950. Οι πρώτοι ταξιδιώτες ήταν επιστήμονες και έμποροι που συνέδεαν το ταξίδι με το επάγγελμα τους. Η ανάπτυξη των ταξιδιών στα αρχαία χρόνια συνδέεται άμεσα με την παράλληλη ανάπτυξη των μεταφορικών αρτηριών ώστε να υπάρχει περισσότερη ασφάλεια των μεταφορικών μέσων, που εξασφάλιζαν άνεση και δυνατότητα περισσότερων μακρινών ταξιδιών και του χρήματος που έγινε η πρώτη κοινή γλώσσα ανάμεσα στους λαούς του αρχαίου κόσμου.

Η ανάπτυξη των πρώτων μεγάλων πόλεων στη Μεσοποταμία οδηγεί και στην ανάγκη επαφών για εμπορικούς και πολιτικούς ή και μορφωτικούς λόγους. Η εφεύρεση του χρήματος από τους Σουμέριους το 4000 π.Χ. αλλά και της σφηνοειδούς γραφής καθώς και της ρόδας τους δίνει αναμφίβολα τον τίτλο των ιδρυτών του τουρισμού. Η βελτίωση των μεταφορικών μέσων (άμαξες, πλοία) συνοδεύτηκε από την χάραξη μεγαλύτερων δρόμων και την ανάπτυξη των θαλάσσιων μεταφορών. Οι Φοίνικες αναλαμβάνουν τη μεταφορά των εμπορευμάτων και ταξιδιωτών σε όλες τις περιοχές του τότε γνωστού κόσμου, συνδέοντας αρχικά τις χώρες της Μεσογείου. Το εμπόριο γίνεται αιτία και για τα πρώτα ταξίδια στην μακρινή Κίνα και την Ινδία ενώ μεγάλη εντύπωση προκαλεί το θάρρος των ταξιδιωτών της Πολυνησίας που με μικρά σκάφη διασχίζουν όλο το Αρχιπέλαγος φτάνοντας στη Χαβάη.

Τα ταξίδια για σκοπούς θρησκευτικούς ήταν ουσιαστικά τα πρώτα ταξίδια αναψυχής που καταγράφονται κυρίως στην Αίγυπτο όπου υπάρχουν και πολλά σημάδια των πρώτων τουριστών χαραγμένα σε μνημεία και ναούς. Τα ταξίδια των μεγάλων φιλοσόφων, γεωγράφων και ιστορικών της αρχαιότητας (Ηρόδοτος, Θαλής, Πausανίας, Στράβωνας) σε πολλές χώρες της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής αποτυπώνονται σε βιβλία και μας δίνουν τις πρώτες συστηματικές πληροφορίες τόσο για τις κοινωνικές δομές των περιοχών όσο και για τα χαρακτηριστικά των ταξιδιών της εποχής.

Οι πρώτοι λαοί που επεκτείνουν την επιρροή τους στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Μεσογείου (Αιγύπτιοι, Ασσύριοι, Πέρσες, Έλληνες κ.α.) γίνονται και αίτια για την περαιτέρω βελτίωση των όρων και της ασφάλειας ταξιδιών. Η ανάγκη να μένουν ανοικτοί οι δρόμοι για λόγους οικονομικούς, πολιτικούς, στρατιωτικούς, καθώς και η

διαμόρφωση των πρώτων <<σφαιρών επιρροής >>, όπου είναι αποδεκτό κάποιο κοινό νόμισμα, δίνουν μεγάλη ώθηση στα ταξίδια εποχής.

Η κοινή γλώσσα ήταν ένα επόμενο βήμα που επιτεύχθηκε κυρίως στην αρχαία Ελλάδα, ενώ την ίδια εποχή στις μεγάλες αυτοκρατορίες βελτιώνονται αισθητά οι υποδομές των τουριστικών υπηρεσιών (ξενοδοχεία, εστιατόρια, άμαξες κ.λ.π.). Οι Ολυμπιακοί Αγώνες γίνονται η αιτία να αναπτυχθούν οι πρώτες οργανωμένες εκδηλώσεις με διεθνή συμμετοχή και ειδικό κίνητρο (αθλητισμός, γιορτή, φεστιβάλ). Τα ταξίδια και οι κατακτήσεις του Μ. Αλεξάνδρου διαμορφώνουν έναν ενιαίο γεωγραφικά χώρο με κοινούς θεσμούς και συστηματική οργάνωση που οδηγούν στην εμπέδωση της ασφάλειας στους τουρίστες της εποχής. Οι Ρωμαίοι όμως είναι αυτοί που δίνουν μια νέα εντυπωσιακή ώθηση στον τουρισμό δημιουργώντας ένα τέλειο σύστημα δρόμων, όπως η Αππία οδός που είχε μήκος 350 μίλια (συνέδεε τη Ρώμη με το Μπρίντιζι), καθώς και πανδοχείων όπου για πρώτη φορά χρησιμοποιούνται τυποποιημένες πινακίδες που εξηγούν στον ταξιδιώτη ποιες υπηρεσίες προσφέρει το κάθε πανδοχείο.

Τα πρώτα ταξίδια με πολλά κίνητρα (ψυχαγωγία, πολιτισμός, θρησκεία κ.λ.π.) διαμορφώνονται αυτή την εποχή με την ανάπτυξη περιοχών που προσφέρουν ένα φάσμα τουριστικών υπηρεσιών αλλά και ποικιλία από αξιοθέατα για τους τουρίστες με πιο ενδιαφέρον παράδειγμα τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου που αποτελούσαν και πόλους έλξης των τουριστών. Στη ρωμαϊκή εποχή επίσης αναπτύσσονται συστηματικά τα ταξίδια τουρισμού υγείας με έμφαση κυρίως την παραμονή σε περιοχές ιαματικές ραδιούχες πηγές, ενώ στην ίδια χρονική περίοδο αρχίζει και η συστηματική κατασκευή εξοχικών σπιτιών από τους πλούσιους Ρωμαίους. Η σταδιακή ανάπτυξη του τουρισμού μέχρι και την εποχή των Ρωμαίων χαρακτηρίζεται από τη διεύρυνση του φάσματος των προσφερόμενων υπηρεσιών, τη διαρκή εξειδίκευση των τουριστικών ταξιδιών και την εμπέδωση της ασφαλείας στις μεταφορές.

Υπάρχουν όμως και τα ταξίδια των εξερευνήσεων και των πρώτων ανακαλύψεων που οδηγούν τους τολμηρούς στον τότε Νέο Κόσμο και στην μακρινή Ασία (Κίνα). Οι Βίκινγκς φτάνουν στην Αμερική στο τέλος του 10^{ου} αιώνα, ενώ τα ταξίδια του Μάρκο Πόλο από τη Βενετία στην καρδιά της Ασίας γίνονται αιτία για την ανακάλυψη ενός νέου πολιτισμού ιδιαίτερα προηγμένου που προσφέρει πολύτιμες τεχνολογικές ανακαλύψεις και άγνωστα προϊόντα στην Ευρώπη.

Οι σταυροφορίες που γίνονται κυρίως τον 12^ο και 13^ο αιώνα συνδέονται με την απόλυτη κυριαρχία της Εκκλησίας στον ευρωπαϊκό χώρο και χαρακτηρίζουν την αρχή μιας νέας εποχής για τα θρησκευτικά ταξίδια.

Η μαζικοποίηση αυτών των ταξιδιών οδηγεί καταρχήν στην ανάγκη καλύτερης οργάνωσης τους που αναλαμβάνουν τα πρώτα <<πρακτορεία μεταφοράς>> που εμφανίζονται

κυρίως στην Βενετία και την Αγγλία. Οι Ενετοί που είναι κυρίαρχοι των θαλασσών και του εμπορίου γίνονται ουσιαστικά οι πρώτοι που οργανώνουν ταξίδια προς τους Άγιους Τόπους με τη μορφή ενός οργανωμένου πακέτου τουριστικών υπηρεσιών στο οποίο περιλαμβάνεται: το ταξίδι, το φαγητό, οι μεταφορές, η διαμονή καθώς και οι εξυπηρετήσεις στην περιοχή. Η Εκκλησία ενισχύει αυτά τα ταξίδια αποβλέποντας σε πολιτικά και οικονομικά οφέλη, ενώ και οι νέοι προορισμοί παρόμοιων ταξιδιών αναδεικνύονται στον ευρωπαϊκό χώρο και προσελκύουν χιλιάδες προσκυνητές (Ρώμη στην Ιταλία και Σαντιαγό ντε Κομποστέλα στην Ισπανία).

Στην περίοδο ανάμεσα στον 12^ο και 15^ο αιώνα έχουμε και μια αναζωογόνηση των ταξιδιών για εμπορικούς λόγους που συνδέεται με την ανάπτυξη ορισμένων σημαντικών πόλεων στην Ευρώπη. Παράλληλα με τα εμπορικά ταξίδια υπάρχει και εντυπωσιακή ανάπτυξη των εκπαιδευτικών ταξιδιών που ξεκινούν από ορισμένες ονομαστές πανεπιστημιούπολεις της εποχής, όπως την Οξφόρδη, τη Σαλαμάνκα κ.λ.π.

Προς το τέλος του 14^{ου} αιώνα εμφανίζεται και ο πρώτος επίσημος τύπος διαβατηρίου στην Αγγλία που ήταν ένα είδος άδειας ταξιδιού που δόθηκε με διαταγή του βασιλέα. Αυτά τα διαβατήρια υπήρχαν με διαφορετική μορφή (επιστολές, διπλώματα) ήδη από τον 9^ο αιώνα η και παλαιότερα, αλλά δεν είχαν τη συστηματική μορφή που προαναφέραμε και η απόκτηση τους δεν ήταν εύκολη. Η εποχή της Αναγέννησης χαρακτηρίζεται από μια νέα ώθηση στα εμπορικά και εκπαιδευτικά ταξίδια δύο κυρίως τύπων: συμμετοχή σε εμπορικές εκθέσεις και ταξίδια νεαρών Άγγλων ευγενών κυρίως στην Ευρώπη για να γνωρίσουν τον πολιτισμό στα μουσεία, τα πανεπιστήμια και τις πόλεις της. Οι εμπορικές εκθέσεις, μικρές ή μεγάλες, πολλαπλασιάζονται σε ολόκληρη την Ευρώπη με περισσότερο φημισμένη την έκθεση της Φρανκφούρτης και συμβάλλουν στην ανάπτυξη του ξενοδοχειακού κλάδου στα μεγάλα αστικά κέντρα της εποχής .

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ταξίδια που πήραν την ονομασία Γκράντ Τουρ (Μεγάλη Περιήγηση) και έφεραν χιλιάδες νεαρούς Άγγλους και όχι μόνον στην Ευρώπη της εποχής και ιδιαίτερα στην Ιταλία και την Γερμανία.

Ένα μεγάλο μέρος τουριστών αυτών αποφασίζει το ταξίδι αυτό με γνώμονα την απόκτηση εμπειρίας και εκπαίδευσης στο επάγγελμα που θα ακολουθήσει στην συνέχεια. Σταδιακά όμως το Γκραντ Τουρ γίνεται απαραίτητο στοιχείο της ευρύτερης μόρφωσης κάθε νέου που προέρχεται από μια καλή οικογένεια.

Η ανάπτυξη αυτών των ταξιδιών οδήγησε στη μαζικοποίηση του τουρισμού αλλά και στη διαμόρφωση ενός πλαισίου ανάπτυξης οργανωμένων τουριστικών πακέτων με προσφορά νέων υπηρεσιών, όπως του ξεναγού και του συνοδού του γκρουπ . Το Γκραντ Τουρ αποκτάει περισσότερο οικογενειακό χαρακτήρα και συμμετέχουν γυναίκες και παιδιά. Η μεγάλη χρονική διάρκεια της περιόδου αυτών των ταξιδιών (1550-1850) επηρέασε θετικά την ανάπτυξη της

ευρύτερης υποδομής του τομέα , όπως ξενοδοχεία , δρόμους, μέσα μεταφοράς και σηματοδότηση τη διαμόρφωση ενός περισσότερο οργανωμένου τουριστικού τομέα. Πολλά ξενοδοχεία για παράδειγμα ανελάμβαναν την οργανωμένη μεταφορά των πελατών τους από πόλη σε πόλη η νοίκιαζαν άμαξες σε ομάδες τουριστών ενώ οι τράπεζες παρείχαν χρηματοοικονομικές διευκολύνσεις αλλά και ένα πλήθος τουριστικών υπηρεσιών στους τουρίστες.

Νέα τουριστικά κέντρα δημιουργούνται κυρίως στην Ιταλία (Φλωρεντία, Βενετία, Νάπολη) , αλλά και στην περιοχή των Άλπεων (Σαμονί), ενώ οι τιμές επηρεάζονται από την τουριστική περίοδο καθώς και από το πόσο φημισμένο είναι το τουριστικό θέρετρο. Οι ταξιδιωτικοί οδηγοί και τα βιβλία που δίνουν οδηγίες στους τουρίστες πληθαίνουν, ενώ η πώληση ενθυμίων στις τουριστικές περιοχές γίνονται πλέον οργανωμένα .

Παράλληλα με την ανάπτυξη των οργανωμένων ταξιδιών στην Ευρώπη η προσπάθεια για τη ανακάλυψη νέων χωρών και αγορών από τις ευρωπαϊκές υπερδυνάμεις της εποχής οδηγεί και στη συστηματική χρηματοδότηση των εξερευνήσεων που κορυφώνονται στον 15^ο και 16^ο αιώνα, οπότε και οι μεγάλοι εξερευνητές φτάνουν στην Αμερική, την Αφρική, την Αυστραλία , την Ωκεανία και την Ασία. Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα ο Μαγγελάνος πραγματοποιεί τον πρώτο περίπλου της γης και ανοίγει νέους δρόμους στα ταξίδια. Οι λαοί της Ευρώπης διαπιστώνουν με την ανακάλυψη των νέων αυτών χωρών ότι ο ορίζοντας των ταξιδιών τους είναι όλο και μεγαλύτερος. Τους μεγάλους θαλασσοπόρους ακολουθούν οι επιστήμονες, οι έμποροι και οι ιεραπόστολοι που βλέπουν σε αυτές τις νέες χώρες ένα ενδιαφέρον πεδίο ανάπτυξης των εργασιών τους και διάδοσης των ιδεών τους.

Παρόμοιες αναζητήσεις οδηγούν και πολλούς ταξιδιώτες και περιηγητές ιδιαίτερα μεταξύ 14^{ου} και 17^{ου} αιώνα και στην Ελλάδα. Ο ρομαντισμός, η αρχαιολατρία και η ιστορική αναζήτηση διαμορφώνουν ένα ιδιόμορφο τύπο ταξιδιών με πολλές ομοιότητες με το Γκραντ Τουρ που αναπτύσσεται στη Ευρώπη περίπου την ίδια εποχή. Ένας εντυπωσιακός σε όγκο και εύρος επαγγελματικών και επιστημονικών ειδικοτήτων αριθμός ατόμων διασχίζει την τουρκοκρατημένη Ελλάδα και καταγράφει κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού, γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιομορφίες και ιστορικούς και αρχαιολογικούς τόπους. Οι περισσότεροι από αυτούς περιηγητές μεταφέρουν τις εμπειρίες των ταξιδιών τους σε βιβλία τα οποία εκδίδονται στην Ευρώπη και διατηρούν αμείωτο το ενδιαφέρον για την Ελλάδα και τον αρχαίο πολιτισμό.

Ο 19ος αιώνας μπορεί να χαρακτηριστεί ο αιώνας κλειδί για τη δυναμική ανάπτυξη του τουρισμού και την διαμόρφωση των συνθηκών που θα οδηγήσουν στη μελλοντική μαζικοποίηση. Η αρχή γίνεται με τις εξελίξεις στο χώρο των μεταφορών και επικοινωνιών,

συνεχίζεται με την οργανωτική και οικονομική επέκταση του τουρισμού στον παγκόσμιο χώρο και ολοκληρώνεται με τις θεσμικές, κοινωνικές και οικονομικές ανακατατάξεις που οδηγούν στην βιομηχανική επανάσταση. Στις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα ο σιδηρόδρομος αναπτύσσεται σε πολλές χώρες της Ευρώπης, με πρώτη την Αγγλία όπου το 1830 εγκαθίσταται η σύνδεση ανάμεσα στο Λίβερπουλ και το Μάντσεστερ. Μέχρι το τέλος του αιώνα ο σιδηρόδρομος γίνεται το δημοφιλέστερο μέσο μεταφοράς στην Ευρώπη και την Αμερική και παράλληλα η βάση για την ανάπτυξη του τουρισμού, εφόσον επιτρέπει την ασφαλή μεταφορά σε μικρό χρονικό διάστημα και με οικονομικές τιμές. Τα ατμόπλοια που συνδέουν την Αμερική με την Ευρώπη από τα μέσα του αιώνα και έχουν όλα τα χαρακτηριστικά << πλωτών ξενοδοχείων >> δίνουν μια νέα ώθηση στη μαζικοποίηση του τουρισμού αλλά και στη διεθνοποίηση των ταξιδιών. Η διάρκεια των ταξιδιών που αρχικά ήταν δύο βδομάδες μειώνεται σε έξι μέρες το 1889, με αποτέλεσμα η Ευρώπη να γίνει ένας ιδιαίτερα δημοφιλής προορισμός για τους Αμερικάνους τουρίστες στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Την ανάπτυξη του οργανωμένου τουρισμού με την μορφή που τον γνωρίζουμε σήμερα ως ένα << πλήρες πακέτο >> υπηρεσιών, σηματοδοτεί η δημιουργία του πρώτου τουριστικού πρακτορείου από τον Τόμας Κούκ που οργανώνει το 1841 μια εκδρομή από το Λέστερ στο Λωφμπόρου μετ' επιστροφής και με τιμή 1 σελίνι κατ' άτομο. Ο Τομας Κουκ σύντομα επεκτείνεται και οργανώνει δύσκολα και μακρινά ταξίδια σε όλη την Ευρώπη, την Αμερική αλλά και τους Άγιους Τόπους.

Το πρακτορείο του παρέχει επιπλέον τουριστικές υπηρεσίες όπως κουπόνια για τα ξενοδοχεία, τουριστικούς οδηγούς και συναλλαγματικές διευκολύνσεις με αποτέλεσμα να γίνει σύντομα μια κολοσσιαία διεθνής επιχείρηση με γραφεία σε πολλές χώρες του κόσμου. Το παράδειγμα του Τομας Κουκ μιμήθηκαν πολλοί σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και στην Αμερική με αποτέλεσμα τα οργανωμένα ταξίδια να γίνουν πολύ δημοφιλή στη διαρκώς διευρυνόμενη μεσαία τάξη της εποχής.

Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα αρχίζει και η εντυπωσιακή ανάπτυξη αλυσίδων ξενοδοχείων σε πολλές χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής ενώ η εισαγωγή των ταξιδιωτικών επιταγών από την Αμερικαν Εξπρες στην παγκόσμια αγορά σύμβαλλε στην περαιτέρω διεθνοποίηση των τουριστικών ταξιδιών.

Η πορεία της ανάπτυξης του τουρισμού σχετίζεται άμεσα με τις μεγάλες ανακατατάξεις που συνέβησαν από το τέλος του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες και την Αμερική. Η βιομηχανική επανάσταση διαμόρφωσε νέες συνθήκες στον κόσμο με τη μηχανοποίηση της παραγωγής και την αύξηση της παραγωγικότητας ενώ οδήγησε στην παραγωγή νέων προϊόντων και την διεύρυνση των εθνικών αγορών. Η οικονομική ανάπτυξη

που ακολούθησε άλλαξε τη δομή των επαγγελμάτων δημιουργώντας νέα επαγγέλματα στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα και μειώνοντας σταδιακά τη σημασία του αγροτικού τομέα.

Η διάχυση των επιστημολογικών γνώσεων και της εκπαίδευσης σε όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού και η βελτίωση των συνθηκών της ζωής οδηγεί σε πιέσεις για την αύξηση του ελεύθερου χρόνου και τη θεσμική κατοχύρωση των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Στο πολιτισμικό επίπεδο η ανάπτυξη των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η διεθνοποίηση των αναπτυσσόμενων οικονομιών οδήγησε σε αύξηση των καταναλωτικών δαπανών σε τομείς που σχετίζονται με την ποιότητα της ζωής και τις νέες δυνατότητες χρήσης του ελεύθερου χρόνου.

Η νέα μεσαία τάξη απαιτεί σταθερότητα στο οικονομικό και πολιτικό πεδίο ώστε να μπορέσει να απολαύσει τους καρπούς της σταδιακά αναπτυσσόμενης καταναλωτικής κοινωνίας που θα μορφοποιηθεί και θα συγκροτηθεί θεσμικά στην διάρκεια του 20^{ου} αιώνα.

Ξεκινώντας αρχικά ως περιοχές τουρισμού υγείας σταδιακά μαζικοποιούνται και ιδιαίτερα τα παραθαλάσσια θέρετρα γίνονται τα δημοφιλή κέντρα του μαζικού τουρισμού που συναρθρώνει τα νέα καταναλωτικά και κοινωνικά πρότυπα των μεσαίων στρωμάτων της εποχής: καταναλωτική επίδειξη που σηματοδοτεί την κοινωνική άνοδο και υγεία σε συνδυασμό με ψυχαγωγία που προβάλλει τις νέες κατακτήσεις των μεσοαστών. Οι εξελίξεις του 20^{ου} αιώνα έως και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτελούν ουσιαστικά μια συνέχεια των κυρίαρχων τάσεων που διαμορφώνουν τον νέο << οργανωμένο >> τουρισμό στον παγκόσμιο χώρο.

Η εύρεση του αυτοκινήτου και κατοπινή μαζική παραγωγή του δίνει μία εντυπωσιακή ώθηση στα ταξίδια ιδιαίτερα του εσωτερικού τουρισμού και ανοίγει το δρόμο για την αυτονόμηση των τουριστών που επιλέγουν και αποφασίζουν ευκολότερα ένα ταξίδι.

Ένα μεγάλο δίκτυο δρόμων και υποδομών συνοδεύει την νέα αυτή ανακάλυψη και σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού σε χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Ηνωμένο Βασίλειο διαθέτει ιδιωτικό αυτοκίνητο. Παράλληλα με τα ιδιωτικά αυτοκίνητα ένα εκτεταμένο δίκτυο λεωφορειακών γραμμών συνδέει τις μεγαλύτερες πόλεις και διευκολύνει την ανάπτυξη του τουρισμού .

Τα αεροπλάνα αρχίζουν τις πρώτες οργανωμένες πτήσεις μεταφορές εμπορευμάτων από τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα ενώ από τη δεκαετία του 830 εγκαινιάζονται συστηματικές πτήσεις μικρού αριθμού επιβατών από εταιρίες που ιδρύονται στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη .Η ανακάλυψη και η κατοπινή εξέλιξη των αεροπλάνων αποτέλεσε τη βάση στην οποία στηρίχθηκε η μαζικοποίηση του διεθνούς τουρισμού στη μεταπολεμική περίοδο .

Η διάρθρωση των υπηρεσιών τυποποιείται και εκσυγχρονίζεται, ενώ το χρηματοπιστωτικό σύστημα ενισχύει τη διεθνοποίηση στην παροχή υπηρεσιών και διευκολύνσεων στους τουρίστες .

Ένας διαρκώς και μεγαλύτερος αριθμός περιοχών αναπτύσσεται με βάση τις παραγωγικές δραστηριότητες του τουρισμού και τα τουριστικά θέρετρα πληθαίνουν και εξειδικεύονται : αστικά κέντρα με πολιτιστικούς πόρους , περιοχές χειμερινών σπορ , παραθαλάσσιες περιοχές με παραθεριστικό τουρισμό καλοκαιριού , παροχές με ιαματικές πηγές κ.λ.π. Ο τουρισμός γίνεται πλέον μια διαρκώς και ευρύτερου φάσματος αναπτυξιακή δραστηριότητα που παράγει εισόδημα και διαμορφώνει νέες επαγγελματικές εξειδικεύσεις και μορφές απασχόλησης στον παγκόσμιο χώρο. Παράλληλα γίνεται ένας από τους κυριότερους δίαυλους επικοινωνίας ανάμεσα σε λαούς και περιοχές .

Η δεκαετία του 30 στο κοινωνικό πεδίο ενισχύει ακόμη περισσότερο τη θεσμοποίηση της παρουσίας του τουρισμού στις σύγχρονες κοινωνίες. Με πρωτοπόρους χώρες όπως η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, και με την παράλληλη πίεση διεθνών οργανισμών, που εκπροσωπούν τους εργαζομένους ψηφίζονται νομοθετήματα που κατοχυρώνουν τις άδειες μετ'αποδοχών και μαζικοποιούν τον τουρισμό ιδιαίτερα αυτόν της καλοκαιρινής περιόδου.

Η παράλληλη δημιουργία των πρώτων διεθνών οργανισμών που προβάλλουν και προωθούν τον τουρισμό σε εθνικό και διεθνές επίπεδο την ίδια δεκαετία σηματοδοτεί μια ακόμη πλευρά της θεσμοποίησης του τουριστικού φαινομένου. Τα αναπτυγμένα κράτη προωθούν πλέον τον τουρισμό ως οικονομική δραστηριότητα με προφανή θετικά αποτελέσματα για τις οικονομίες τους, ενώ διαμορφώνουν και το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα ενισχύσει, οργανώσει, αλλά και θα ελέγξει αυτήν την ταχύτατα αναπτυσσόμενη «βιομηχανία».

1.2 Σύγχρονος τουρισμός: κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάπτυξή του

Μετά το 1950 ο τουρισμός αρχίζει να αναπτύσσεται με εντυπωσιακούς ρυθμούς που αποτυπώνονται τόσο στους δείκτες κίνησης των τουριστών, όσο και στους οικονομικούς και αναπτυξιακούς δείκτες που τον χαρακτηρίζουν. Πρόκειται πλέον για ένα ιδιόμορφο κοινωνικό φαινόμενο που αφενός σχετίζεται με τα νέα κοινωνικά και καταναλωτικά πρότυπα που επικρατούν. Η αλματώδης ανάπτυξη του τουρισμού επηρεάστηκε άμεσα και ενισχύθηκε από μια σειρά παραγόντων. Οι παράγοντες αυτοί είναι οι ακόλουθοι:

Η πολιτική σταθερότητα και οι καλοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης επιτρέπουν μια ανακατανομή των εισοδημάτων σε περισσότερα στρώματα πληθυσμού και επιπλέον υπάρχει περισευούμενο εισόδημα σε μεγάλο ποσοστό των μεσαίων κοινωνικών κατηγοριών και

στρωμάτων. Το γεγονός ότι μεγάλες ομάδες χωρών προσδιορίζει και την πορεία ανάπτυξης του παγκόσμιου τουρισμού σε εθνικό και τοπικό επίπεδο αφού από αυτές κατά κύριο λόγο προέρχονται οι τουρίστες άρα και η δαπάνη που οδηγεί στην ανάπτυξη άλλων χωρών. Η εμπέδωση παράλληλα του αισθήματος ασφάλειας στους τουρίστες είναι βασική παράμετρος στην ανάπτυξη των ταξιδιών. Συχνά άλλωστε ο τουρισμός χρησιμοποιήθηκε και ως όπλο στη διαμόρφωση ενός πλαισίου ειρηνικής συνύπαρξης ανάμεσα σε χώρες που πολεμούσαν ή είχαν διαφορές.

Η εντυπωσιακή αύξηση του ελεύθερου χρόνου που έχουν οι εργαζόμενοι στις αναπτυγμένες αλλά και σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες οδηγεί στη μαζικοποίηση του τουριστικού φαινομένου και στη διεύρυνση του φάσματος των υπηρεσιών που προσφέρει ο τουριστικός τομέας. Ιδιαίτερα στον επαγγελματικό χώρο, ξεκινώντας από τα επαγγέλματα του τριτογενούς τομέα, η άδεια μετ' αποδοχών αυξήθηκε από την μια στις τέσσερις βδομάδες. Η έννοια αυτή περιγράφει το ειδικό θεσμικό πλαίσιο και την πολιτική που το κράτος εφαρμόζει στο χώρο των κοινωνικών υπηρεσιών και της κοινωνικής πρόνοιας των πολιτών του.

Δημογραφικοί και οικονομικοί παράγοντες. Πρόκειται για παράγοντες που έμμεσα επηρεάζουν την τουριστική ανάπτυξη δημιουργώντας τις συνθήκες για διάθεση μεγαλύτερου ποσοστού εισοδήματος στον τουρισμό ή για αύξηση του χρόνου που μπορεί να αφιερωθεί στα ταξίδια.. αυξάνεται εντυπωσιακά ο μέσος όρος ζωής με αποτέλεσμα τα άτομα που ανήκουν στη λεγόμενη <<τρίτη ηλικία>> να αποτελούν ένα δυναμικό τμήμα του τουρισμού.

Η διάχυση της εκπαίδευσης σε παγκόσμιο επίπεδο σε συνδυασμό με την ταχύτατη ανάπτυξη των ΜΜΕ μετά τη δεκαετία του '60 είναι παράγοντες που βελτιώνουν την πληροφόρηση και αυξάνουν τις δυνατότητες επιλογών των καταναλωτών τουριστικών δραστηριοτήτων. Αύξηση του αριθμού των οικογενειών που διαθέτουν δυο πηγές εισοδήματος και άρα έχουν μεγαλύτερο εύρος επιλογών σε θέματα καταναλωτικών αγαθών, όπως ο τουρισμός. Οι νέοι τέλος που ενηλικιώνονται στα αστικά κέντρα, αποτελούν μια ιδιόμορφη ομάδα καταναλωτών που διαθέτει καλύτερη πληροφόρηση, εισόδημα και μεγαλύτερη ελευθερία διακίνησης και επικοινωνίας, οι πρώτοι που αναζητούν και προβάλλουν τα τουριστικά ταξίδια ως αγαθό με ιδιαίτερη κοινωνική και μορφωτική αξία..

Η ανάπτυξη των μαζικών μεταφορικών μεσών: αεροπλάνο, αυτοκίνητο. Η μαζικοποίηση του τουρισμού στηρίχθηκε και ενισχύθηκε αρχικά από τη βελτίωση των μεταφορικών μεσών και αργότερα από την επέκταση της χρήσης τους σε τεράστια ποσοστά του πληθυσμού των αναπτυγμένων χωρών. Η αυτοκινητοβιομηχανία γίνεται σύντομα στις αναπτυγμένες χώρες ένας από τους κυριότερους κλάδους της οικονομίας. Προσφέρει μεγάλη

αυτονομία στους ταξιδιώτες, αλλά επιπλέον συμβάλλει και στην ανάπτυξη ενός νέου τύπου <<περιηγητικού>> τουρισμού ιδιαίτερα στο εσωτερικό της κάθε χώρας.

Η κατασκευή μεγαλύτερων και ασφαλέστερων αεροσκαφών καθώς και η διεθνής συνεργασία που οδήγησε στην προώθηση ενός ειδικού θεσμικού πλαισίου για τους όρους και τους κανόνες που διέπουν τις αεροπορικές μεταφορές ήταν τα δυο γεγονότα που συνέβαλλαν καθοριστικά στη σύνδεση του αεροπλάνου με τη μαζικοποίηση των διεθνών τουριστικών μετακινήσεων. Η συμβολή του αεροπλάνου στην τουριστική ανάπτυξη ήταν πολύ μεγαλύτερη στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η ανάπτυξη των σύγχρονων μεταφορικών μεσών καθώς και η επέκταση και διεθνοποίηση της υποδομής του τουρισμού {ξενοδοχεία, πρακτορεία, εταιρείες ενοικίασης αυτοκινήτων κ.τ.λ.} οδήγησε και σε μία εντυπωσιακή αύξηση της ζήτησης . Ο τουρίστας αγοράζει ουσιαστικά από αυτές τις εταιρίες ένα οργανωμένο ταξίδι το οποίο περιλαμβάνει συνήθως τα εξής στοιχεία: α) μεταφορά (μετάβαση και επιστροφή), β) διαμονή σε ξενοδοχείο ή άλλο κατάλυμα, γ) διατροφή(πλήρης ή ορισμένα γεύματα), δ) ξεναγήσεις σε αξιοθέατα και μουσεία. Πολλές φορές στην τιμή περιλαμβάνονται και άλλες υπηρεσίες όπως: εκδρομές, συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις, ενοικίαση αυτοκινήτου. Ουσιαστικά το οργανωμένο ταξίδι απάλλαξε τους τουρίστες από όλες τις διαδικασίες που είναι απαραίτητες για τη διεξαγωγή ενός ταξιδιού.

Τη θεσμοποίηση του τουρισμού στις σύγχρονες κοινωνίες ακολουθεί η μετατροπή του σε καταναλωτικό αγαθό των ανεπτυγμένων κοινωνιών. Αυτή η εξέλιξη συνδέεται τόσο με την ανάπτυξη του οργανωμένου τουρισμού όσο και με τα νέα καταναλωτικά πρότυπα που κυριαρχούν στις αναπτυγμένες κοινωνίες.

Το καταναλωτικό προϊόν στην περίπτωση αυτή ταυτίζεται με την περιοχή που επισκέπτεται ο τουρίστας. Ουσιαστικά προϊόν «πωλείται» διαφοροποιημένο κατά ομάδες χαρακτηριστικών με διαφορετικές τιμές σε διαφορετικές κοινωνικοοικονομικά κατηγορίες τουριστών-καταναλωτών. Το προϊόν τουρισμός επιδιώκει την εξειδίκευσή του ώστε να μπορεί να απευθύνεται και στα διαφορετικά γούστα και κίνητρα των καταναλωτών, αυτή η εξειδίκευση εμφανίζεται με την ανάπτυξη των ειδικών, εναλλακτικών και νέων μορφών τουρισμού π.χ. συνεδριακός, πολιτιστικός, αθλητικός, οικολογικός. Ο τουρισμός είναι πλέον ένα καταναλωτικό προϊόν με ποικιλία χαρακτηριστικών που επιτρέπουν στις εταιρείες οι ασχολούνται με αυτόν να διαμορφώσουν ένα ευέλικτο και ανταγωνιστικό μάρκετινγκ με στόχο τις διαφορετικές ομάδες των καταναλωτών.

2.ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 Ο μαζικός τουρισμός

Ο μαζικός τουρισμός χαρακτηρίζεται (Νίκος Γ. Ηγουμενακης, Κώστας Ν. Κραβαρίτης, Περικλής Ν. Λύτρας, 1999)η οικονομική κατάσταση των ενδιαφερόμενων. Τα μαζικά ταξίδια)από την ομαδική συμμετοχή τουριστών σε διάφορες τουριστικές δραστηριότητες. Ο χαρακτήρας του μαζικού τουρισμού αναφέρεται στον τρόπο οργάνωσης και εκτέλεσης της τουριστικής μετακίνησης καθώς και στον τόπο διαμονής της χώρας υποδοχής και φιλοξενίας τους. Ο τουρίστας λοιπόν εντάσσεται σε ένα σύνολο ατόμων με όμοιες ανάγκες και συμμορφώνεται προς ορισμένα σχήματα συμπεριφοράς.

Στους τουρίστες λοιπόν, που ταξιδεύουν ομαδικά προσφέρονται ολοκληρωμένα πακέτα, που στην απλούστερη μορφή τους παρέχουν τον τόπο προορισμού, το μεταφορικό μέσο, το κατάλυμα και το τράνσφερ.

Ενώ ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα του κάθε τουρίστα γίνονται επιπλέον επισκέψεις και ξεναγήσεις σε τόπους ιδιαίτερου ιστορικού, αρχαιολογικού ή θρησκευτικού ενδιαφέροντος και λοιπά.

Κύριος παράγοντας για την επιλογή αυτής της μορφής τουρισμού αποτελεί (Νίκος Γ. Ηγουμενακης, Κώστας Ν. Κραβαρίτης, Περικλής Ν. Λύτρας, 1999)η οικονομική κατάσταση των ενδιαφερόμενων. Τα μαζικά ταξίδια συνηθίζεται να είναι πολύ φθηνότερα σε σχέση με τα μεμονωμένα λόγω του ότι εκτελούνται με πολλά άτομα ώστε να μοιράζεται το κόστος καθώς και επειδή οι έρευνες που γίνονται από τους tour operators είναι αρκετά λεπτομερές ώστε να βρίσκονται οι καλύτερες προσφορές. Επίσης σημαντικό ρόλο για την επιλογή του προορισμού παίζουν τα επίπεδα των τιμών των τουριστικών αγαθών στην χώρα προορισμού τα οποία είναι και αυτά που θα καθορίσουν την ένταση και τον όγκο των τουριστών που θα μετακινηθούν.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τη ζήτηση του μαζικού τουρισμού είναι η απόσταση μεταξύ χώρας προέλευσης και χώρας υποδοχής. Εφόσον όσο λιγότερες ώρες διαρκεί το ταξίδι τόσο περισσότερες είναι οι πιθανότητες να πειστεί ο ενδεχόμενος τουρίστας και να το πραγματοποιήσει. Αυτό συμβαίνει διότι πολύς κόσμος φοβάται τα πολύωρα ταξίδια και δεν έχει ανεπτυγμένη την αίσθηση ασφάλειας παρά τις φοβερές προόδους που έχουν κάνει τα μέσα μαζικής μεταφοράς.

Τέλος πόλο έλξης αυτής της ομάδας τουριστών δεν αποτελούν οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία, οι θρησκευτικοί τόποι και γενικά ότι μπορεί να αποτελεί ξεχωριστό και επιμορφωτικό χαρακτηριστικό της χώρας υποδοχής και φιλοξενίας των τουριστών. Αυτό που

κατά κύριο λόγο τους απασχολεί να υπάρχει στη χώρα προορισμού είναι οι καθαρές ακτές, το ζεστό κλίμα και η πλούσια βλάστηση.

2.2 Οι αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού

Οι αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού στο πολιτισμικό σύστημα της χώρας υποδοχής εμφανίζονται στις αναπτυσσόμενες και μεσογειακές χώρες (Νίκος Γ. Ηγουμενακης, Κώστας Ν. Κραβαρίτης, Περικλής Ν. Λύτρας, 1999). Οι σημαντικότερες από αυτές είναι η μη υπαρκτή επικοινωνία, η ανισότιμη σχέση μεταξύ τουρίστα και ντόπιου, η εμπορικοποίηση της παράδοσης, η διάβρωση των ηθών(εγκληματικότητα και πορνεία),η εξάρτηση της χώρας υποδοχής, η καταστροφή των φυσικών πόρων.

Η δυσφορία των ντόπιων προέρχεται από την οργανωμένη και ουδέτερη ύπαρξη του τουρισμού, την ανύπαρκτη δηλαδή επαφή μεταξύ των δυο με αποτέλεσμα να τονίζονται πολύ οι διαφορές στα συστήματα αξιών μεταξύ της χώρας αποστολής και της χώρας υποδοχής των τουριστών. Οι ντόπιοι αντιτίθενται στον τύπο αυτό του τουρισμού όπου οι τουρίστες έρχονται σε επαφή μόνο με άλλους τουρίστες και περιορίζουν έως και αποκλείουν την επαφή τους με τους ντόπιους κάτοικους. Το αποτέλεσμα είναι ο τουρίστας να μην γνωρίζει πραγματικά και σε βάθος τον τόπο που επισκέπτεται, τα ήθη, τα έθιμα και γενικά τον πολιτισμό. Ένα εξίσου ενοχλητικό πρόβλημα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι έλληνες είναι η επέμβαση στην προσωπική τους ζωή μέσα από τις φωτογραφίες που τραβούν οι τουρίστες μετατρέποντας τους ντόπιους σε απλά αντικείμενα για φωτογράφιση.

Όσον αφορά την ανισότιμη σχέση μεταξύ τουρίστα και ντόπιου , στην οποία στηρίζεται και ο τουρισμός είναι οι προσαρμογές που γίνονται από την πλευρά του δεύτερου προκειμένου να υπάρχει η βασική επικοινωνία για την εξυπηρέτηση του πρώτου. Εμφανές παράδειγμα είναι η εκμάθηση ξένων γλωσσών από τους κατοίκους της χώρας υποδοχής ενώ οι τουρίστες ελάχιστες φορές μιλούν τη γλώσσα της χώρας που επισκέπτονται.

Βασική αιτία της εμπορικοποίησης θεωρείται το γεγονός ότι η παράδοση έχει μετατραπεί σε τμήμα του τουριστικού προϊόντος, πωλείται δηλαδή όπως τα ξενοδοχεία, το φαγητό, η ξενάγηση. Παραδοσιακοί χώροι που απλά είχαν χαθεί ξαναζωντανεύουν προκειμένου να χαρίσουν θέαμα στους τουρίστες και πολύ περισσότερο τροποποιούνται για να γίνουν ακόμα πιο αρεστοί σε αυτούς.

Ακόμα μια τεράστια ζήτηση για αντικείμενα τέχνης που αντιπροσωπεύουν την τοπική παράδοση δημιουργείται από τον τουρισμό. Ξεκινά έτσι ένα ολόκληρο κύκλωμα κατασκευής και πώλησης φθηνών αντικειμένων που οι τουρίστες αγοράζουν ως ενθύμιο του ταξιδιού τους.

Άλλη πλευρά της εμπορευματοποίησης είναι η διακόσμηση βιτρινών των καταστημάτων όπου συχνάζουν οι τουρίστες, μπαρ, ταβέρνες, καταστήματα τουριστικών ειδών κ.τ.λ. προκειμένου ο τουρίστας να έχει την πεποίθηση πως βρίσκεται σε αυθεντικό παραδοσιακό κατάστημα και ότι γνωρίζει το πραγματικό πρόσωπο του τόπου που επισκέπτεται.

Σε αρκετές χώρες ο τουρισμός είναι αυτός που συνέβαλε στη διάβρωση των ηθών ενθαρρύνοντας την πορνεία και την εγκληματικότητα. Στις μεσογειακές χώρες εμφανίζεται με την έλλειψη του χρηματικού ανταλλάγματος. Η επέκταση του φαινομένου είναι τέτοια ώστε πραγματοποιούνται ταξίδια που περιλαμβάνουν στην τιμή την υπηρεσία αυτή η ακόμη εκτελούνται και αποκλειστικά για αυτό.

Η αύξηση της εγκληματικότητας αυξάνεται κατά τις περιόδους εισροής των τουριστών και εμφανίζεται με τη μορφή επιθέσεων (βιαιοπραγίες, βιασμοί) εναντίον τους και με την αύξηση των κλοπών. Βασικές αιτίες είναι το υψηλό οικονομικό επίπεδο των τουριστών και η συμπεριφορά τους που έρχεται σε αντίθεση με τα τοπικά ήθη (ελεύθερη ερωτική συμπεριφορά, προκλητικό ντύσιμο, γυμνισμός κ.τ.λ.)

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στους φυσικούς πόρους είναι ένα θέμα που αρχίζει να συγκεντρώνει την προσοχή των εμπλεκόμενων φορέων. Η ζήτηση για νερό περιλαμβάνει τόσο τις ποσότητες για καθαριότητα και για πόση όσο και για την συντήρηση των κηπων, δεξαμενων, πισινων κ.τ.λ. οι σύγχρονες ανάγκες απαιτούν μεγάλες ποσότητες νερού ιδιαίτερα σε ξηροθερμικές περιοχές όπως είναι οι περισσότεροι τουριστικοί προορισμοί στη μεσόγειο. Η φύτευση δαπανηρών σε νερό ειδών, συχνά ξένων προς το φυσικό περιβάλλον της περιοχής, σε κήπους ξενοδοχείων δημιουργεί πιέσεις και προβλήματα καθώς αυτά τα είδη στερούνται μηχανισμών προσαρμογής ικανών να τα προστατέψουν από την ξηρασία κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού με αποτέλεσμα να απαιτούν συνεχές πότισμα. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εγκαταστάσεις γκολφ που επιβάλλουν την εξασφάλιση σημαντικής ποσότητας νερού. Οι χρήσεις αυτές του νερού έρχονται σε σύγκρουση με άλλες χρήσεις π.χ τα φυσικά οικοσυστήματα με φυσική βλάστηση, την γεωργία, τη κτηνοτροφία κ.τ.λ. Το πρόβλημα είναι αρκετά μεγάλο κυρίως κατά τις περιόδους αιχμής που αυξάνεται η κατά κεφαλή κατανάλωση καθώς η παράκτια ζώνη φιλοξενεί το μεγαλύτερο μέρος των τουριστών ενώ έχει περιορισμένη φέρουσα ικανότητα αφού στερείται υδατικών αποθεμάτων.

Η διάβρωση αποτελεί την κυριότερη περιβαλλοντική επίπτωση και συχνά παρατηρούνται φαινόμενα ολικής γεωμορφολογικής μεταβολής και διάβρωσης της ακτής ως αποτέλεσμα της έλλειψης του ορθολογικού σχεδιασμού εγκαταστάσεων και υποδομών. Ο κακός σχεδιασμός και η χωροθετηση στα λιμενικά και αλλά παρεμφερή έργα στην παράκτια ζώνη

επηρεάζει τις διαδικασίες μορφοποίησης της ακτής οδηγώντας στη διάβρωση ή την εναπόθεση με επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα των έργων και πρόσθετο κόστος.

Άλλες επιπτώσεις παρατηρούνται από οικοδομικές οι άλλες δραστηριότητες που οδηγούν σε εκτεταμένες αμμοληψίες, από έργα υποστήριξης των ακτών, από έργα υποδομής καθώς και από τουριστικές- ανθρωπογενείς δραστηριότητες και ψυχαγωγία στην ακτή.

Ο τουρισμός όπως και κάθε δραστηριότητα επιβαρύνει την κατάσταση της ατμόσφαιρας. Η εκτεταμένη χρήση οχημάτων εσωτερικής καύσης για τη μετακίνηση των τουριστών αλλά και η αύξηση της καύσης ορυκτών καυσίμων για την παραγωγή ενέργειας ικανής να αντιμετωπίσει την αυξημένη ζήτηση, συμβάλλουν στην αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, αλλά και στο μικροκλίμα της περιοχής, ενώ επηρεάζει και το κλίμα γενικότερα. (συμβάλλοντας και στο φαινόμενο του θερμοκηπίου).

Παρά τους σημαντικούς αυτούς αρνητικούς παράγοντες η σχέση των τουριστών με τους ντόπιους είναι μια σχέση εξάρτησης. Ενώ στο τέλος της σεζόν οι ντόπιοι χαίρονται με την αποχώρηση των τουριστών έχουν την ανησυχία μήπως δεν επιστρέψουν την επόμενη τουριστική σεζόν. Και αυτό βέβαια θα αποτελούσε σημαντικό πλήγμα για την οικονομία. Ακόμα διαρκώς παρά τις δυσανασχετήσεις των ντόπιων όσον αφορά τη συμπεριφορά των τουριστών δε παύουν να γίνονται προσπάθειες για επέκταση της τουριστικής περιόδου.

Όλα αυτά από την πλευρά των ντόπιων κατοίκων...υπάρχει όμως και έντονη δυσφορία από την πλευρά των επισκεπτών. Οι λόγοι βέβαια διαφέρουν κατά πολύ και αφορούν κυρίως την εικόνα που τους παρουσιάζεται πριν επισκεπτουν τον τόπο προορισμού η οποία είναι εντελώς διαφορετική έως και ψεύτικη πολλές φορές στην πραγματικότητα. Έχουν σχηματίσει λοιπόν την πεποίθηση ότι οι έλληνες τους κοροϊδεύουν και πιο απλά ότι τους κλέβουν με κάθε μέσο.

2.3 Οι επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού στην Κρήτη και οι προσπάθειες εξαλειφής τους

Η Κρήτη εμφάνισε ραγδαία τουριστική ανάπτυξη, η οποία συντελέστηκε σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα(www.pyxida.gr-). Σήμερα το νησί επισκέπτονται περίπου 2,5 εκατομμύρια τουρίστες ενώ ο μαζικός τουρισμός κατέστη το κυρίαρχο μοντέλο ανάπτυξης, με αποτέλεσμα η τουριστική βιομηχανία του νησιού να προσανατολιστεί στην εξυπηρέτηση του μέσου Ευρωπαίου καταναλωτή που ταξιδεύει για λόγους αναψυχής.

Η βιομηχανία τουρισμού που αναπτύχθηκε βασίστηκε λοιπόν στο μοντέλο του μαζικού τουρισμού, του ήλιου και της θάλασσας. Σε μια περιοχή που ήταν ανέτοιμη όσον αφορά στις υποδομές, την έλλειψη τουριστικής παιδείας των ασχολούμενων με τον τουρισμό,

αλλά και την έλλειψη επαγγελματικής συνείδησης, η βιομηχανία τουρισμού δημιούργησε αρκετά προβλήματα τα οποία αρχίσαμε να τα βιώνουμε τα τελευταία χρόνια. Το χαμόγελο, η ευγένεια, η φιλοξενία και το φιλότιμο είναι είδη προς εξαφάνιση. Η έλλειψη ενιαίου στρατηγικού σχεδιασμού τόσο σε κεντρικό επίπεδο (Κράτος) αλλά και σε τοπικό επίπεδο (Περιφέρεια) ήταν οι λόγοι που οδήγησαν το βιομηχανικό προϊόν στη σημερινή κατάσταση.

Ενώ από την αρχή θα έπρεπε να προβλεφθεί η κρίση και να αξιοποιηθούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που προσφέρει το νησί. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο περιπατητικός τουρισμός, η διάδοση του μεσογειακού - κρητικού τρόπου διατροφής, και άλλα που απευθύνονται σε υψηλού επιπέδου τουρίστες ώστε να επιτευχθεί η επιμήκυνση της περιόδου αλλά και η ισόρροπη ανάπτυξη της Κρήτης.

Πολλές περιοχές της Κρήτης αντιμετωπίζουν κοινωνικά οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα(www.ecocrete.gr). Τα εισοδήματα είναι για πολλούς χαμηλά, οι όροι διαβίωσης δύσκολοι, με αποτέλεσμα τη διαρροή πληθυσμού και ιδίως των νέων σε άλλες περιοχές με καλύτερες ευκαιρίες για δουλειές, κοινωνική ζωή και καλύτερο βιοτικό επίπεδο. (η κύρια ασχολία σ' αυτές τις περιοχές είναι η κτηνοτροφία, λιγότερο η γεωργία και, σε ορισμένες περιοχές, οι τουριστικές δραστηριότητες). Το αποτέλεσμα είναι η πληθυσμιακή συρρίκνωση, η γήρανση του πληθυσμού και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, πράγμα που δημιουργεί επιπρόσθετα προβλήματα σε κάθε προσπάθεια βελτιωτικών αλλαγών.

Ο μαζικός τουρισμός έκανε τον κύκλο του, έδωσε κέρδη σε πολλούς, αλλά δημιούργησε και πολλά προβλήματα. Σήμερα, ο μαζικός τουρισμός περνάει σοβαρή κρίση στις παραθαλάσσιες περιοχές της Κρήτης, όπου παραδοσιακά αναπτύχθηκε.

Εμφανίζονται διάφορες προσπάθειες από τοπικούς φορείς, σε συνδυασμό, με διάφορες κρατικές και κοινοτικές πρωτοβουλίες και προγράμματα. Οι προσεγγίσεις, όμως, σχετικά με το τι θα μπορούσε να γίνει, διαφέρουν.

Παρ' όλ' αυτά, ο μαζικός τουρισμός θεωρείται βασική συνιστώσα στις προσπάθειες ανάπτυξης των ορεινών περιοχών. Μία ορισμένη μορφή μπορεί να ταιριάζει με άλλες οικονομικές δραστηριότητες στις περιοχές αυτές και να υπάρξει μία αλληλοϋποστήριξη. Αρχικά πρέπει να δημιουργηθούν προϋποθέσεις για μία βιώσιμη εναλλακτική "ανάπτυξη", που δεν θα εντείνει τις κοινωνικές ανισότητες και δεν θα καταστρέφει τον κοινωνικό ιστό και το φυσικό περιβάλλον.

Η ισόρροπη ανάπτυξη μπορεί να επιτευχθεί με τις παρακάτω ενέργειες :

- Βελτίωση των συνθηκών ζωής του πληθυσμού, με έργα υποδομής και υπηρεσίες όπως συγκοινωνίες, παροχή αποτελεσματικής ιατρικής περίθαλψης, , ώστε να συγκρατηθούν τα πιο δυναμικά τμήματα του πληθυσμού.
- Επέκταση των παραδοσιακών δραστηριοτήτων, βελτίωση των συνθηκών άσκησης της κτηνοτροφίας, της γεωργίας, της οικοτεχνίας-χειροτεχνίας, της μεταποίησης και του εμπορίου των προϊόντων τους.
- Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από την υπερβόσκηση, την κακή διαχείριση του νερού κ.α. που μπορούν να αντιμετωπιστούν με την προσεχτική διαχείριση των βοσκοτόπων, με οργανωμένη αναχλόωση, με μικρής κλίμακας έργα όπως μικρά φράγματα στους χείμαρρους, ομβροδεξαμενές κ.λ.π,
- Ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος
- Προβολή της τοπικής ιστορίας
- Ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
- Συντήρηση και ανάδειξη όλων των ιδιαιτεροτήτων του τοπικού πληθυσμού

Με αυτές τις ενέργειες είναι δυνατόν να στηριχθούν θεμιτές μορφές τουρισμού στην περιοχή., όπως για παράδειγμα περιήγηση φυσιολατρών, για θαυμασμό της Κρητικής φύσης (www.ecocrete.gr-)περπατώντας με τα πόδια τους σε μονοπάτια, και όχι οδηγώντας αυτοκίνητα σε τεράστιους δρόμους.

Ήλιος, θάλασσα, πισίνες, ακριβά ξενοδοχεία και εγκαταστάσεις μπορούν να έχουν όλες οι χώρες της μεσογείου -αρκεί να υπάρξουν κονδύλια για να φτιαχτούν. Ο μαζικός τουρισμός θα μετακινείται ανάλογα με τις τιμές και τη διεθνή κατάσταση. Την ιδιαιτερότητα όμως ενός κρητικού χωριού και των ανθρώπων του κανείς δεν μπορεί να την αντιγράψει. Η καλύτερη λοιπόν "τουριστική επένδυση" είναι στον πολιτισμό και στο φυσικό περιβάλλον και πρέπει να γίνει με μικρά και σταθερά βήματα, με μελέτη και συνέπεια, και με την ενεργό συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού.

Μερικά παραδείγματα:

- Αναστύλωση των παλιών ερειπωμένων κτιρίων (σχολεία, σπίτια, φάμπρικες κ.λ.π.) για τη χρήση τους ως πολιτιστικά κέντρα, τουριστικά καταλύματα, μουσεία λαϊκού πολιτισμού κ.α., αντί για την κατασκευή καινούριων, που μπορεί να δημιουργήσουν και αισθητικά και περιβαλλοντικά προβλήματα (κόψιμο δέντρων κ.α.)

- Προτίμηση δραστηριοτήτων που δεν προκαλούν ενόχληση στο οικοσύστημα ή στους περιηγητές. Η φύση πρέπει να προσεγγίζεται με δέος και σεβασμό, και όχι σαν χώρος προς κατάκτηση. Κάποιες δραστηριότητες που γίνονται και διαφημίζονται, δεν είναι μόνο επικίνδυνες για όσους τις κάνουν, αλλά μπορεί-εν αγνοία, ίσως- να προκαλέσουν ζημιά και στο οικοσύστημα (π.χ. το αλεξίπτωτο πλαγιάς μπορεί να ασκείται από γκρεμούς που έχουν φωλιές γυπαετοί ή άλλα αρπακτικά, με αποτέλεσμα, λόγω της προσέγγισης ανθρώπων, να αχρηστεύεται ο βιότοπος.)

3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1 Ο εναλλακτικός τουρισμός

Ο εναλλακτικός τουρισμός προσδιορίζεται από εκείνες τις μορφές τουρισμού, οι οποίες συνδέονται με τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές κοινοτικές αξίες που επιτρέπουν τόσο στους «οικοδεσπότες» όσο και στους φιλοξενούμενους να υφίστανται τις θετικές αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες. Ο εναλλακτικός τουρισμός όπως και η «αειφόρος ανάπτυξη» είναι έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα τα τελευταία χρόνια, καθότι εισάγουν καινούργια προσέγγιση και φιλοσοφία σε ένα παλιό πρόβλημα, προϋποθέτοντας εκδήλωση ενεργού ενδιαφέροντος εκ μέρους τόσο των «φιλοξενούμενων» όσο και των «οικοδεσποτών» (Νίκος Γ. Ηγουμενακης, Κώστας Ν. Κραβαρίτης, Περικλής Ν. Λύτρας, 1999)

Ωστόσο δεν υπάρχει ένας ορισμός του εναλλακτικού τουρισμού αποδεκτός σε διεθνές επίπεδο από όλους εκείνους που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο εμπλέκονται στην υπόθεση της «βιομηχανίας» του τουρισμού. Ορισμένοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οποιαδήποτε άλλη μορφή εκτός από τον μαζικό τουρισμό αποτελεί τον εναλλακτικό τουρισμό, ο οποίος υπόσχεται στους τουρίστες κάτι διαφορετικό από το μαζικό τουρισμό ενώ άλλοι προσπαθούν να τον ταξινομήσουν, διαφοροποιώντας κυρίως τα άτομα ή τις καταστάσεις στα οποία αναφέρεται.

Υπάρχει όμως ένας αριθμός συνισταμένων του εναλλακτικού τουρισμού οι οποίες είναι αποδεκτές(www.gnto.gr):

Η πρώτη αφορά το γεγονός ότι ο εναλλακτικός τουρισμός εφαρμόζεται σε εκείνες τις μορφές τουρισμού, οι οποίες δεν καταστρέφουν το περιβάλλον και δεν επιφέρουν τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλεί ο μαζικός τουρισμός στις περιοχές που αναπτύσσεται.

Η δεύτερη αναφέρεται στο ότι ο εναλλακτικός τουρισμός θεωρήθηκε, μικρής κλίμακας ανάπτυξη του τουρισμού, που προέρχεται και οργανώνεται από τον τοπικό πληθυσμό ή τους τοπικούς φορείς (ενδογενούς ανάπτυξη). Ο τρόπος αυτός της ανάπτυξης αφενός επιφέρει λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις-κοινωνικές και πολιτισμικές- και αφετέρου έχει μεγαλύτερες πιθανότητες ευνοϊκής αποδοχής από τον τοπικό πληθυσμό από ότι ο μαζικός τουρισμός.

Η τρίτη αφορά στο γεγονός ότι μερικές μορφές τουρισμού θεωρούνται εναλλακτικές, διότι δεν εκμεταλλεύονται τον τοπικό πληθυσμό. Συγκεκριμένα, τα οικονομικά οφέλη από τις τουριστικές δραστηριότητες διοχετεύονται κυρίως προς τους μόνιμους κατοίκους της περιοχής ή προς τις μειονεκτικές περιοχές και όχι προς τις πόλεις ή τις άλλες χώρες, όπως συμβαίνει με το μαζικό τουρισμό.

Επιπλέον ο εναλλακτικός τουρισμός προσβλέπει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε δώδεκα μήνες προκειμένου να αυξηθούν τα οικονομικά οφέλη τόσο για την χώρα

υποδοχής όσο και για την οικονομία στο σύνολο και φυσικά για να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας που συνδέονται με τον τουρισμό.

Τέλος ο τουρισμός που δεν καταστρέφει τον πολιτισμό της κοινωνίας υποδοχής συνήθως ονομάζεται εναλλακτικός, διότι εκτός των άλλων προσπαθεί ενεργά να ενθαρρύνει το σεβασμό προς την πολιτισμική πραγματικότητα δια μέσου της εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης και γενικότερα των οργανωμένων «συναντήσεων».

Τα κύρια χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού:

- ❖ Εφαρμόζεται σε κάθε τουριστική δραστηριότητα
- ❖ Εξισορροπεί τις ανθρώπινες δραστηριότητες-περιβαλλον-πορους
- ❖ Υποστηρίζει διαχρονικά τη βιωσιμότητα κάθε τουριστικής δραστηριότητας
- ❖ Αποτρέπει το μοντέλο υπερσυγκεντρωσης σε μια τουριστική περιοχή
- ❖ Προστατεύει την πολιτιστική κληρονομιά και κουλτούρα της περιοχής
- ❖ Στοχεύει στα μακροχρόνια και όχι τα βραχυχρόνια οφέλη
- ❖ Συντονίζει τις αρμοδιότητες των φορέων για την αποφυγή συγκρούσεων συμφερόντων
- ❖ Μειώνει τις επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας στο περιβάλλον
- ❖ Λειτουργεί συμπληρωματικά στις ήδη υπάρχουσες τουριστικές δραστηριότητες
- ❖ Εφαρμόζει την αρχή της χωρητικότητας (δηλαδή πόσο αριθμό τουριστών μπορεί να φιλοξενήσει μια περιοχή, πόσες τουριστικές δραστηριότητες χωρίς δυσμενείς επιπτώσεις, το μέγεθος των αντοχών των φυσικών πηγών και την ισορροπία μεταξύ της ικανοποίησης των τουριστών και των ντόπιων φυσικών πόρων)

3.2 Ιστορική αναδρομή

Ο Ελληνικός τουρισμός αναπτύχθηκε αρχικά ως παραθεριστικός, περιηγητικός και πολιτιστικός, καθώς δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση από πλευράς δημόσιου τομέα στην δημιουργία αντιστοίχων έργων υποδομής. Η πολιτική αυτή εφαρμόζεται μέσα από τα ξενοδοχεία του ΕΟΤ-ΞΕΝΙΑ- κοντά σε αξιόλογες ακτές και πολιτιστικά μνημεία, τους δρόμους, τα τουριστικά περίπτερα, τους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων και τις αναστηλώσεις μνημείων στους αρχαιολογικούς χώρους, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις, τα φεστιβάλ(Παπαχρηστόπουλος, 2005)

Το πρότυπο αυτό του τουρισμού εμπλουτίστηκε σταδιακά κατά τις δεκαετίες 1950-1960, από τον δημόσιο τομέα πάντα και ειδικότερα από τον ΕΟΤ, με συμπληρωματικά έργα τουρισμού (υδροθεραπευτήρια και ορεινά καταφύγια της δεκαετίας του '50) και αργότερα με διευκολύνσεις ελλιμενισμού και ανεφοδιασμού θαλαμηγών σκαφών σε υφιστάμενα λιμάνια για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού, ενώ ήδη είχαν αρχίσει οι κρουαζιέρες στα νησιά.

Στην αρχή της δεκαετίας του 1970 ακολουθώντας τα πρότυπα της τουριστικής Ισπανίας, προγραμματίστηκαν μεγάλης κλίμακας σύνθετα προγράμματα πολλαπλών τουριστικών δραστηριοτήτων σε εκτάσεις ιδιοκτησίας του ΕΟΤ, τα 15 ειδικά προγράμματα τουριστικής ανάπτυξης, με έμφαση τις μαρίνες, τα υδροθεραπευτήρια και τα γήπεδα γκολφ.

Μετά το 1975 τα προγράμματα μεγάλης κλίμακας και τα αντίστοιχα έργα ειδικής τουριστικής υποδομής ανεστάλησαν και προωθήθηκε ο χιονοδρομικός τουρισμός με τη δημιουργία χιονοδρομικών κέντρων στον Παρνασσό και τη Βόρεια Ελλάδα. Το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 χαρακτηρίζεται από μια μεταστροφή του τουρισμού προς τις φυσικές και πολιτιστικές αξίες. Από τον ΕΟΤ προωθούνται προγράμματα μετατροπής παραδοσιακών σπιτιών σε ξενώνες και από το Υπουργείο Γεωργίας προγράμματα αγροτουρισμού. Επίσης από την εποχή εκείνη χρονολογείται το θεσμικό πλαίσιο για τα επαγγελματικά τουριστικά σκάφη.

Στη δεκαετία του 1980 αρχίζει η εφαρμογή του Κοινωνικού Τουρισμού, ως επιδοτούμενων από το κράτος διακοπών για τους χαμηλόμισθους και συνταξιούχους και επεκτείνεται η εφαρμογή του αγροτουρισμού με την χρηματοδότηση της ΕΟΤ. Γίνεται επεξεργασία θεσμικών πλαισίων για το γυμνισμό και τα καζίνα από τα οποία το πρώτο θεσπίζεται ως νόμος. Από την πλευρά της κυβερνητικής πολιτικής προγραμματίζονται μαρίνες, χιονοδρομικά κέντρα και υδροθεραπευτήρια ως ολοκληρωμένα συμπλέγματα θαλάσσιου, χειμερινού και θεραπευτικού τουρισμού.

Από το 1990 ο θαλάσσιος τουρισμός προωθείται σε προτεραιότητα με προγράμματα κατασκευής μαρίνων στα πλαίσια των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων. Δίνονται κίνητρα στην ιδιωτική πρωτοβουλία για το συνδυασμό ξενοδοχειακών συγκροτημάτων

με μαρίνες, χιονοδρομικά κέντρα, υδροθεραπευτήρια. Επίσης συνεχίζεται η εφαρμογή του Κοινωνικού και Αγροτικού τουρισμού.

Στη χώρα μας ο εναλλακτικός τουρισμός γνωρίζει τα τελευταία χρόνια αξιόλογη ανάπτυξη. Αυτό μπορεί να το διαπιστώσει κανείς από την αύξηση των διανυκτερεύσεων και από το τζίρο των επιχειρήσεων που ασχολούνται με αυτή τη μορφή τουρισμού. Για το σκοπό αυτό και στα πλαίσια του επιχειρησιακού προγράμματος < Τουρισμός-Πολιτισμός> που στοχεύει ακριβώς στις νέες μορφές τουρισμού, εντάχθηκαν οριστικά στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης Επενδύσεις και έργα του ιδιωτικού και του Δημόσιου τομέα περίπου 22 δις και 11 δις αντίστοιχα.

Οι ενισχύσεις του 1892/90 περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων ίδρυση, επέκταση, εκσυγχρονισμό συνεδριακών κέντρων, χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων προπονητικού αθλητικού τουρισμού αξιοποίηση ιαματικών πηγών, λιμένων σκαφών αναψυχής, γηπέδων γκολφ, κέντρων θαλασσοθεραπείας, κέντρων τουρισμού υγείας, μετατροπή παραδοσιακών η διατηρητέων κτηρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες.

Στην πορεία αυτή μεγάλη συμβολή είναι η χρηματοδότηση από τον ΕΟΤ ο οποίος στόχο πλέον έχει τη μετάβαση από τον προορισμό του μαζικού παραθεριστικού τουρισμού σε προορισμό δραστηριοτήτων.

Χαρακτηριστικό είναι οι ασυντόνιστες προσπάθειες η έλλειψη συνέπειας και συνέχειας της κυβερνητικής πολιτικής και κυρίως η έλλειψη οργάνωσης σε όλα τα επίπεδα ώστε η κάθε μορφή να αποτελέσει τελικά ένα ολοκληρωμένο τουριστικό προϊόν προς την αγορά. Οι ελλείψεις της υφισταμένης υποδομής, η καθυστέρηση παραγωγής νέας τα ανεπαρκή, ασαφή και αναχρονιστικά πολλές φορές θεσμικά πλαίσια, το πλήθος των συναρμόδιων φορέων και οι δαιδαλώδης και χρονοβόρες διαδικασίες, αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες για την υγιή ανάπτυξη των μορφών αυτών σε ανταγωνιστικό επίπεδο, πολύ περισσότερο από την έλλειψη επενδύσεων η την ανεπάρκεια της χρηματοδότησης.

3.3 Σύγκριση εναλλακτικού- μαζικού τουρισμού

Ο μαζικός τουρισμός είναι οργανωμένος, εκτελείται ομαδικά και συνήθως έχει κάποιους περιορισμούς όσον αφορά την διάρκεια του ταξιδιού και τις δραστηριότητες, τα οποία κανονίζονται πριν το ταξίδι ανάλογα με το πακέτο που έχει επιλεγεί. Οι όροι αυτού του τύπου ταξιδιού ακολουθούνται αυστηρά και δεν έχουν δυνατότητα μεταβολής.

Όσον αφορά το χαρακτήρα του ταξιδιού είναι παθητικό και αρκετά άνετο και ξεκούραστο εφόσον υπάρχει ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα που περιλαμβάνει τρόπο μετακίνησης και σημεία επίσκεψης που έχουν εύκολη πρόσβαση. Ακόμη και η προετοιμασία

για το ταξίδι αυτό είναι εύκολη και μικρή εφόσον όλα είναι κανονισμένα από τους τουρ οπηρειτωρ και οι τουρίστες δεν έχουν λόγο να ανησυχούν για οτιδήποτε η να κάνουν μεγάλη έρευνα για τις διάφορες υπηρεσίες που θα χρειαστούν.

Σημαντικός παράγοντας είναι και το γεγονός ότι δε χρειάζεται να γνωρίζουν ούτε λέξη από τη ομιλούμενη γλώσσα της χώρας προορισμού τους διότι η επικοινωνία τους περιορίζεται στα μεταξύ τους άτομα.

Κύριος λόγος του ταξιδιού τους είναι η απόδραση από την καθημερινότητα για ξεκούραση, η απόλαυση ανέσεων και όχι ιδιαίτερα οι περιηγήσεις με μορφωτικούς στόχους. Μια συνήθεια τους είναι η αγορά ενδυμάτων και λοιπών ειδών αρκετά καλής ποιότητας. Ενώ ως αναμνηστικά του τόπου που επισκέφτηκαν προτιμούν πόστ καρντς και όχι τόσο φωτογραφίες.

Ο ντόπιος πληθυσμός του τόπου που επισκέπτεται αυτή η ομάδα τουριστών τους προκαλεί περισσότερο περιέργεια παρά ενδιαφέρον να τον γνωρίσουν. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους ίσως και ο σημαντικότερος που η μεταξύ τους (τουρίστα- ντόπιου) σχέση παραμένει απρόσωπη εντελώς.

Σημαντικό χαρακτηριστικό που είναι και ευδιάκριτο στο μαζικό τουρισμό είναι το μπούγιο που σχηματίζουν. Βρίσκονται πάντα σε μεγάλες ομάδες αρκετά θορυβώδης. Η μορφή που έχει το ταξίδι τους όπως είναι γνωστό είναι sun, sand, sea, sex.

Η τήρηση των χρονολογιών είναι αυστηρή. Ο χρόνος παραμονής τους στον τόπο προορισμού δεν παραβιάζεται, ανεξάρτητα από το αν περνούν όμορφα και θέλουν να παραμείνουν είναι υποχρεωμένοι να επιστρέψουν στον τόπο μόνιμης κατοικίας τους.

Οι δαπάνες που κάνουν είναι αρκετά μικρές και η ασφάλεια τους είναι εξασφαλισμένη. Ακόμη έχουν ομαδική ψυχολογία αν και λίγες εμπειρίες.

Αντίθετα ο εναλλακτικός τουρισμός έχει ατομικό, οικογενειακό και φιλικό χαρακτήρα. Η ψυχολογία τους είναι ατομική, ανεξάρτητη και ελεύθερη. Επιλέγουν οι ίδιοι τα μέρη που θέλουν να επισκεπτούν και ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τον τόπο που επισκέπτονται, τους ανθρώπους, τα ήθη και τα έθιμα.

Ο τύπος του ταξιδιού αυτού απαιτεί αρκετό ψάξιμο εφόσον σχεδόν οι ίδιοι επιλέγουν τις υπηρεσίες που επιθυμούν τις οποίες βέβαια και πληρώνουν αρκετά ακριβά παρόλο που δεν έχουν τις ανέσεις που έχουν οι τουρίστες που ταξιδεύουν μαζικά. Η προετοιμασία είναι αρκετά μεγάλη και κουραστική όπως και το ταξίδι είναι κουραστικό εφόσον δεν επαναπαύονται ποτέ αλλά ψάχνουν συνεχώς για νέες εμπειρίες και γνώσεις και οι περισσότεροι γνωρίζουν έστω και τα βασικά της ομιλούμενης στον προορισμό γλώσσας εφόσον είναι απαραίτητο για τη συνεννόηση τους αφού δεν έχουν συνοδούς. Μπορούν επίσης να μεταβάλλουν άνετα το χρόνο

παραμονής τους στο προορισμό ανάλογα με τη διάθεση τους. Επιλέγουν πολλά αναμνηστικά και δώρα με την επιστροφή τους στην πατρίδα τους και προτιμούν φωτογραφίες αντί των πόστ-καρντς προκειμένου να έχουν ενθύμια.

Αντιμετωπίζουν τον πολιτισμό που συναντούν με ενδιαφέρον και έχουν στόχο τη δημιουργία φιλίας, την επαφή τους με την φύση και την απόκτηση γνώσεων και πολλών διαφορετικών εμπειριών. Είναι διακριτικοί και αρκετά αθόρυβοι.

Το αρνητικό είναι η μη εξασφάλιση της ασφάλειας τους, η οποία είναι απλά ανάλογη της ικανότητας τους να προστατέψουν τον εαυτό τους από ατυχήματα, κλοπές και γενικά κάθε είδους ατυχίας που μπορεί να εμφανιστεί στο δρόμο τους. Ακόμα το μεγάλο κόστος είναι ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη, εφόσον για να πραγματοποιηθούν ατομικά ταξίδια πρέπει το διακριτικό εισόδημα του ενδιαφερόμενου να είναι αρκετά υψηλό.

Οι τουρίστες λοιπόν με βάση όλους αυτούς τους παράγοντες επιλέγουν αυτό που τους ταιριάζει περισσότερο και αυτό στο οποίο μπορούν να αντεπεξέλθουν. Το κράτος από την άλλη πλευρά επιλέγει σταθερά τον εναλλακτικό τουρισμό για τα πλεονεκτήματα του αλλά αποδέχεται το μαζικό για τα κέρδη που αποφέρει και για το στήριγμα της φοροαπαλλαγής. Άλλωστε παρά τις επιπτώσεις του ο μαζικός τουρισμός είναι αυτός που κατέχει παγκοσμίως το μεγαλύτερο κομμάτι της τουριστικής βιομηχανίας παρόλο που δεν είναι φιλικός προς το περιβάλλον σε αντίθεση με τον εναλλακτικό ο οποίος είναι επιπλέον και πιο ποιοτικός.

3.4 Είδη του εναλλακτικού τουρισμού

3.4.1 Ο συνεδριακός τουρισμός

Οι Έλληνες από τον 5^ο κιάλας αι.(. www.agrotravel.gr) ξεκίνησαν τις συναθροίσεις με σκοπό τη συζήτηση θεμάτων πολιτικού, επιστημονικού ή φιλοσοφικού περιεχομένου. Τέτοιου είδους επικοινωνίες και ανταλλαγές απόψεων συνεχίστηκαν και θα αυξηθούν περισσότερο στο μέλλον εφόσον παρά τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας στο χώρο της επικοινωνίας η ανάγκη για άμεση tet-a-tet επαφή είναι ζωτικής σημασίας για την κοινωνία και δε μπορεί να αντικατασταθεί με οποιαδήποτε μορφή επαφής που προσφέρει η ηλεκτρονική τεχνολογία.

Όσο θα απομονώνεται ο άνθρωπος από την καθημερινή του επαφή με τους υπολοίπους εξαιτίας της τεχνολογίας τόσο η ανάγκη του για τις παραδοσιακές συναθροίσεις θα αυξάνεται. Οι μεγάλες κυρίως επιχειρήσεις θα συνδυάζουν τη βελτίωση των τεχνικών που εφαρμόζουν για την επίτευξη των στόχων τους με την αναβάθμιση των ανθρώπινων σχέσεων και του εργασιακού περιβάλλοντος. Έτσι ο συνεδριακός και ο επαγγελματικός τουρισμός θα ανθίσουν καθώς θα είναι επιτακτική η ανάγκη για τη σχετική οργάνωση και υποδομή.

Προς στιγμή ο συνεδριακός τουρισμός καλύπτει το 3-4% του αριθμού των αφίξεων αλλοδαπών τουριστών διεθνώς και το 6-7% της συνολικής εισροής τουριστικού συναλλάγματος, ενώ για πολλές βορειοευρωπαϊκές και κεντροευρωπαϊκές πρωτεύουσες ή μεγαλουπόλεις η οικονομική σημασία του υπερβαίνει κατά πολύ τους διεθνείς μέσους όρους που προαναφέρθηκαν.

Η ανάγκη για συνεχή ενημέρωση και επικοινωνία ανάμεσα στους ανθρώπους συνεχώς αυξάνει και άτομα που συνδέονται με κοινά ενδιαφέροντα και κοινούς στόχους, συνεδριάζουν, συσκέπτονται και συναποφασίζουν (Ηγουμενάκης, 1999). Επειδή όμως πολλές φορές προέρχονται από διαφορετικό γεωγραφικό χώρο καθορίζουν με κάποια κριτήρια ένα κοινό τόπο συνάντησης. Η μετακίνηση αυτή αποτελεί τουριστική μετακίνηση και είναι γνωστή ως συνεδριακός τουρισμός.

Τα συνέδρια είναι η μεγαλύτερη πηγή ομαδοποιημένου τουρισμού και είναι μια οργανωμένη βιομηχανία από μόνη της, αρκετά μεγάλου μεγέθους με τζίρο δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως. Τα ξενοδοχεία λοιπόν έχουν ένα τεράστιο όφελος όχι μόνο από τις πωλήσεις αλλά και από την προσωπική επαφή που πιθανόν να επιφέρει μελλοντική πελατεία.

Ο συνεδριακός τουρισμός είναι μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού που προτιμάται από τους συνέδρους εξαιτίας των ήπιων εναλλακτικών προϊόντων- πολιτιστικά- ιστορικά- περιβαλλοντικά, και οι επιχειρηματίες που φιλοξενούν τα συνέδρια αλλά και οι δημόσιοι τουριστικοί φορείς που δημιουργούν κίνητρα εναντίον της τουριστικής εποχικότητας (φθηνά εισιτήρια στους πολιτιστικούς χώρους, φθηνές τιμές διαμονής) ή συνδυασμό δραστηριοτήτων στα πλαίσια του συνεδρίου. Ο λόγος είναι η αποφυγή των συνεδρίων στην περίοδο της τουριστικής αιχμής κατά τους θερινούς μήνες, ή τις άσχημες κλιματολογικές συνθήκες του χειμώνα.

Ο συνεδριακός τουρισμός γίνεται κυρίως το φθινόπωρο και την άνοιξη κατά τους μήνες Απρίλιο- Μάιο, Ιούνιος και Σεπτέμβρης- Οκτώβρης. Η διάρκεια των συνεδρίων αποφασίζεται από τους φορείς που αναλαμβάνουν το κόστος και είναι συνήθως 3- 8 ημέρες ενώ η συχνότητα τους είναι κάθε χρόνο ή κάθε 3 χρόνια ή ακόμα υπάρχουν και κάποια που γίνονται μια φορά και δεν επαναλαμβάνονται.

Οι επιδιωκόμενοι στόχοι είναι :

- Η παρουσίαση νέων εξελίξεων της επιστήμης και της τεχνολογίας
- Διάφορες επιστημονικές ανακοινώσεις

- Εξαγγελία προγραμμάτων ερευνών
- Κοινοποίηση νέων γνώσεων
- Επίδειξη ενός προϊόντος ή υπηρεσίας
- Προσέλκυση νέων πελατών ή συνεργατών
- Επιστημονική ενημέρωση, κατάρτιση και εκπαίδευση
- Γνωστοποίηση κάποιας δραστηριότητας
- Εξαγγελία μιας αλλαγής της επαγγελματικής τακτικής
- Εξαγγελία κινήτρων
- Προώθηση πωλήσεων
- Δημοσιότητα και δημόσιες σχέσεις

Οι ιδιαιτερότητες των τουριστών- επισκεπτών του συνεδριακού τουρισμού χαρακτηρίζονται από :

- Υψηλό οικονομικό επίπεδο
- Την δυσκολία ως πελάτες
- Μετακίνηση πάντα με το αεροπλάνο
- Ιδιαίτερα ευαίσθητοι σε καθυστερήσεις
- Ενδιαφέρον για ξεναγήσεις, καλλιτεχνικές, πολιτιστικές εκδηλώσεις

➤ Συνήθως συνοδεύονται από τις οικογένειες τους

Ανάλογα με το θέμα τους τα συνέδρια μπορεί να είναι κλαδικά, επιστημονικά, τεχνολογικά, τουριστικά, πολιτικά.

3.4.2 Ο χειμερινός- ορεινός τουρισμός

Ο χειμερινός τουρισμός(Ηγουμενάκης, 1999) είναι μια δραστηριότητα που συνδέεται με τα χιονοδρομικά κέντρα και γενικότερα με το σύνολο των τουριστικών ενεργειών που διεξάγονται κατά την διάρκεια του χειμώνα. Άλλες μορφές που συνδέονται με το χειμερινό τουρισμό είναι ο ορειβατικός τουρισμός και οι διακοπές στα ορεινά θέρετρα που αποτελούν το σύνολο των δραστηριοτήτων που εκδηλώνονται στις ορεινές περιοχές και διεξάγονται σε όλη τη διάρκεια του έτους. Τα αθλήματα αυτά είναι η χιονοδρομία, παγοδρομία, η ελκηθοδρομία και η αναρρίχηση.

Τα άτομα που επιλέγουν αυτήν την κατηγορία τουρισμού προέρχονται από τάξεις με μεγάλη οικονομική επιφάνεια δεδομένου ότι τα χειμερινά σπορ απαιτούν σημαντικά έξοδα για τη διεξαγωγή τους. Πρόκειται για άτομα μέσης ή νεαρής ηλικίας κυρίως εύποροι που ξοδεύουν τρεις φορές περισσότερο από το μέσο τουρίστα του μαζικού τουρισμού. Συνήθως αφιερώνουν τα Σαββατοκύριακα αλλά και μέρος από τις κύριες ή δεύτερες διακοπές για να κάνουν χιονοδρομίες

Εξαιτίας της γεωλογικής της μορφολογίας η Ελλάδα είναι μια από τις πιο ορεινές χώρες της Ευρώπης αφού ο ορεινός πληθυσμός αποτελεί σημαντικό μέρος του συνολικού πληθυσμού. Με βάση αυτό διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του ορεινού τουρισμού καθ'όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Στη χώρα μας λειτουργούν ήδη 20 χιονοδρομικά κέντρα από τα οποία μόνο τα 2 πληρούν τις διεθνείς προδιαγραφές. Συγκεκριμένα θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην επέκταση και τον εκσυγχρονισμό σε μηχανολογικό εξοπλισμό και πάγιες εγκαταστάσεις, στα μεγαλύτερα χιονοδρομικά κέντρα που ήδη υπάρχουν, σε καταλύματα, μεταφορές, ειδικευμένο προσωπικό αλλά και σε κατασκευή νέων χιονοδρομικών κέντρων. Η χρηματοδότηση τους καλύπτεται από τον αναπτυξιακό νόμο 2601/90, ανάλογα με την περιοχή.

Επιπλέον σημαντική είναι η ανάπτυξη του ορειβατικού τουρισμού, ο οποίος περιλαμβάνει πεζοπορία σε μονοπάτια, δάση, φαράγγια, περιοχές φυσικού κάλλους, αναβάσεις σε βουνά και αναρρίχηση. Η υποδομή για τον ορειβατικό τουρισμό είναι δυο τύπων, είναι τα μονοπάτια τα οποία απαιτούν χάραξη, συντήρηση και σήμανση και τα οποία περιγράφονται σε χάρτες και είναι και τα καταλύματα για τη διανυκτέρευση των ορειβατών.

Ο ορεινός ορειβατικός τουρισμός διαφέρει από τον περιπατητικό γιατί ο πρώτος είναι τουριστική δραστηριότητα του δύσκολου ανεβάσματος στα ψηλά βουνά με τη χρήση ειδικού εξοπλισμού ενώ στον περιπατητικό είναι η τουριστική δραστηριότητα του εύκολου περπατήματος σε βατές προσπελάσιμες περιοχές χωρίς τη βοήθεια ειδικού εξοπλισμού.

Στην Ελλάδα η ανάπτυξή του βρίσκεται σε πρωτογενές επίπεδο ανάπτυξης αν και παρουσιάζει ανοδική πορεία τα τελευταία χρόνια. Η χώρα μας δε φιλοξενεί τουρίστες χιονοδρομικού τουρισμού προερχόμενου από χώρες του μαζικού τουρισμού. Και αυτό γιατί οι Έλληνες δεν είχαν χιονοδρομική παράδοση. Οι κλιματολογικές συνθήκες ασκούν το μεγαλύτερο ρόλο στην ανάπτυξη του χειμερινού τουρισμού αφού το θερμό κλίμα και η έλλειψη πτώσης χιονιού λειτουργούν σαν τροχοπέδη στην ανάπτυξη των χιονοδρομικών κέντρων με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις αυτές να είναι ζημιογόνες.

Ο χειμερινός- ορειβατικός τουρισμός αποτελεί μια λύση του μαζικού εξαιτίας του αντιεποχικού χαρακτήρα του και μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες μορφές του εναλλακτικού.

3.4.3 Τουρισμός υγείας

Αυτή η τουριστική δραστηριότητα απευθύνεται είτε σε άτομα που πάσχουν από κάποια ασθένεια και μετέχουν σε αυτόν έχοντας σαν κύριο κίνητρο την αποκατάστασή τους είτε σε άτομα υγιά που χρειάζονται ανανέωση από το στρες και την καθημερινότητα των μεγαλουπόλεων.

Η πρώτη περίπτωση αναφέρεται σε άτομα που πάσχουν από ρευματισμούς, κυκλοφορικά, δερματολογία, αρθροπάθειες και επενδύουν πολύ χρόνο και χρήματα στην υγεία τους και κατ'επέκταση στη μακροζωία τους. Η θεραπεία των ατόμων αυτών απαιτεί ιαματικά λουτρά- θερμομεταλλικές πηγές που προσφέρει η φύση και οι οποίες προσελκύουν ένα αρκετά μεγάλο αριθμό τουριστών κάθε χρόνο.

Η πελατεία της μορφής αυτής τουρισμού είναι αποκλειστικά άτομα δεύτερης και τρίτης ηλικίας ενώ οι υπηρεσίες που τους προσφέρονται προσδιορίζονται αποκλειστικά από τους φυσικούς πόρους.

Η θαλασσοθεραπεία έχει στόχο τη φροντίδα του σώματος με θαλασσινό νερό, πισίνες, ντους, μπάνια, φύκια, λάσπη κ.τ.λ.

Συγκεκριμένα συνίσταται για καταπολέμηση της κυτταρίτιδας και της φλεβίτιδας, παθήσεις της σπονδυλικής στήλης, πρόληψη καρδιακών και αγγειακών παθήσεων, τόνωση των μυών, καταπολέμηση του άγχους, δερματικές παθήσεις, αναπνευστικά προβλήματα, ρευματοπάθειες και αρθροπάθειες, παθήσεις ύπατος και στομάχου.

Ο τουρισμός υγείας αναπτύσσεται κυρίως σε περιοχές που είναι προικισμένες από τη φύση με φυσικούς πόρους (θερμές πηγές) και τεχνητούς (κέντρα υγείας, θαλασσοθεραπεία κ.τ.λ). υπάρχει πάντα η δυνατότητα να συνδυαστεί και με άλλες δραστηριότητες πχ περιπάτους, πολιτιστικά κ.τ.λ. ακόμα υπάρχουν επιδοτήσεις που διευκολύνουν τη διεξαγωγή τους. Κύριος όμως παράγοντας εκτός από τις ειδικές εγκαταστάσεις υδρο-λουτρο-θαλασσο-αεροθεραπείας είναι οι ειδικές ιατρικές και φυσιοθεραπευτικές υπηρεσίες.

3.4.4 Αθλητικός τουρισμός

Ο αθλητισμός και τα σπορ έχουν σπουδαία θέση στη ζωή του ανθρώπου και της κοινωνίας και παίζουν σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση της τουριστικής κίνησης (Ηγουμενάκης, 1999), και στους τόπους που προσφέρονται για αυτή την απασχόληση. Άλλωστε αυτή η επίδοση αποτελούσε από την αρχαιότητα μια από τις σημαντικότερες απασχολήσεις του ανθρώπου.

Στην αρχαία Ελλάδα από τους αρχαίους χρόνους αναφέρονται οι αθλητικοί αγώνες, στους οποίους πολλοί πρωταθλητές ήταν ηγεμόνες και βασιλείς, που με την προβολή των ικανοτήτων τους προσπαθούσαν να διατηρήσουν την υπεροχή τους σε καιρό ειρήνης.

Ο αθλητισμός πέρασε διάφορα στάδια ακμής και παρακμής μέχρι να πάρει τη σημερινή μορφή του. Εκδηλώνεται με τη διεξαγωγή των αθλητικών εκδηλώσεων οι οποίες προσελκύουν μεγάλο αριθμό αθλητών και επισκεπτών από όλο τον κόσμο.

Αποτελεί εναλλακτική μορφή τουρισμού με την οποία οι επισκέπτες αναπτύσσουν παράλληλα με την κύρια τουριστική τους δραστηριότητα και δευτερεύουσες π.χ αθλητικές αφού επιδίδονται και σε αγωνίσματα του μαζικού τουρισμού (θαλάσσιο σκι, τένις, πόλο, γκολφ κλπ. Αντίστροφα και οι αθλητές αναπτύσσουν και δευτερεύουσες δραστηριότητες π.χ επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, τοπικές αγορές.

Για την ανάπτυξη του απαιτούνται:

- Δημιουργία υποδομών φιλικές προς το περιβάλλον για την ποιοτική αναβάθμιση της ζωής
- Ισόρροπη ανάπτυξη όλων των αθλημάτων
- Ισόμερη γεωγραφική κατανομή

- Προστασία της ολυμπιακής ιδέας, ιστορικών μνημείων και θεσμών από τη βεβήλωση και την εμπορευματοποίηση
- Σύνδεση του αθλητισμού με την εκπαίδευση

Το παράδοξο που συναντάται στην περίπτωση του αθλητικού τουρισμού είναι ότι αν και εναλλακτικός είναι μαζικός.

3.4.5 Ο θαλάσσιος τουρισμός

Αποτελεί μια από τις σημαντικότερες μορφές ήπιου τουρισμού κυρίως σε χώρες που το συγκριτικό τους πλεονέκτημα είναι η θάλασσα (Ηγουμενάκης, 1999). Περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως θαλάσσιες περιηγήσεις και το ναυτικό αθλητισμό η πραγματοποίηση των οποίων γίνεται μέσα από διάφορους τύπους σκαφών (κρουαζιερόπλοια, θαλαμηγούς, φουσκωτά, ιστιοφόρα), τους χώρους ελλιμενισμού (μαρίνες), και τις υπηρεσίες που παρέχονται σε αυτές (φύλαξη, παροχή καυσίμων, καταστήματα ναυτιλιακών ειδών). Ήδη σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία αριθμεί 3.413 σκάφη (www.gnto.gr) και ο στόλος αυτός είναι μακράν ο μεγαλύτερος και νεότερος παγκοσμίως.

Ο θαλάσσιος τουρισμός εκτελείται είτε με κρουαζιέρες, δηλαδή ταξίδι αναψυχής με καθορισμένο πρόγραμμα που πραγματοποιείται με τα γνωστά πλωτά ξενοδοχεία, τα κρουαζιερόπλοια, είτε με yachting (οργανωμένοι εκδρομή με σκάφος που οδηγεί σκιέρ, δηλαδή εξειδικευμένος καπετάνιος ή κάποιος από την ομάδα που έχει σχετικό δίπλωμα) ή ακόμη με πλοία της γραμμής.

Τόσο η κρουαζιέρα όσο και το yachting αιτούν μεγάλα χρηματικά ποσά, έτσι εκτελούνται από άτομα μεγάλης οικονομικής άνεσης και επιπλέον επιφέρουν μεγάλα οικονομικά οφέλη για το κράτος.

Οι μεγάλες αγορές για τις κρουαζιέρες είναι η Καραϊβική, η Μεσόγειος, τα αρχιπέλαγα της Ινδονησίας, η Βόρειος θάλασσα. Η οργάνωση της γίνεται από τους αντίστοιχους τουρ οπερέιτορς. Αυτή η δραστηριότητα χαρακτηρίζεται για την πολυτέλεια και την άνεση που προσφέρει και διαθέτει αυστηρό πρόγραμμα. Πολλές φορές είναι δυνατό να συνδυαστεί και με άλλες μορφές όπως ο θρησκευτικός τουρισμός ή ο πολιτιστικός εφόσον το πρόγραμμα της κρουαζιέρας περιλαμβάνει επισκέψεις σε μνημεία λιμανιών, τοπικές αγορές, εξωτικούς τόπους κ.τ.λ

Αντίθετα με τις κρουαζιέρες το yacht εκτελείται με ιστιοφόρα (από μικρά μέχρι υπερπολυτελείς θαλαμηγούς).

Η ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού προϋποθέτει την κατασκευή ειδικής υποδομής, μαρίνες, λιμάνια, δρόμους και φυσικά εξειδικευμένο προσωπικό. Η υποδομή όμως αυτή στην Ελλάδα είναι ελλιπής και ειδικά η μαρίνα του Αλίμου που υποδέχεται που υποδέχεται το μεγαλύτερο μέρος του θαλάσσιου τουρισμού παρουσιάζει τη χειρότερη εικόνα από άποψη συντήρησης, φύλαξης και καθαριότητας. Την αίσθηση προχειρότητας εντείνει η έλλειψη θέσεων και η εξυπηρέτηση του στόλου και των σκαφών σε ντάνες καθώς υπάρχει πρόβλημα και με την έλλειψη χώρου για τη συντήρηση των σκαφών. Σημαντικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της μορφής αυτή τουρισμού είναι η βελτίωση των υπηρεσιών, η λειτουργικότητα, η ασφάλεια και η σωστή συντήρηση ενώ παροχές πολυτελείας δεν είναι το ζητούμενο. Επιπλέον όλα τα λιμάνια και τα καταφύγια πρέπει να έχουν παροχή νερού για τα σκάφη, καυσίμου ελεγχόμενης ποιότητας και εύκολη πρόσβαση σε γενικές προμήθειες ενώ προς το παρών όλα αυτά είναι προβληματικά σε ποιότητα και ποσότητα.

3.4.6 Κοινωνικός τουρισμός

Ο κοινωνικός τουρισμός είναι μια μορφή που σε αντίθεση με τις προηγούμενες απευθύνεται σε στρώματα του πληθυσμού με χαμηλά εισοδήματα (Ηγουμενάκης, 1999). Είναι μια παροχή του κράτους για τους ανέργους, τους ηλικιωμένους και τους χαμηλόμισθους. Η ανάπτυξη του συνδέεται με πολλά ιστορικά γεγονότα όπως την καθιέρωση κοινωνικής ασφάλισης, με το σύστημα πληρωμένων διακοπών, με την αύξηση ελεύθερου χρόνου, με τη βελτίωση του κοινωνικού εισοδήματος και την ανάπτυξη του τουρισμού κατά τις δεκαετίες 1950- 1970 που αποτέλεσαν προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση του κοινωνικού τουρισμού.

Ο ρόλος του είναι αρκετά σημαντικός εφόσον εξομοιώνει τις κοινωνικές ανισότητες στο δικαίωμα των διακοπών ενισχύοντας τα χαμηλά στρώματα και διανέμοντας το τουριστικό φορτίο ισόποσα.

3.4.7 Τουρισμός τρίτης ηλικίας

Η ήπια αυτή μορφή τουρισμού είναι το πιο ευαίσθητο κομμάτι της τουριστικής αγοράς, γι' αυτό και οι τουριστικοί επιχειρηματίες που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στα άτομα αυτά φέρουν αρκετά μεγάλη ευθύνη (Ηγουμενάκης, 1999). Το μέγεθος της εξειδικευμένης αυτής αγοράς είναι μεγάλο και αναζητεί ήπια κλίματα για λόγους υγείας.

Τα χαρακτηριστικά των ατόμων αυτών είναι ο ελεύθερος χρόνος που διαθέτουν, υψηλός δείκτης αποταμίευσης, η έλλειψη οικογενειακών υποχρεώσεων, το μικρό νοικοκυριό και το γεγονός ότι είναι άνθρωποι μεγάλης μόρφωσης και με εμπειρίες. Αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά είναι που τους βοηθούν να επιλέξουν τα δεδομένα του ταξιδιού τους.

Συνήθως προτιμούν ταξίδια στο εσωτερικό της χώρας με ασφαλή και άνετα μεταφορικά μέσα. Ακόμα τα ταξίδια τους περιορίζονται σε νεκρές περιόδους αφού αυτό που επιζητούν είναι η ηρεμία και δεν προτιμούν ποτέ το μαζικό τουρισμό. Η διατροφή τους περιλαμβάνει υγιεινά προϊόντα λόγω των προβλημάτων με την υγεία τους και απαιτούν ιδιαίτερη μεταχείριση, πολλή καλή εξυπηρέτηση και με ευγένεια.

3.4.8 Φυσιολατρικός- περιπατητικός τουρισμό

Η μορφή αυτή τουρισμού στρέφεται στην γνωριμία και την ανάδειξη των φυσικών πόρων μιας περιοχής μέσα από την ανάπτυξη μιας σειράς δραστηριοτήτων όπως επισκέψεις ή περίπατους σε βιότοπους, ηφαίστεια, σπήλαια, μνημεία της φύσης, θερμοπηγές κ.τ.λ.(Ηγουμενάκης,1999)

Με το φυσιολατρικό τουρισμό ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με την πανίδα και χλωρίδα και τη γεωμορφολογία μιας περιοχής και να αποκτήσει την αντίστοιχη γνώση για αυτά. Συγκεκριμένα το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων αυτών είναι η σπηλαιολογία, η ιππασία, η παρατήρηση πτηνών και αμφιβίων, η βοτανολογία (παρατήρηση σπάνιων φυτών), περιηγήσεις σε θάλασσα ή ποτάμι, περιπάτους σε χαραγμένα μονοπάτια φυσικού ενδιαφέροντος όπως το γνωστό ευρωπαϊκό μονοπάτι E4.

Χαρακτηρίζεται έντονα από το στοιχείο της περιπέτειας ενώ ανάμεσα στις δραστηριότητες του συγκαταλέγονται και οι εξής(www.gnto.gr) :

- Trekking, πεζοπορία σε μονοπάτια και στο βουνό όπως στο Φαράγγι Σαμαριάς, στα Λαθισιώτικα Όρη κ.τ.λ. με επαγγελματίες συνοδούς,
- River trekking, πεζοπορία σε όχθες και σε ορισμένα σημεία μέσα στα ποτάμια όπως στο Νέδα της Πελοποννήσου,
- Kayak ποταμού, κατάβαση ποταμού με καγιάκ όπως στο Νεστόριο Καστοριάς,
- Rafting, κατάβαση ποταμού με φουσκωτές βάρκες τις οποίες απαρτίζουν 5-8 κωπηλάτες σε μέρη όπως ο Λούσιος και Αλφειός της Πελοποννήσου,
- Monocraft, κατάβαση ποταμού με μονοθέσιες φουσκωτές βάρκες, συνήθως 5 ή 6, όπως στον Ασπροπόταμο στα Μετέωρα,

- Canoe-Kayak, περιήγηση σε λίμνη σε μέρη όπως η λίμνη Κουρνά στην Κρήτη ή η λίμνη Κρεμαστών στην Ευρυτανία,
- Αναρρίχηση, ανάβαση σε βράχους και αναρριχητικά πεδία μπορεί κανείς να κάνει στον Όλυμπο ή τα Μετέωρα,
- Mountain bike, ποδηλασία σε δασικές διαδρομές με ποδήλατα 28 ταχυτήτων, με δισκόφρενα και πλήρη ανάρτηση σε μέρη όπως η Πάρνηθα στην Αττική ή στα Μετέωρα και στη λίμνη Πλαστήρα στη Θεσσαλία,
- Σκί, κατάβαση με ειδικά πέδιλα σε χιονισμένες πλαγιές όπως στον Παρνασσό,
- Ιππασία, με εκπαιδευμένα άλογα σε δασικές περιοχές όπως στις όχθες του Ευήνου στη Ναύπακτο,
- Καταδύσεις, υποβρύχιες εξερευνήσεις με τον απαραίτητο καταδυτικό εξοπλισμό και τη συνοδεία έμπειρου εκπαιδευτή δύτη στην Κέρκυρα, στη Μύκονο, την Κώ κ.τ.λ.

Η μορφή του τουρισμού αυτή συνδέεται και με άλλες όπως περιπατητικό- ορειβατικό, με τον πολιτιστικό και με το μορφωτικό- εκπαιδευτικό. Είναι αντιποχικός και έχει πελατεία από όλες τις βαθμίδες πληθυσμού.

3.4.9 Εκπαιδευτικός ή μορφωτικός τουρισμός

Ο τουρισμός αυτής της κατηγορίας απευθύνεται σε όλο το εύρος του εκπαιδευτικού συστήματος και ο αντικειμενικός του σκοπός είναι η μάθηση, η γνωριμία με την ιστορία, το φυσικό περιβάλλον, την αρχιτεκτονική κ.τ.λ

Οι μορφές που μπορεί να πάρει είναι τα εκπαιδευτικά ταξίδια στο εσωτερικό και εξωτερικό της χώρας, η συμμετοχή των μαθητών σε σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Η πελατεία του είναι κυρίως νέοι που ταξιδεύουν για να κάνουν τουρισμό με την μαθησιακή τους ιδιότητα. Το είδος αυτό λειτουργεί συμπληρωματικά με τον αγροτουρισμό, τον πολιτιστικό, τον περιπατητικό, τον φυσιολατρικό τουρισμό.

Η υποδομή που χρειάζεται είναι αυτή του γενικού τουρισμού και ανάλογα με τη χρήση απαιτείται και ειδική υποδομή π.χ λαογραφικά και φυσικής ιστορίας αρχιτεκτονικής και προστατευμένοι βιότοποι.

3.4.10 Πολιτιστικός τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι (Ηγουμενάκης, 1999) η ήπια δραστηριότητα η οποία έχει στόχο την ανάδειξη και αξιοποίηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και των ιστορικών και αρχαιολογικών μνημείων για την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Συνεπώς δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να έρθει σε επαφή με τον πολιτιστικό πλούτο του τουριστικού προορισμού μέσω των επισκέψεων του σε ιστορικά μνημεία, αρχαιολογικούς χώρους, παραδοσιακούς οικισμούς, κτήρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, παρακολουθήσεις συναυλιών, όπερας, παραδοσιακών χορών.

Αυτή η μορφή τουρισμού χαρακτηρίζεται για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πλούτου του κάθε προορισμού, για τη φιλική ως προς το περιβάλλον ανάπτυξη της, για το μορφωτικό της χαρακτήρα και την ευαισθητοποίηση των αρμοδίων για την διεξαγωγή της. Η εμπορική εκμετάλλευση των αρχαιολογικών χώρων και της σχετικής κληρονομιάς ενέχει τον κίνδυνο βλάβης στα μνημεία και γενικά στην πολιτισμική μας κληρονομιά όμως από την άλλη πλευρά οι πολιτιστικοί θησαυροί αποτελούν στοιχείο γνώσης και παιδείας για τους Έλληνες αλλά και την ευρύτερη ανθρωπότητα. Η επισκεψιμότητα λοιπόν στους χώρους αυτούς πρέπει να υποστηρίζεται (www.gnto.gr) εφόσον φυσικά διασφαλίζεται η προστασία των θησαυρών.

Όπως και οι προηγούμενες μορφές τουρισμού έτσι και ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να συνδυαστεί με τον αγροτουρισμό, το θρησκευτικό τουρισμό αφού η θρησκεία αποτελεί στοιχείο του τουρισμού (εκκλησίες, μοναστήρια), τον περιπατητικό (μονοπάτια), τον εκπαιδευτικό (σεμινάρια, ανασκαφές), τον τουρισμό πόλεων (πολιτιστικά στοιχεία πόλης), τον αθλητικό και τον τουρισμό υγείας.

Η πελατεία του αποτελείται από άτομα μέσης και μεγάλης ηλικίας, υψηλό οικονομικό επίπεδο, υψηλό μορφωτικό επίπεδο και φυσικά μεγάλο ενδιαφέρον για τα ήθη και τα έθιμα των λαών, τα γράμματα, τις τέχνες, τις λαϊκές παραδόσεις.

3.4.11 Ο αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός εμφανίζεται (Ηγουμενάκης, 1999) σε μη τουριστικά κορεσμένα μέρη, στις αγροτικές περιοχές με την μορφή τουριστικών καταλυμάτων, τα οποία είναι κατάλληλα εναρμονισμένα με τα οικία χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος τους με σκοπό την

εξυπηρέτηση των αναγκών των ατόμων που προτιμούν αυτή τη μορφή τουρισμού για τις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες με τις οποίες συνδέεται.

Πρόκειται και πάλι για άτομα με ιδιαίτερο μορφωτικό επίπεδο, ηλικιωμένους ή ερευνητές που η οικονομική τους δυνατότητα είναι μεγάλη για το λόγο ότι βρίσκονται σε ένα στάδιο ζωής στο οποίο δεν επιβαρύνονται από τις οικογενειακές δαπάνες, αλλά και από άτομα με χαμηλό εισόδημα.

Ο αγρότης- οικοδεσπότης παρέχει στο φιλοξενούμενο τουρίστα στέγη στην παραδοσιακή της μορφή ως να τον κάνει να αισθανθεί σαν κάτοικος της υπαίθρου. Ο επισκέπτης από την άλλη πλευρά βοηθά το ντόπιο σε όλες τις παραγωγικές του εργασίες με τα αγροτικά προϊόντα όπως οι ντομάτες, οι πατάτες, τα οπωροκηπευτικά, η ανταλλαγή τεχνογνωσίας μέσα από εκπαιδευτικά σεμινάρια για τον τρόπο καλλιέργειας και συγκομιδής και από τη δοκιμή φρούτων κατευθείαν από τη φύση.

Στις αγροτικές περιοχές δίνεται η δυνατότητα να αναδείξουν την πλούσια αγροτική ζωή που χαρακτηρίζεται από ποικιλία προϊόντων όπως και την προβολή του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής παράδοσης. Παράλληλα λειτουργεί και ως έξτρα εισόδημα για τον ντόπιο πληθυσμό. (www.gnto.gr) Πιο συγκεκριμένα ο αγροτουρισμός χαρακτηρίζεται από:

- Την απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος και του φυσικού κάλλους της εκάστοτε περιοχής,
- Την επαφή και τη γνωριμία με την τοπική πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα των κατοίκων,
- Την προσφορά διαφοροποιημένων, υψηλής ποιότητας τουριστικών προϊόντων, όπως βιολογικών παραδοσιακών προϊόντων,
- Την παρατήρηση γεωργικών δραστηριοτήτων και τη συμμετοχή σε αυτές,
- Την άσκηση παράλληλων τουριστικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο, όπως ορειβασία και πεζοπορία.

Επιπλέον ο αγροτουρισμός συμβάλλει στην βελτίωση της ποιότητας ζωής όσων κατοικούν στις αγροτικές περιοχές με διάφορους τρόπους. Αρχικά δημιουργούνται νέες θέσεις

εργασίας ώστε να προσεγγίζεται κόσμος και εξαλειφθεί η πληθυσμιακή μείωση που αντιμετωπίζουν τα τελευταία χρόνια αυτές οι περιοχές. Στη συνέχεια προτρέπει τη δημιουργία υποδομών, αρκετά σημαντικό κομμάτι της ανάπτυξης μιας περιοχής, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και επιδιώκει την ανάδειξη της φυσικής κληρονομιάς μιας περιοχής. Με την προώθηση των παραδοσιακών γεωργικών προϊόντων αυξάνονται τα έσοδα ενώ έχει το προτέρημα ότι αναπτύσσεται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και δεν είναι εποχικός.

3.4.12 Ο τουρισμός αναπήρων

Ο τουρισμός ατόμων με ειδικές ανάγκες είναι μια ειδική μορφή τουρισμού που προωθείται κυρίως τα τελευταία χρόνια. Βασική προϋπόθεση εδώ είναι η ύπαρξη κάθε είδους τουριστικών εγκαταστάσεων που να διαθέτουν ανάλογο εξοπλισμό για την εξυπηρέτηση των τουριστών με ειδικές ανάγκες όπως και η προσφορά τουριστικών πακέτων που θα απευθύνεται στην ειδική αυτή κατηγορία πελατείας και θα ικανοποιεί τις δικές τους τουριστικές ανάγκες και επιθυμίες.

Επιπλέον θα πρέπει η χώρα υποδοχής και φιλοξενίας να θεσπίσει ειδικές τεχνικές προδιαγραφές που θα τηρούνται απαραίτητα από τα τουριστικά καταλύματα και τις λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών με ειδικές ανάγκες. Τέτοιου είδους προδιαγραφές αποτελούν οι ράμπες, οι ανελκυστήρες, ο ειδικός εξοπλισμός για τα δωμάτια και τους λοιπούς χώρους των τουριστικών καταλυμάτων κ.τ.λ.

3.4.13 Ο λαϊκός τουρισμός

Ο λαϊκός τουρισμός χαρακτηρίζεται από άτομα της χαμηλής εισοδηματικής τάξης τα οποία ταξιδεύουν κυρίως οικογενειακά και με ιδιόκτητα μεταφορικά μέσα όπως είναι τα αυτοκινούμενα τροχόσπιτα, τα αυτοκίνητα και οι μοτοσικλέτες. Παρά λοιπόν το γεγονός ότι τα οικονομικά οφέλη από αυτή την κατηγορία είναι χαμηλά, οι χώρες υποδοχής έχουν αναπτύξει την κατάλληλη υποδομή και ανωδομή για την εξυπηρέτησή τους.

Πιο συγκεκριμένα υπάρχουν κάμπινγκ σε οδικούς άξονες, σε ειδικές τοποθεσίες και στις παρυφές των πόλεων ώστε να κάνουν τη διαμονή των υποστηρικτών αυτής της μορφής τουρισμού ευκολότερη εκτός από αισθητά οικονομικότερη όπως μπορεί να χαρακτηριστεί.

3.4.14 Κοσμοπολίτικος τουρισμός

Ο κοσμοπολίτικος τουρισμός απαρτίζεται κυρίως από άτομα της αριστοκρατίας που ταξιδεύουν από τον ένα προορισμό στον άλλο. Ξοδεύουν υπέρογκα ποσά τόσο για τη μετακίνηση τους όσο και για τη διαμονή τους στον τουριστικό προορισμό γι' αυτό και οι

απαιτήσεις τους είναι πολύ μεγάλες. Τα μέσα μετακίνησης που προτιμούν είναι συνήθως ιδιόκτητα αεροπλάνα, θαλαμηγοί κ.τ.λ ενώ για τη διαμονή τους επιλέγουν υπερπολυτελή ξενοδοχεία, ιδιόκτητες ή νοικιασμένες πολυτελής επαύλεις είτε ιδιόκτητες πολυτελείς θαλαμηγούς. Η ζωή που επιλέγουν να κάνουν κατά τη διάρκεια των διακοπών τους είναι αρκετά κοσμική και φυσικά απόλυτα συνυφασμένη με τη μορφή του τουρισμού αυτού.

Η μορφή αυτή τουρισμού αν και επιθυμητή από πολλές χώρες για τα οικονομικά οφέλη της είναι δύσκολο να αναπτυχθεί παντού διότι απαιτεί κατάλληλη υποδομή και ανωδομή όπως και καταξίωση του τουριστικού προορισμού στη συνείδηση της αριστοκρατίας και των μεγιστάνων του πλούτου.

3.4.15 Οικοτουρισμός

Πρόκειται για μια μορφή τουρισμού που σε ένδειξη του σεβασμού της προς τη φύση αποφεύγει έως και τα μαζικά μέσα μετακίνησης τα οποία μολύνουν σε μεγάλο βαθμό την ατμόσφαιρα και το περιβάλλον. Ο οικοτουρισμός είναι απαραίτητος προκειμένου να εξισορροπεί τις επιπτώσεις από το μαζικό τουρισμό. Είναι μια ζωτική μορφή τουρισμού που προωθεί την ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών, των βιότοπων και των εθνικών δρυμών.

Ο οικοτουρισμός ακολουθεί τις εξής διαδικασίες (www.gnto.gr):

- Εξασφαλίζει την ενημερωμένη συμμετοχή όσων τον επιλέγουν,
- Προάγει την διατήρηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών συμπεριφοράς και κουλτούρας για τους γηγενείς λαούς

Βρίσκεται σε στενή εξάρτηση από το φυσικό περιβάλλον της περιοχής το οποίο και καλείται να αναπτύξει με τον φιλικότερο δυνατό τρόπο με απώτερο σκοπό τα οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά οφέλη. Πάντοτε επιδιώκει την ισορροπία του τουρισμού με το φυσικό περιβάλλον, παρόλο που στη χώρα μας αυτό δεν έχει επιτευχθεί μέχρι στιγμής εφόσον η υπερσυγκέντρωση τουριστών και κατά συνέπεια η επιβάρυνση του περιβάλλοντος είναι χαρακτηριστική. Όπως για παράδειγμα σύμφωνα με μια έρευνα (world conservation monitoring centre, 1994), το 1999 η Ρόδος υποδέχθηκε 8πλάσια τουριστική ένταση σε σχέση με το μέσο όρο που δέχθηκε όλη η χώρα. Και η ίδια αυτή εικόνα συναντάται στις περισσότερες τουριστικές περιοχές με μικρές αποκλίσεις φυσικά εφόσον το 90% του τουριστικού ρεύματος επιλέγει νησιά και παράκτιες χώρες για τις διακοπές του.

Το αποτέλεσμα είναι η καταστροφή των βιοτόπων, η μείωση της βιοποικιλότητας, η ρύπανση των υδάτων και γενικά η απαξίωση του φυσικού περιβάλλοντος.

Ειδικότερα ο οικοτουρισμός περιλαμβάνει τις παρακάτω δραστηριότητες (www.gnto.gr):

- Προάγει θετικές περιβαλλοντικές ηθικές και καλλιεργεί την ενδεικνυόμενη συμπεριφορά,
- Δεν υποβαθμίζει το φυσικό πόρο,
- Επικεντρώνεται στις εγγενείς παρά στις επίκτητες αξίες,
- Προσανατολίζεται γύρω από το περιβάλλον και όχι τον άνθρωπο,
- Παρέχει άμεση επαφή με το περιβάλλον,
- Συμπεριλαμβάνει ενεργά την τοπική κοινωνία στην τουριστική διαδικασία,
- Συνεπάγεται σημαντική προετοιμασία και απαιτήσεις γνώσεων σε βάθος από μέρους των ξεναγών και των συμμετεχόντων

3.4.16 Θεραπευτικός – Ιαματικός τουρισμός

Η φύση εκτός από σπάνια τοπία και ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές, «χάρισε» στην Ελλάδα και πηγές με σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες(www.patriotaki.com). Τα ιαματικά λουτρά αποτελούν μέρος του εθνικού πλούτου της χώρας, ενώ οι θεραπευτικές τους ιδιότητες ήταν γνωστές, ήδη, από τους αρχαίους χρόνους.

Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των συγκεκριμένων πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα, είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστικών συστατικών. Τα νερά αυτά χαρακτηρίζονται ως μεταλλικά εξαιτίας της θερμοκρασίας ή της γενικής τους χημικής σύστασης. Εκτός από τις ψυχρές μεταλλικές πηγές υπάρχουν και οι θερμοπηγές, με τις οποίες οικοδομήθηκε ένας κλάδος θεραπευτικής αγωγής, η ιαματική υδροθεραπεία (θερμαλισμός).

Η γεωγραφική κατανομή των πηγών δεν είναι τυχαία, καθώς συνδέεται είτε με τεκτονικά γεγονότα, όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών του Καϊάφα, της Κυλλήνης και του Λαγκαδά, είτε με ηφαιστειακές δραστηριότητες όπως, για παράδειγμα, στις

περιπτώσεις των πηγών των Μεθάνων, της Μήλου, της Λέσβου, της Σαμοθράκης και της Λήμνου.

Η υδροθεραπεία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αντιμετώπιση πολλαπλών παθήσεων, όπως είναι τα αρθρικά και οι ρευματοπάθειες, και διακρίνεται σε δύο είδη, την εσωτερική, η οποία περιλαμβάνει την ποσιθεραπεία (πόση ιαματικών νερών), εισπνοθεραπεία (εισπνοή των αερίων ή των σταγονιδίων των μεταλλικών νερών) και τις πλύσεις (στοματικές, ρινικές, γυναικολογικές) και την εξωτερική, η οποία περιλαμβάνει τα λουτρά, τις καταιωνίσεις (για ορισμένο χρόνο το σώμα δέχεται το θερμομεταλλικό νερό, που έρχεται με ψηλή ή χαμηλή πίεση) τις υδρομαλάξεις (το σώμα δέχεται την πίεση του νερού), την υδροκινησιοθεραπεία (συνδυασμός λουτροθεραπείας και κινησιοθεραπείας, όσο το σώμα βρίσκεται στο νερό) και την πηλοθεραπεία (εφαρμογή πηλού, που έχει «ωριμάσει», σε σημεία του σώματος με διάφορες παθήσεις).

Για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού και γενικότερα, του τουρισμού υγείας, λειτουργούν ήδη δύο κέντρα θαλασσοθεραπείας στην Κρήτη, εφοδιασμένα με το ειδικό σήμα λειτουργίας του Ε.Ο.Τ. και είναι υπό κατασκευή άλλα δύο. Σε αυτήν την κατηγορία τουριστικής υποδομής περιλαμβάνονται, επίσης, τα 14 υδροθεραπευτήρια (ιδιοκτησίας Ε.Ο.Τ.), στα οποία εξυπηρετούνται ετησίως περί τα 100.000 άτομα, με 1.400.000 θεραπευτικές αγωγές (λούσεις, κλπ.) καθώς και δεκάδες άλλες ιαματικές πηγές που λειτουργούν από τοπικούς φορείς και προσφέρουν στους επισκέπτες σύγχρονες υπηρεσίες υψηλών προδιαγραφών.

3.4.17 Θρησκευτικός τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια ιδιαίτερη εναλλακτική μορφή τουρισμού η οποία έρχεται να καλύψει την ανάγκη των τουριστών για νέες εμπειρίες, στηρίζοντας το στόχο της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου (Νικηφόρος Λαμπρινός, 2007). Αφορά την κατηγορία των ατόμων που επισκέπτονται θρησκευτικούς τόπους, κινητοποιημένοι από την πίστη τους, οι οποίοι βρίσκονται είτε στην περιοχή της μόνιμης κατοικίας τους, είτε σε άλλη διαφορετική περιοχή από αυτή που μένουν μόνιμα. Οι λόγοι που ωθούν τους λάτρεις της μορφής αυτής τουρισμού στην επίσκεψη ιερών τόπων είναι είτε το προσκύνημα είτε η συμμετοχή σε θρησκευτικές εκδηλώσεις ή τελετές για την εκπλήρωση τάματος που έχουν κάνει στο παρελθόν (Gisbert Rinschede, 1992).

Επιπλέον η Ελλάδα έχει το προνόμιο της αδιάκοπης λειτουργίας της Εκκλησίας και των ιδρυμάτων της ενώ επιπλέον όλα τα μοναστήρια και γενικότερα τα μνημεία βρίσκονται σε τοποθεσίες ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Ήδη το δραστήριο συνοδικό γραφείο προσκυνηματικών περιηγήσεων της Εκκλησίας της Ελλάδας εκπονεί και καταρτίζει τον επίσημο προσκυνηματικό χάρτη της χώρας, με τη σημείωση όλων των ιστορικών ναών, των μοναστηριών και των προσκυνημάτων ανά μητρόπολη, ενώ παράλληλα προετοιμάζει με την ομόδοξη Ρωσία την ανταλλαγή Ρώσων και Ελλήνων επισκεπτών και συμμετέχει σε πανευρωπαϊκά συνέδρια (Νικηφόρος Λαμπρινός, 2007).

Η αναγκαιότητα για την προσέλκυση ομάδων τουρισμού στις προσκυνηματικές περιηγήσεις που εκτελούνται στην Ελλάδα είναι ίσως από τις μεγαλύτερες μια και (www.Apodimos.com):

- Υπήρξε ο πόλεμος στο Ιράκ, ο οποίος ανέστειλε την τουριστική κίνηση, των τουριστών για την Ελλάδα όπως και στις άλλες περιοχές .
- Υπάρχει ο ανταγωνισμός από τα κράτη που βρέχονται από την Μεσόγειο Θάλασσα.
- Υπάρχει ο φθηνός τουρισμός που παρέχεται από τις περιοχές τις Τουρκίας, που βρέχονται από το Αιγαίο.
- Υπάρχουν οι τουρίστες της μέσης οικονομικής επιφάνειας, που δεν μπορούν να καλύψουν τα κενά που έχει ο ελληνικός τουρισμός, ώστε να υπάρχουν τα σχετικά οικονομικά οφέλη και για την Ελλάδα και για τους κατοίκους της .

3.5 Οι στόχοι της Περιφέρειας Κρήτης για την ανάπτυξη εναλλακτικού τουρισμού έναντι του μαζικού

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Τουρισμού (27 Σεπτεμβρίου) ο Γ.Γ της Περιφέρειας Κρήτης κ. Σεραφείμ Τσόκας απεύθυνε το παρακάτω μήνυμα(www.crete.region.gr):

«Η Κρήτη διαθέτει φυσικό περιβάλλον απaráμιλλης ομορφιάς για την προσέλκυση τουριστών. Επιπλέον, είναι ο τόπος του πολιτισμού και της ιστορίας με τεράστιο μνημειακό πλούτο. Ακόμη, η Κρητική διατροφή, η φιλοξενία και το ήπιο κλίμα συνθέτουν ένα ξεχωριστό τόπο που μπορεί να καλύψει όλες τις απαιτήσεις του επισκέπτη. Όλοι μαζί μπορούμε να δώσουμε μια σημαντική ώθηση στον τουρισμό του νησιού μας και να πετύχομε τους υψηλούς στόχους μας.»

Ο τουρισμός είναι σημαντικός μοχλός περιφερειακής ανάπτυξης και στις επιδιώξεις της Περιφέρειας είναι:

- Η απόκτηση τουρισμού υψηλής ποιότητας.
- Η προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών.
- Η ανάδειξη της Κρήτης σε ελκυστικό προορισμό όλες τις εποχές του χρόνου.
- Η αξιοποίηση των εκατοντάδων ευκαιριών ανάπτυξης στον συγκεκριμένο τομέα με σεβασμό στο περιβάλλον.
- Η προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού στις αγροτικές και ορεινές περιοχές.

«Εμείς από την μεριά μας, ως Περιφέρεια Κρήτης, ήμασταν και είμαστε έτοιμοι να στηρίζουμε κάθε προσπάθεια που θα συμβάλλει στην ανάπτυξη του τουρισμού στο νησί μας. Η ανάγκη άλλωστε να υπάρχει ένας ανοιχτός διάυλος επικοινωνίας μεταξύ των φορέων που εμπλέκονται στο θέμα του τουρισμού είναι βαθύτερη και προκύπτει από το γεγονός ότι η συνεργασία όλων είναι απαραίτητη για να αναβαθμίσουμε και να εμπλουτίσουμε το τουριστικό προϊόν της Κρήτης, να αντιμετωπίσουμε την κρίση που φαίνεται να αντιμετωπίζει ο μαζικός τουρισμός αλλά και να στρέψουμε τις προσπάθειες μας και στον θεματικό τουρισμό.»

Η Περιφέρεια Κρήτης προχωράει σε συντονισμένες προσπάθειες προκειμένου να προχωρήσει η συμπλήρωση και ολοκλήρωση βασικών υποδομών που θα συμβάλλουν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, με την παράλληλη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών, την διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς, την ανάδειξη και ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας καθώς και την ενίσχυση της προβολής της τουριστικής εικόνας σε συνδυασμό με τη μεγάλη τουριστική καμπάνια που έχει ξεκινήσει το Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης.

Ακόμη η Περιφέρεια Κρήτης αναγνωρίζει τη σημασία που έχει για το νησί η ανάπτυξη θεματικών, εναλλακτικών, γενικά νέων μορφών τουρισμού, η οποία όχι μόνο θα βοηθήσει το νησί να παραμείνει σημαντικός πόλος έλξης, παρά τον διαφαινόμενο κορεσμό του κλασικού τουρισμού, αλλά και θα συμβάλλει στην ισόρροπη ανάπτυξή του. Με αυτό το σκεπτικό μπορούμε να πούμε πως ο επαγγελματικός (συνεδριακός-εκθεσιακός) τουρισμός αποτελεί έναν από τους πυλώνες στους οποίους σκοπεύουμε να στηρίξουμε το μέλλον του τουριστικού προϊόντος.

Άλλωστε, ήδη στην Κρήτη, ο συνεδριακός τουρισμός αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες της επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου. Οι στόχοι που θέτουμε, λαμβάνοντας υπόψη της υπάρχουσες υποδομές είναι υψηλοί. Παράλληλα το νησί, διαθέτοντας ένα πλούσιο φυσικό περιβάλλον, έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει αυτό που σήμερα λέγεται αθλητικός τουρισμός. Επίσης η Περιφέρεια Κρήτης έχει εντείνει τις προσπάθειες της και στην διαφήμιση του τουριστικού προϊόντος, με συνεχή παρουσία σε όλες της διεθνείς εκθέσεις, ενώ βρίσκονται σε εξέλιξη , τρία έργα, το Capital Bleu το Cultourmed, και Nautismed, στο πλαίσιο του προγράμματος Interreg ΠΙΒ Medocc, τα οποία αφορούν στον τουρισμό, στην ενδοχώρα του νησιού αλλά και στον θαλάσσιο τουρισμό.

3.6 Πόλεις και χωριά της Κρήτης με ιστορικό – θρησκευτικό ενδιαφέρον οι οποίες ευνοούν την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμό

Το χωριό Αβδού βρίσκεται σε απόσταση 39 χλμ. νοτιοανατολικά του Ηρακλείου πηγαίνοντας προς το οροπέδιο Λασιθίου(www.greekhotels.gr). Πρόκειται για ένα ιστορικό χωριό με πολλές φυσικές ομορφιές. Οι κάτοικοι του έχουν πάρει μέρος σε πολλές μάχες τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Τα τελευταία χρόνια έχει εξελιχθεί σε κέντρο εναλλακτικού τουρισμού στην Κρήτη. Αποτελεί τον ιδανικό προορισμό διακοπών για όλους εκείνους που αγαπούν τη φύση και την ύπαιθρο. Στο Αβδού βρίσκεται και η μοναδική στην Κρήτη πίστα αλεξιπτώτου πλαγιάς.

Το χωριό Άγιοι Δέκα βρίσκεται στην πεδιάδα της Μεσαράς, χτισμένο σε ένα κατάφυτο ύψωμα και πολύ κοντά στην αρχαία πόλη της Γόρτυνας. Το όνομα του το πήρε από τους δέκα Κρητικούς Χριστιανούς, οι οποίοι μαρτύρησαν και τελικά εκτελέστηκαν εδώ κατά το μεγάλο διωγμό που εξαπέλυσε ο Ρωμαίος Αυτοκράτορας Δέκιος το 250 μ.Χ. κατά των χριστιανών. Στο σημείο που βρέθηκαν οι τάφοι των Αγίων Δέκα χτίστηκε ένας μικρός βυζαντινός ναός, ενώ στο

κέντρο του χωριού βρίσκεται ο καθεδρικός ναός που φέρει τα ονόματα των Αγίων. Εδώ βρίσκεται και το Μικρό Μουσείο της Γόρτυνας στο οποίο εκτίθενται ευρήματα της περιοχής.

Το χωριό Άγιος Μύρωνας είναι χτισμένο γύρω από την αρχαία Ραύκο, που άκμασε κατά την Μινωική περίοδο (1200 π.Χ.) και οφείλει την ονομασία του στον ομώνυμο άγιο, που γεννήθηκε εδώ, χειροτονήθηκε επίσκοπος Κνωσού και μαρτύρησε στους διωγμούς του Ρωμαίου αυτοκράτορα Δέκιου. Η αρχαία Ραύκος ήταν μία ισχυρή πόλη, όπως η Κνωσός και η Γόρτυνα, που καταστράφηκε το 166 π.Χ. κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου Κνωσού – Γόρτυνας. Αξίζει να επισκεφθεί κανείς την αφιερωμένη στον Άγιο Μύρωνα βυζαντινή εκκλησία καθώς και το σπήλαιο Σκήτη, όπου ασκήτεψε και από το οποίο αναβλύζει θαυματουργό άγιασμα. Το χωριό φημίζεται για το περίφημο μαλεβιζιώτικο κρασί που παράγει.

Η όμορφη και γραφική κωμόπολη των Αρχανών είναι χτισμένη στην πλαγιά ενός χαμηλού λόφου και βρίσκεται σε απόσταση περίπου 15 χλμ. από την πόλη του Ηρακλείου. Πρόκειται για μία από τις ομορφότερες πόλεις της Κρήτης με πλακόστρωτα σοκάκια, πολλά αναπαλαιωμένα νεοκλασικά κτίρια βαμμένα με γήινα χρώματα και αρκετά παραδοσιακά καφενεία. Ο επισκέπτης μπορεί να δει τις πανέμορφες βυζαντινές εκκλησίες, τα ερείπια της Μινωικής έπαυλης, το αρχαίο νεκροταφείο στο Φουρνί, το Μουσείο Αγροτικής Ιστορίας, και το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας του Οικολογικού Αρχαιολογικού Πάρκου "Γιούχτα".

Τα Μάταλα είναι μικρό λιμανάκι στα νότια της Κρήτης, στα παράλια του Λιβυκού Πελάγους. Βρίσκεται στη δυτική ακτή της επαρχίας Πυργιώτισσας, νοτιοδυτικά της Φαιστού, της οποίας μάλιστα ήταν το επίνειο κατά την Ελληνιστική εποχή της Κρήτης. Τα Μάταλα έχουν θαυμάσια αμμουδιά που, σε συνδυασμό με τις εντυπωσιακές λαξευτές σπηλιές (ήταν ρωμαϊκά σπήλαια-τάφοι, λαξευμένα στο βόρειο βράχο της ακτής), αποτελεί μαγνήτη έλξης πολυάριθμων τουριστών, ιδιαίτερα νεολαίας. Παλιότερα οι σπηλιές στα Μάταλλα είχαν γίνει καταφύγιο των "χίπυς" όλου του κόσμου, ενώ σήμερα προστατεύονται από την Αρχαιολογική Υπηρεσία.

Τα Μάλια ήταν άλλοτε ονομαστά για τους γραφικούς ανεμόμυλους, ενώ μέχρι και σήμερα είναι γνωστά για την περίφημη αμμουδιά, τα κηπευτικά προϊόντα τους, το όμορφο τοπίο, και τα άφθονα νερά τους. Το χωριό βρίσκεται στο 34ο χλμ. του εθνικού δρόμου Ηρακλείου - Αγ. Νικολάου και σήμερα είναι ένα από τα πιο σπουδαία τουριστικά θέρετρα της Κρήτης, με πάρα πολλά ξενοδοχεία και έντονη νυχτερινή ζωή. Ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφθεί το μοναστήρι της Παναγίας της Γαλατιανής και σε απόσταση μόλις 3 χλμ. τα ερείπια του μινωικού ανακτόρου των Μαλίων.

Η Χερσόνησος είναι γνωστή ως ο πιο οργανωμένος τουριστικός προορισμός της Κρήτης και βρίσκεται σε απόσταση 27 χλμ. ανατολικά του Ηρακλείου. Είναι γνωστή για τις υψηλής ποιότητας ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, τις συνεδριακές υποδομές, αλλά και για τις φυσικές ομορφιές στο παράκτιο τμήμα της. Οι όμορφες ακρογιαλιές, η νυχτερινή διασκέδαση και ο μαζικός τουρισμός ωστόσο αποτελούν τη μία μόνο όψη του νομίσματος "Χερσόνησος". Την άλλη όψη, τη λιγότερο γνωστή, αποτελούν η πλούσια και ανέγγιχτη ενδοχώρα της, διάσπαρτη με μνημεία ιστορικά και τοπία ανείπωτου φυσικού κάλλους.

Περίπου 10 χλμ. δυτικά της Αγίας Βαρβάρας(το κέντρο της Κρήτης όπως λέγεται) θα συναντήσετε το ελκυστικό χωριό Ζαρός, φημισμένο από την αρχαιότητα για τις πηγές του. Αξίζει να επισκεφτείτε την τεχνητή λίμνη Βόταμος, η οποία είναι γεμάτη πάπιες και ξύλινα γεφυράκια. Η ειδυλλιακή αυτή λίμνη προσφέρει στους επισκέπτες στιγμές πραγματικής χαλάρωσης. Πίσω από το τουριστικό περίπτερο της λίμνης υπάρχει ένα βαθύ φαράγγι με μαγευτική θέα την οροσειρά του Ψηλορείτη(www.apodraste.pblogs.gr- Νομός Ηρακλείου, το κέντρο της Κρήτης).

Ο Άγιος Θωμάς είναι ένα ιδιαίτερο χωριό. Χτισμένο στο γεωγραφικό κέντρο της Κρήτης και σκαρφαλωμένο στο μετεωρίτικο πέτρωμα που διαμόρφωσε το χαρακτηριστικό τοπίο κράτησε στοιχεία από όλες τις ιστορικές περιόδους. Ο επισκέπτης που θα περιπλανηθεί σε αυτόν τον αυθεντικό χώρο, θα επισκεφθεί τις 49 εκκλησιές και ξωκλήσια του, τους μονολιθικούς Ρωμαϊκούς τάφους, το δάσος με τις δάφνες, το μοναστήρι της Παναγίας της Καρδιώτισσας. Θα περπατήσει στα δαιδαλώδη σοκάκια του χωριού, θα ανηφορίσει προς την κορυφή του βράχου. Θα ξεκουραστεί στα καφεενάκια της πλατείας και θα εισπράξει την ανεπιτήδευτη Κρητική φιλοξενία από ανθρώπους που αγαπούν τον τόπο τους. Στην περιοχή του Αγ. Θωμά υπάρχει το μοναδικό δαφνοδάσος της Κρήτης, έκτασης 30 περίπου στρεμμάτων.

Τα φαράγγια του Αγίου Χαραλάμπους και του Αγίου Αντωνίου προσφέρονται για φυσιολατρικούς περιπάτους και εκδρομές αναψυχής. Το φαράγγι του Αγίου Αντωνίου βρίσκεται ανατολικά του χωριού Άνω Ασίτες. Στην είσοδο του θα δείτε το εκκλησάκι που χάρισε το όνομα στο κατάφυτο τοπίο, τον Άγιο Αντώνιο.

4. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

4.1 Ο θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα

Ο θρησκευτικός τουρισμός σχετίζεται με μνημεία και χώρους θρησκευτικής σημασίας, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές εκκλησίες, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια, τα μοναστήρια, με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, με ψηφιδωτά, τοιχογραφίες και εικόνες αποτελούν πόλο έλξης επισκεπτών. Ο θρησκευτικός τουρισμός αφορά κυρίως ευσεβείς περιηγητές, αλλά και θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης, οι οποίοι, μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στον ελληνικό χώρο, έρχονται σε επαφή με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας(www.hotel-magazine.com).

Όσον αφορά το θρησκευτικό τουρισμό υπάρχουν δυο κατηγορίες τουριστών που τον προτιμούν. Η πρώτη αφορά τους Προσκυνητές τουρίστες με κίνητρο αποκλειστικά θρησκευτικό ενώ η δεύτερη τους τουρίστες που ταξιδεύουν ομαδικά συνδυάζοντας την επίσκεψη θρησκευτικών τόπων με άλλες δραστηριότητες.

Οι εκκλησίες, (www.gnto.gr) από τα λιτά ξωκλήσια έως τους επιβλητικούς εγγεγραμμένους σταυροειδείς ναούς, είναι χώροι προορισμένοι να καλύψουν τις ανάγκες της χριστιανικής λατρείας και αποτελούν χαρακτηριστικό και αναπόσπαστο στοιχείο του ελληνικού τοπίου. Σημαντικοί αρχιτέκτονες, κτίστες ή ζωγράφοι έχουν συμβάλει ανά τους αιώνες στην κατασκευή και διακόσμηση των ελληνικών εκκλησιών, πολλές από τις οποίες αποτελούν πλέον διατηρητέα μνημεία.

Όπως οι εκκλησίες, έτσι και τα μοναστήρια είναι στενά συνδεδεμένα με την ιστορία και την παράδοση της Ελλάδας. Ως μοναστήρι χαρακτηρίζεται το σύνολο των οικημάτων μέσα στα οποία διαβιούν μοναχοί ή γενικότερα τα μέλη μιας θρησκευτικής κοινότητας. Οι μονές απαρτίζονται συνήθως από ένα κεντρικό ναό (το λεγόμενο Καθολικό), παρεκκλήσια, τα κελλιά των μοναχών, ξενώνες, την τράπεζα (τραπεζαρία), το μαγειρείο, τη βιβλιοθήκη κ.ά.

Το Άγιον Όρος έχει τους πιο πλούσιους «Κειμηλιακούς Θησαυρούς». Είναι η πιο πλούσια σε ποιότητα και ποσότητα ελληνική περιοχή με έργα βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης. Μνημειακή ζωγραφική, φορητές εικόνες, εικονογραφημένα και μη χειρόγραφα, έργα μικροτεχνίας κεντήματα, ξυλόγλυπτα, κεραμικά, αλλά και σκεύη λειτουργικά εκκλησιαστικά, εργαλεία εργαστηρίων, εξοπλισμός και έπιπλα χώρων, είναι λίγες από τις υλικές μαρτυρίες της πολιτιστικής αυτής κληρονομιάς. Η πολιτιστική κληρονομιά του Αγίου Όρους δεν περιορίζεται μόνο στα θαυμάσια αρχιτεκτονήματα και τα μοναδικά κειμήλια των Ναών, Ιερών Μονών, Σκητών και Κελλιών, αλλά εκτείνεται και στο απaráμιλλο και επίσης μοναδικό φυσικό περιβάλλον, το τοπίο που τα περιβάλλει. και είναι μερικά από τα αναρίθμητα μέρη, τα οποία

μπορεί να επισκεφτεί ο «θρησκευτικός τουρίστας»(www.patranews.gr).

Το δεύτερο μεγαλύτερο και σημαντικότερο μοναστικό συγκρότημα του ελληνικού χώρου είναι τα Μετέωρα. Οι πρώτοι ερημίτες εγκαταστάθηκαν εκεί τον 11ο αι. Οι μονές των Μετεώρων έχουν χαρακτηριστεί από την UNESCO ως μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι περιηγητές, οι τουρίστες αλλά και οι θαυμαστές της βυζαντινής τέχνης θα βρουν, μέσα από πολιτιστικά οδοιπορικά στον ελληνικό χώρο, τους δρόμους της επαφής με την πνευματικότητα της ορθοδοξίας. Σε πολλές περιοχές θα συναντήσει κανείς κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών να συνυπάρχουν.

Η τέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων θεωρείται πως είναι αποτελεσματικότερη σε συγκεκριμένους τόπους όπου γεννήθηκαν, πέθαναν, θαυματούργησαν, μαρτύρησαν ή απλώς εμφανίστηκαν άγιοι, στα σημεία όπου υπήρχαν αγάλματα, ναοί, εκκλησίες, λείψανα αγίων ή θαυματουργές εικόνες, στα μέρη όπου διαδραματίστηκαν τα σημαντικότερα γεγονότα της ιστορίας κάθε θρησκείας.

Στην Δυτική Ελλάδα και τα Ιόνια νησιά διαθέτουμε μερικά από τα σπουδαιότερα προσκυνήματα για τους ορθοδόξους τα οποία οφείλουμε με την αρωγή της πολιτείας και της εκκλησίας να τα αξιοποιήσουμε τουριστικά και να τα αναδείξουμε: Ο Άγιος Ανδρέας στην Πάτρα, τα λείψανα του Αγίου Σπυρίδωνα στην Κέρκυρα, του Αγίου Γεράσιμου στην Κεφαλονιά και του Αγίου Διονυσίου στη Ζάκυνθο.

Ένας από τους κυρίαρχους στόχους του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης είναι ο εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος με την ανάπτυξη νέων μορφών τουρισμού, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο θρησκευτικός τουρισμός. Οι δράσεις που δρομολογεί το Υπουργείο για την προσέλκυση προσκυνητών είναι οι ακόλουθες (www.patranews.gr)

- Σε συνεργασία με την Εκκλησία της Ελλάδος αναπτύσσονται οι προσκυνηματικές περιηγήσεις, κατά μήκος της Εγνατίας Οδού στη Βόρειο Ελλάδα, με κεντρικούς άξονες ενδιαφέροντος τα Μοναστήρια.
- Επίσης, εκπονείται ο επίσημος προσκυνηματικός χάρτης της Ελλάδος, με τη σημείωση όλων των ιστοριών Ναών, Μοναστηριών και προσκυνημάτων ανά Μητρόπολη.
- Χρηματοδοτείται η αποκατάσταση πέντε Μοναστηριών στο πλαίσιο της πολιτιστικής και τουριστικής ανάπτυξης

□ Το Υπουργείο και ο Ε.Ο.Τ. διοργανώνουν το Παγκόσμιο Θρησκευτικό Συνέδριο στην Καβάλα

□ η προβολή του θρησκευτικού τουρισμού και του έργου «Τα βήματα του Αποστόλου Παύλου», η ανάδειξη, δηλαδή και η προβολή όλων των τόπων από τους οποίους πέρασε και δίδαξε ο Απόστολος των εθνών στην Ελλάδα. Στόχος του προγράμματος είναι η ποιοτική αναβάθμιση των σταθμών της πορείας του Αποστόλου Παύλου με ήπιες παρεμβάσεις εξωραϊστικού χαρακτήρα.

4.2 Οι προοπτικές του θρησκευτικού τουρισμού για περαιτέρω ανάπτυξη στην Ελλάδα

Τεράστιες προοπτικές ανάπτυξης έχει ο προσκυνηματικός τουρισμός στην Ελλάδα. Η εκτίμηση που γίνεται από τον Σύνδεσμο των τουριστικών και ταξιδιωτικών γραφείων υποστηρίζει ότι ο τζίρος που πραγματοποιείται από τη συγκεκριμένη τουριστική δραστηριότητα στη χώρα μας φτάνει στα 15 εκατ. ευρώ ετησίως. Σύμφωνα με τον πρόεδρο του Συνδέσμου κ. Γιάννη Ευαγγέλου, ως ξεχωριστό target group οι προσκυνητές, αλλά και όλοι οι «θρησκευόμενοι πελάτες», προσεγγίζονται μέσω μιας ειδικής γλώσσας και οι ταξιδιωτικοί πράκτορες, όλου του φάσματος, γνωρίζουν πολύ καλά τους σχετικούς κώδικες. Σήμερα, τα γραφεία που κάνουν προσκυνηματικό τουρισμό κατ' αποκλειστικότητα στη χώρα μας είναι πέντε. Αυτά που διοργανώνουν προσκυνηματικά ταξίδια επιπλέον των άλλων είναι περίπου 80 σε όλη την Ελλάδα.(www.contra.gr)

Οι Ελληνορθόδοξοι προσκυνητές ταξιδεύουν στα προσκυνήματα της Κωνσταντινούπολης και στους Αγίους Τόπους. Για την Ελλάδα τις πρώτες θέσεις προτίμησης κατέχει η Πάτμος, τα Μετέωρα και άλλοι προορισμοί θρησκευτικού τουρισμού, όπως η Σύρος, η Κέρκυρα, η Τήνος, η Κρήτη κ.ά. (www.kathimerini.gr).

Σύμφωνα με στοιχεία του Συνδέσμου οι τιμές των πακέτων για τις ημέρες του Πάσχα έχουν ως εξής: Για 4ήμερα (3 βράδια) με πούλμαν 120 - 180 ευρώ το άτομο στην Ελλάδα, για 4ήμερα (3 βράδια) με πούλμαν 280 - 380 ευρώ στο εξωτερικό, ενώ με αεροπλάνο 450 - 550 ευρώ. Για εβδομαδιαίο πρόγραμμα (7 νύχτες) με πούλμαν στην Ελλάδα 300 - 400 ευρώ το άτομο, με πούλμαν στο εξωτερικό 450 - 500 ευρώ το άτομο και με αεροπλάνο στο εξωτερικό 650 - 700 ευρώ το άτομο. Οι κρατήσεις περιλαμβάνουν και την ημιδιατροφή στα ξενοδοχεία.

Σε ό,τι αφορά τον εισερχόμενο τουρισμό, επειδή οι προσκυνητές προέρχονται από χώρες όπως αυτές της πρώην ΕΣΣΔ, το σοβαρότερο πρόβλημα έχει να κάνει με τις διαδικασίες

έκδοσης VISA. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε χώρες όπως η Βουλγαρία και η Σερβία δεν έχει προβληθεί αρκετά ο προσκυνηματικός τουρισμός. Κατά συνέπεια, τα περιθώρια ανάπτυξης της κίνησης από τη συγκεκριμένη περιοχή είναι μεγάλα.

Από το εξωτερικό οι τουρίστες που έρχονται στην Ελλάδα επισκέπτονται περισσότερο το Άγιο Όρος, τα Μετέωρα, την Τήνο, την Άνδρο, την Εύβοια και την Αίγινα (Αγ. Νεκτάριος).

Όπως επισημαίνει ο κ. Ευαγγέλου στο πλαίσιο της ανάπτυξης των ειδικών μορφών τουρισμού, αλλά και της ανάγκης η Εκκλησία να συνεργαστεί με τα τουριστικά γραφεία για τη σωστή ανάπτυξη και προώθηση του θρησκευτικού τουρισμού ως τουριστικού προϊόντος, τη χρονιά που πέρασε συστάθηκε στο Σύνδεσμο των εν Ελλάδι Τουριστικών και Ταξιδιωτικών Γραφείων Επιτροπή Θρησκευτικού Τουρισμού. Σκοπός της είναι η περιγραφή του θρησκευτικού τουρισμού και η κατάθεση στους αρμόδιους φορείς της πολιτείας απόψεων και προτάσεων για την ανάδειξη και προβολή του στην Ελλάδα.

Στις πρώτες συναντήσεις της Επιτροπής, διαφάνηκε η ανάγκη ο θρησκευτικός τουρισμός να αντιμετωπιστεί σαν πολιτιστικός τουρισμός, να υποστηριχθούν δράσεις ανάπτυξής του μέσα από το ΚΠΣ, να ξεφύγει από τα στενά όρια της Ορθοδοξίας και να γίνει επέκταση του προϊόντος, ώστε να προσεγγίσουμε και άλλες αγορές (π.χ., η Αμερική).

Σε αυτή τη φάση η Επιτροπή πρόκειται να καταλήξει στον ορισμό και τους στόχους του Θρησκευτικού Τουρισμού, ώστε κατόπιν να προχωρήσει στο δεύτερο βήμα, αυτό της ενημέρωσης της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης και της προετοιμασίας ενός σχετικού Συνεδρίου, στο οποίο θα αναδειχθούν οι τρόποι ανάπτυξης και προβολής του μέσα από τη σύμπραξη με τους αρμόδιους φορείς και της συνεργασίας με την Εκκλησία.

Υπολογίζεται ότι ετησίως περίπου 50.000 Έλληνες ταξιδεύουν στη χώρα μας οργανωμένα για καθαρά θρησκευτικούς λόγους και περίπου 10.000 στο εξωτερικό.

Επιπλέον, η ελληνική ορθόδοξη εκκλησία, με τη δική της δραστηριότητα και την ανάδειξη της Ελληνο-Ορθόδοξης θρησκευτικής κληρονομιάς συμπληρώνει την προσπάθεια για την αναβάθμιση αλλά και τη διάδοση του προσκυνηματικού τουρισμού, που όπως φάνηκε από τα πιο πάνω στοιχεία αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι του θρησκευτικού τουρισμού.

Όπως καταλήγει ο κ. Ευαγγέλου, «η συνεργασία όλων των φορέων κρατικών, εκκλησιαστικών και ιδιωτικών με πρωτεργάτες τους τουριστικούς πράκτορες και άλλες τουριστικές επιχειρήσεις γίνεται ολοένα και πιο επίκαιρη προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι που τίθενται μπροστά μας για την ανάδειξη του τόσο σημαντικού για τη χώρα μας πολιτιστικο-τουριστικού προϊόντος».

4.3 Το συγκριτικό πλεονέκτημα της Κρήτης ως προορισμός

Ιδιαιτερότητες

Η Κρήτη είναι για την Ελλάδα ό,τι είναι η Σκωτία για την Βρετανία, ο Νότος για τις Ηνωμένες Πολιτείες ή η Βαυαρία για τη Γερμανία: μια χώρα- μέσα- στη- χώρα, με τις δικές της παραδόσεις, μοναδικό χαρακτήρα και ακόμη και γλωσσικό ιδίωμα, αλλά ένα αναπόσπαστο κομμάτι ενός ενοποιημένου εθνικού συνόλου(www.nyfou.com). Παρόλο τον έντονο εθνικισμό τους και την υπερηφάνεια τους για την Ελληνική τους ταυτότητα, οι Κρήτες είναι επίσης εξαιρετικά υπερήφανοι για την καταγωγή τους από την Μεγαλόνησο. Οι λόγοι γι' αυτό πολλοί και καλοί. Το νησί, που καταλαμβάνει περίπου 8.336 τετραγωνικά χιλιόμετρα, και είναι το μεγαλύτερο της Ελλάδος και το τρίτο μεγαλύτερο της Μεσογείου, ήταν πάντα "λίγο διαφορετικό" από την υπόλοιπη χώρα.

Η πρώτη περιοχή της Ελλάδος που ανέπτυξε εξελιγμένο πολιτισμό, με κέντρο την Μινωϊκή Κνωσό και Φαιστό, η Κρήτη ήταν επίσης το τελευταίο κομμάτι της Ελλάδος που υποτάχθηκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, με την πτώση του Ηρακλείου (Χάνδακα), το 1669. Η ιστορία της Κρήτης υπήρξε μια σχεδόν διαρκής διαδοχή αμυντικών πολέμων και επαναστάσεων εναντίον των διάφορων κατακτητών που ξέβρασαν στις ακτές της τα κύματα της Ιστορίας. Η θέση του νησιού, ακριβώς πάνω στις θαλάσσιες οδούς μεταξύ της Ευρώπης, της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, έχει προσελκύσει μια ασταμάτητη σειρά μνηστήρων, για περισσότερους από 30 αιώνες, οι οποίοι ήλθαν αποφασισμένοι να κυριαρχήσουν στην Ανατολική Μεσόγειο.

Σαν αποτέλεσμα, το νησί είναι διάσπαρτο από μνημεία και ίχνη τόσο της διέλευσης διάφορων πολιτισμών από το ορεινό του έδαφος, όσο και των αγώνων των Κρητικών να τους αποθήσουν και να επανακτήσουν την ανεξαρτησία τους. Μινωϊκά ερείπια, κλασσικοί ναοί, Βενετσιάνικα κάστρα, Οθωμανικά τζαμιά και νεκροταφεία της Βέρμαχτ και των Συμμάχων κάνουν τη Κρήτη ένα ζωντανό μουσείο όλης της ιστορίας της Μεσογείου.

Εκτός από του να πολεμούν εναντίον κατακτητών, οι Κρήτες έχουν περάσει ένα μεγάλο μέρος των τελευταίων 3 χιλιάδων ετών ζωγραφίζοντας, γράφοντας και συνθέτοντας μουσική. Ο Ελ Γκρέκο ("ο Έλληνας") γεννήθηκε Δομήνικος Θεοτοκόπουλος στο Φόδελε πριν αναχωρήσει πρώτα για την Ιταλία και μετά για την Ισπανία, όπου δημιούργησε μερικά από τα μεγαλύτερα αριστουργήματα της Αναγεννησιακής τέχνης, συνδυάζοντας την Βυζαντινή αυστηρότητα με Δυτικές τεχνοτροπίες, στους συγκλονιστικούς πίνακες του Ισπανών ευγενών και Ανδαλουσιανών τοπίων.

Ο Νίκος Καζαντζάκης απέδωσε τον Κρητικό χαρακτήρα στον "Ζορμπά" και σκιαγράφησε έναν ανθρώπινο Ιησού στον αμφιλεγόμενο "Τελευταίο Πειρασμό", που γυρίστηκε σε ταινία από τον Martin Scorsese το 1988.

Οι δύο σπουδαιότεροι μοντέρνοι Έλληνες συνθέτες είχαν Κρητικούς πατέρες, αν και δεν έζησαν ποτέ στο νησί. Πρώτα, ο Μάνος Χατζιδάκις, ο συνθέτης, μεταξύ άλλων, της μουσικής για την ταινία "Ποτέ τη Κυριακή" του Jules Dassin, για την οποία κέρδισε το βραβείο Όσκαρ πρωτότυπου τραγουδιού σε ταινία το 1960 για το "Παιδιά του Πειραιά", το οποίο αποτελεί την επιτομή της Ελληνικής μουσικής για τον μέσο ξένο σήμερα.

Μετά, ο Μίκης Θεοδωράκης, ο "εθνικός συνθέτης" της Ελλάδος, τα έργα του οποίου περιλαμβάνουν τη μουσική για την ταινία *Serpico* του Sidney Lumet με τον Al Pacino, τις ταινίες "Z" και "Κατάσταση Πολιορκίας" του Κώστα Γαβρά, αλλά και την εξάισια μουσική απόδοση του ποιήματος *Άξιον Εστί* του Νομπελίστα ποιητή Οδυσσέα Ελύτη.

Η Κρήτη σήμερα είναι μια από τις πλέον ευημερούσες περιοχές της Ελλάδος, κυρίως λόγω του τουρισμού που προσελκύει. Από τα γιγαντιαία ξενοδοχεία μαζικού τουρισμού της Χερσονήσου, ανατολικά του Ηρακλείου, μέχρι τα resort υπερ-πολυτελείας της Ελούντας, βόρεια του Αγίου Νικολάου και τα βασικά αλλά χαριτωμένα καταλύματα που μπορεί να βρεί ο επισκέπτης σε δεκάδες παραλίες και κόλπους της νότιας Κρήτης, το νησί απευθύνεται σε όλα τα γούστα και τις εισοδηματικές τάξεις. Επιπλέον, η ευημερούσα αγροτική οικονομία της Κρήτης αποτελεί μία από τις μόνιμες πηγές φρούτων και λαχανικών για όλη την χώρα, ενώ παράγει ίσως το καλύτερο ελαιόλαδο του κόσμου. Το νησί καυχείται για μία από τις σημαντικότερες τοπικές κουζίνες της Ελλάδος, με βάση το κατσίκι και τις διάφορες κρητικές πίτες.

Οι Κρήτες είναι από τους μακροβιότερους πληθυσμούς του πλανήτη και αυτό οφείλεται κυρίως στην δίαιτα που ακολουθούν και η οποία περιλαμβάνει όλα τα κύρια συστατικά της Μεσογειακής διαίτας: ισορροπημένα μέρη λαχανικών, φρούτων, θαλασσινών και εριφίων ελεύθερης βοσκής, όλα ψητά ή μαγειρεμένα με ελαιόλαδο και συνοδευμένα με τοπικά, αρχαία κρασιά και ρακί ή τσικουδιά, όπως επίσης λέγεται το δεύτερο απόσταγμα των τσαμπιών των σταφυλιών.

Ο συνδυασμός της επτάμηνης τουριστικής περιόδου, των ηλιόλουστων ημερών όλο το χρόνο και του εύκρατου κλίματος, η απίστευτη φυσική ομορφιά και τα συναρπαστικά τοπικά ήθη και έθιμα έχουν προσελκύσει χιλιάδες μετανάστες από την Ευρώπη και όλο τον κόσμο που σήμερα ζούν μόνιμα στην Κρήτη.

Ιστορία

Ο συνοικισμός Ηράκλειο ήταν ασήμαντος(www.agrotravel.gr) μέχρι το 823 μ.Χ. Τότε οι Άραβες που είχαν καταλάβει την Κρήτη, το διάλεξαν για πρωτεύουσα του νησιού. Το οχύρωσαν με μικρό τείχος που σώζεται ακόμη μέσα στην πόλη και το περίφραξαν με βαθύ χαντάκι. Οι Άραβες έκαναν το Ηράκλειο αποθήκη της πειρατικής τους λείας και κέντρο αγοράς και πούληματος των αιχμαλώτων και κυρίως γυναικόπαιδων.

Ο Νικηφόρος Φωκάς, βυζαντινός αυτοκράτορας, κατέλαβε το 961 μ.Χ. για λίγο διάστημα το Ηράκλειο, που οι Άραβες το ονόμαζαν Χάνδακα. Το 1210 μ.Χ. οι Ενετοί κατέλαβαν την Κρήτη και διατήρησαν το Χάνδακα ως πρωτεύουσα. Έχτισαν στην πόλη ωραία κτίρια, όπως: το δουκικό μέγαρο, το μέγαρο του αρχιστράτηγου (σήμερα δημαρχείο), το ναό του Αγίου Μάρκου και άλλους ναούς, την κρήνη του δούκα Μοροζίνι κ.ά. Το σπουδαιότερο όμως έργο των Ενετών ήταν το μεγάλο φρούριο που χτιζόταν 108 ολόκληρα χρόνια. Το μεγαλύτερο μέρος του φρουρίου σώζεται ακόμη και σήμερα.

Οι Βενετοί έκτισαν επίσης και το λιμάνι, που απόκτησε σημαντική κίνηση. Η βενετική κυριαρχία ήταν πολύ καταπιεστική στον οικονομικό τομέα, αλλά άφησαν ελεύθερη την παιδεία και τη θρησκεία. Έτσι το Ηράκλειο έγινε φυτώριο τεχνών και λογοτεχνίας και αναδείχθηκαν πνευματικοί άνδρες, όπως ο Βιτσέντζος Κορνάρος, ο Κύριλλος Λούκαρης και ο Δομίνικος Θεοτοκόπουλος, ο ονομαστός ζωγράφος που δημιούργησε στην Ισπανία.

Το 17ο αι. οι Τούρκοι κατέλαβαν την Κρήτη. Αλλά για να αποκτήσουν το Ηράκλειο χρειάστηκαν πολιορκίες και μάχες είκοσι χρόνων. Οι Τούρκοι φέρθηκαν με σκληρότητα στους κατοίκους. Στο Ηράκλειο γδάρθηκε ζωντανός και κατόπιν εκτελέστηκε ο Δασκαλογιάννης, αρχηγός της Κρητικής Επανάστασης του 1770.

Το Ηράκλειο έπαθε μεγάλες καταστροφές από τους σεισμούς. Οι κυριότεροι ήταν του 1303, του 1508, του 1810, του 1856 και του 1926. Η πόλη επί βενετοκρατίας και τουρκοκρατίας λεγόταν Κάστρο, Μεγάλο Κάστρο και Χώρα. Από το 1822 και πιο επίμονα από το 1852 με την προσπάθεια των λόγιων και των αρχηγών των επαναστάσεων άρχισε να παίρνει το παλιό της όνομα Ηράκλειο που επιβλήθηκε οριστικά το 1869.

Η τουρκική κυριαρχία στο Ηράκλειο καθώς και σ' ολόκληρη την Κρήτη τέλειωσε το 1898, ακολούθησε η περίοδος της αυτονομίας και μετά η ένωση με την Ελλάδα. Κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η πόλη βομβαρδίστηκε άγρια από τους Γερμανούς και καταστράφηκε σχεδόν η μισή.

Σήμερα το Ηράκλειο είναι μια σύγχρονη πόλη, τέταρτη σε πληθυσμό στην Ελλάδα και τρίτο λιμάνι της χώρας μετά τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη. Είναι μεγάλο οικονομικό κέντρο και από τις πρώτες τουριστικές πόλεις της χώρας. Η πόλη απλώθηκε έξω από τα τείχη, όπου

χτίστηκαν αθλιότατα προάστια. Το Ηράκλειο είναι μια πόλη που προκαλεί ενδιαφέρον για τα ιστορικά της μνημεία, αλλά και για την ομορφιά της. Προσελκύει πλήθος τουρίστες από όλα τα μέρη του κόσμου. Οι παλιές συνοικίες του Ηρακλείου θυμίζουν την παλιά τουρκόπολη, που περιβάλλεται από τα επιβλητικά βενετικά τείχη. Οι νέες όμως συνοικίες ξεχύνονται πέρα από το φρούριο και δίνουν όψη μεγαλούπολης.

Η πόλη έχει πολλές πλατείες, όπως των Τριών Καμαρών (Ελευθερίας), του Ελευθέριου Βενιζέλου κ.ά. Ανοιχτά από το λιμάνι βρίσκεται το ακατοίκητο νησί Ντία, που είναι γεμάτο κουνέλια. Ο περίπατος των κατοίκων γίνεται στην πλατεία Ελευθερίας (Τριών Καμαρών) και στο Μπεντενάκι, δηλ. το βόρειο παραλιακό χαμηλό τμήμα του τείχους. Τα σπουδαιότερα αξιοθέατα της πόλης είναι τα εξής: Το μινωικό μουσείο, που έχει παγκόσμια φήμη, είναι μοναδικό στον κόσμο, γιατί στεγάζει πολλά μνημεία του μινωικού πολιτισμού.

Εκεί βρίσκονται οι περίφημες τοιχογραφίες της Κνωσού, η σαρκοφάγος της Αγίας Τριάδας, οι εκπληκτικές θεές των φιδιών, ο δίσκος της Φαιστού με την ανεξήγητη ακόμα μινωική γραφή κ.ά.

Το ιστορικό μουσείο Κρήτης περιέχει ενδιαφέροντα θρησκευτικά και εθνολογικά ευρήματα της Κρήτης από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες και μετά. Η Κρήνη του Μοροζίνι βρίσκεται στην κεντρική πλατεία του Ηρακλείου και κατασκευάστηκε από το Βενετό στρατηγό Φραγκίσκο Μοροζίνι. Την κρήνη διακοσμούν τέσσερα λιοντάρια που βγάζουν από το στόμα τους άφθονο νερό και με την πλάτη τους σηκώνουν μια μεγάλη μαρμάρινη λεκάνη. Ο Μεγάλος Κούλης πρόκειται για το βενετικό φρούριο στην είσοδο του λιμανιού που χτίστηκε στα 1523-1540. Στο φρούριο διατηρούνται και οι τρεις λέοντες του Άγιου Μάρκου.

Τα βενετικά τείχη του Χάνδακα: σημαντικό οχυρωματικό έργο της εποχής όπου κατασκευαζόταν 100 ολόκληρα χρόνια από τους Βενετούς. Το περιτριγύριζαν δώδεκα μικρά φρούρια, που σώζονται ερειπωμένα και σήμερα. Επίσης ονομαστές είναι και αρκετές εκκλησίες που έχουν ωραία διακόσμηση και αξιόλογες αγιογραφίες.

Ως θρησκευτικό κέντρο της αρχαιότητας

Ο θρησκευτικός τουρισμός ξεκινά από τα αρχαία κιόλας χρόνια και δίνει τη δυνατότητα στους τουρίστες για την γνωριμία με κάτι ξεχωριστό που σίγουρα δε θα τους απογοητεύσει. Οι άνθρωποι ανέκαθεν είχαν την ανάγκη να προσεύχονται και να νιώθουν πως έχουν την εύνοια του Θεού γι' αυτό πραγματοποιούσαν συχνά ταξίδια με προορισμό διάφορα μοναστήρια, και ιερά μνημεία σε τόπους μακριά από την καθημερινότητα και κοντά στη φύση.

Η Κρήτη ήταν πάντα ένας ξεχωριστός τόπος για την εκδήλωση της λατρευτικής συνήθειας του αρχαίου κόσμου. Σε ένα σπήλαιο του νησιού αυτού γεννήθηκε ο ανώτερος όλων των θεών της

μυθολογίας, ο Δίας και στο ίδιο σπήλαιο δημιουργήθηκε ένα από τα πιο φημισμένα ιερά στο οποίο συγκεντρώνονταν προσκυνητές από όλη τη Μεσόγειο. Και η τάση όμως των Κρητών να υπηρετούν τους θεούς ως ιερείς είναι γνωστή από τα αρχαία χρόνια, άλλωστε οι πρώτοι ιερείς του Απόλλωνα στο φημισμένο ιερό των Δελφών ήταν Κρήτες.

Το γεγονός ότι η Κρήτη αποτέλεσε θρησκευτικό κέντρο της αρχαιότητας σε συνδυασμό με την μυθολογία αλλά και την ροπή των Κρητών στην ιεροσύνη δημιούργησαν μια βαθιά θρησκευτική παράδοση που συνεχίζεται ακόμα και σήμερα. Η διάδοση του χριστιανισμού βρήκε την Κρήτη να αποτελεί λατρευτικό κέντρο με χιλιάδες προσκυνητές που μέχρι τον 5^ο μ.Χ κατέφευγαν στον Ψηλορείτη για να προσκυνήσουν τον τόπο που γεννήθηκε ο Δίας. Ο Απόστολος Παύλος είχε διαδώσει την νέα θρησκεία και μάλιστα στην Κρήτη είχε αφήσει το μαθητή του Απόστολο Τίτο, που θεωρείται και ιδρυτής της Κρητικής Εκκλησίας. Προς τιμή του οι Κρητικοί ίδρυσαν το μεγαλοπρεπή ναό που βρίσκεται στην πρωτεύουσα της Ρωμαϊκής Κρήτης, τη Γόρτυνα και αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χριστιανικά μνημεία του νησιού. Όμως και ο Απόστολος Παύλος λατρεύτηκε και λατρεύεται μέχρι σήμερα και πολλοί ναοί και μοναστήρια αφιερώθηκαν στο όνομά του.

Η Κρήτη της Α΄ Βυζαντινής περιόδου ήταν μια επαρχία της μεγάλης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας στην οποία ενσωματώνονταν οι παλιοί διοικητικοί θεσμοί που διατηρούνταν από την εποχή της Ρωμαϊκής κυριαρχίας και οι καινούριες διοικητικές δομές που επικρατούσαν στο βυζαντινό κράτος. Στα ερείπια της Γόρτυνας σώθηκαν πολλά στοιχεία που μαρτυρούν την ακμή του νησιού εκείνη την περίοδο.

Οι σημερινοί επισκέπτες μπορούν να δουν τα ερείπια του ναού του Αγίου Τίτου, του 6^{ου} αιώνα και τα ερείπια παλαιοχριστιανικών βασιλικών στη ΝΑ γωνία της Ακρόπολης της πόλης, στα Μαυρόπατα, στο ναό του Πυθίου Απόλλωνα που μετασκευάστηκε σε χριστιανικό ναό κ.α.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα στην περιοχή είναι αυτά που μας πείθουν για την έντονη θρησκευτική ζωή των Κρητών. Σε όλο το νησί έχουν εντοπιστεί τα λείψανα πάνω από εβδομήντα παλαιοχριστιανικών βασιλικών. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα των βασιλικών στην Ίτανο Σητείας, κοντά στο φοινικόδασος του Βάι (όπου υπάρχουν 3), στο λιμάνι της Σητείας, στην Ελούντα Μεραμπέλου, στα Μάλια, στη Χερσόνησο, στο Πισκοπιανό Χερσονήσου, στη Κνωσό, στη Λύκτο, στη Λασαία, στο Λέντα, στη Γόρτυνα, στη Σύβριτο, στο Πάνορμο Μυλοποτάμου, στην Αργυρούπολη ρεθύμνου, στα Γουδελιανά Ρεθύμνου, στη Βυράν Επισκοπή, στο Φραγκοκάστελλο, στη Αγία Ρούμελη, στη Σούγια Σελίνου, στην Επισκοπή Κισάμου κ.α.

Οι βασιλικές ήταν μεγάλα ορθογώνια κτίσματα που το εσωτερικό τους χωριζόταν σε τρία κλίτη με κιονοστοιχίες. Αρχικά οι βασιλικές δεν ήταν μόνο ναοί όπως τους εννοούμε σήμερα, δεν ήταν δηλαδή μόνο χώροι λατρείας αλλά και χώροι θρησκευτικών συγκεντρώσεων γι' αυτό και είχαν αποκτήσει την απαιτούμενη κτιριακή υποδομή. Κοντά στη βασιλική υπήρχε συγκρότημα κτηρίων, όπως συνέβαινε και στα αρχαία ιερά των οποίων εξέλιξη αποτελούσαν τα παλαιοχριστιανικά αυτά κτήρια. Οι καθ' αυτό ιεροί χώροι είχαν τη δική τους ξεχωριστή διαρρύθμιση, ο πρώτος χώρος που συναντούσε κανείς ήταν το περίστυλο, ο χώρος προετοιμασίας του πιστού, εκεί δηλαδή από όπου περνούσε πριν εισέλθει στο νάρθηκα, το χώρο των κατηχούμενων. Μετά το νάρθηκα υπήρχε ο κυρίως ναός και στα ανατολικά του υπήρχε το ιερό που μπορούσαν να εισέλθουν μόνο οι ιερείς. Οι χώροι δηλαδή της Βασιλικής ακολουθούσαν ένα οριζόντιο άξονα που είχε κατεύθυνση από τα ανατολικά προς τα δυτικά.

4.4 Προοπτικές ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στο νομό Ηρακλείου

4.4.1 Η Ημερίδα που πραγματοποιήθηκε στο Ηράκλειο

Οι προοπτικές του θρησκευτικού τουρισμού στην Κρήτη εξετάστηκαν κατά τη διάρκεια ημερίδας που οργάνωσε η Περιφέρεια Κρήτης στο Ηράκλειο με θέμα «Θρησκευτικές Διαδρομές στην Κρήτη», στο πλαίσιο της μελέτης που εκπόνησε αναπτυξιακή εταιρεία για το θρησκευτικό τουρισμό στο νησί (www.anatolh.com)

Η ημερίδα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «Ολοκληρωμένη Δράση για την Ανάπτυξη, την Ενίσχυση και Προβολή του Θρησκευτικού Τουρισμού στην Κύπρο, την Κρήτη και τη Λέσβο» στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Interreg που αφορά την Ελλάδα και την Κύπρο. Στο χαιρετισμό του Γενικού Γραμματέα κ. Σεραφείμ Τσόκα εκφράζεται η αντίληψη που κυριαρχεί σήμερα στο νησί για τις ειδικές μορφές τουρισμού και η αναγκαιότητα να προωθηθούν και να αναπτυχθούν στην Κρήτη. Όπως τόνισε στο μήνυμά του ο Περιφερειάρχης, «η ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού είναι η μεγάλη πρόκληση και η μεγάλη ευκαιρία για τη χώρα μας και την Κρήτη. Είναι το νέο διακύβευμα για το οποίο καλούμαστε να εργαστούμε μεθοδικά, ουσιαστικά και αποτελεσματικά». »Στην εποχή της μεταβιομηχανικής ανάπτυξης και σε μια χώρα με τα γεωπολιτικά, ιστορικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά της Ελλάδας, ο τουρισμός μπορεί να αποτελέσει τη σημαντικότερη παραγωγική δραστηριότητα. Γιατί ισχυρός τουρισμός σημαίνει ισχυρή οικονομία, σημαίνει ευημερούσα κοινωνία. Η νέα στρατηγική για τον Τουρισμό βασίζεται σε συγκεκριμένους άξονες που συνοψίζονται στο τρίπτυχο Ποιότητα-Πολυμορφία, Εξειδίκευση και Βιωσιμότητα παράλληλα με τη προστασία του περιβάλλοντος. Η Κρήτη μπορεί να συνδυάσει υψηλό επίπεδο παροχής υπηρεσιών, τον

θαλάσσιο με τον ορειβατικό τουρισμό, τον πολιτιστικό με τον θρησκευτικό, τον τουρισμό πόλης με τον αγροτουρισμό», τονίζει χαρακτηριστικά.

Στόχος για την Περιφέρεια παραμένει η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου αρκεί να υπάρξει πλαίσιο απόλυτης συνεργασίας μεταξύ όλων των φορέων. Κατά την ημερίδα η μελετητική εταιρεία παρουσίασε διαδρομές με ενδιαφέρον θρησκευτικό που μπορούν να οργανωθούν και να αξιοποιηθούν στην Κρήτη, ενώ εκπρόσωποι του τουριστικού κλάδου αναφέρθηκαν σε πρακτικά θέματα λειτουργίας του θρησκευτικού τουρισμού, όπως οι θετικές προοπτικές που υπάρχουν για την ανάπτυξη του, η δυνατότητα ανάπτυξης προσκυνηματικών περιηγήσεων και ο ρόλος των ξεναγών στην εξειδικευμένη αυτή μορφή τουρισμού. Όπως τονίστηκε από τους παρευρισκόμενους, ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια ευοίωνη προοπτική στην Κρήτη που διαθέτει πλούσια κληρονομιά και θρησκευτική παράδοση και ιστορία και πρέπει να αξιοποιηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Η θέση της Εκκλησίας της Κρήτης εκφράστηκε στην ομιλία του Μητροπολίτη Πέτρας και Χερσονήσου κ. Νεκταρίου, Προέδρου της Συνοδικής Επιτροπής επί του εκκλησιαστικού τουρισμού, την οποία ανέγνωσε ο εκπαιδευτικός κ. Γεώργιος Μαμάκης. «Η Εκκλησία της Κρήτης μεριμνά, αγωνιά για τον εκκλησιαστικό τουρισμό. Επιθυμεί την ανάπτυξη, την προώθηση και την καλλιέργειά του. Με μία απαραίτητη διευκρίνιση. Η Εκκλησία δεν ελαύνεται από κίνητρα εμπορικά, οικονομικά, ωφελμιστικά. Έχει άλλους στόχους πνευματικούς, ιεραποστολικούς και πολιτιστικούς. Εν συνεχεία ο Σεβασμιότατος κ. Νεκτάριος τονίζει: «Η ευθύνη μας είναι μεγάλη σ' αυτό το καίριο θέμα. Να μην αλλοτριωθούμε. Να μην υπάρξουν σημάδια κόπωσης και αδιαφορίας, εκμετάλλευσης. Η ευθύνη μας είναι μεγάλη και για ένα λόγο ακόμη. Επειδή στη συνείδηση πολλών ο τουρισμός θεωρείται διασκέδαση, η Εκκλησία προτείνει και εισηγείται προσκυνηματικές επισκέψεις, πορείες σε μονοπάτια και δρόμους πίστεως, σε τόπους και χώρους ιερούς, που καθαγιαστήκαν από τους Οσίους και τους Μάρτυρες της Πίστεως μας.

Με απώτερο στόχο αυτές οι επισκέψεις, τα προσκυνήματα, να παρέχουν μια αληθινή πνευματική αναψυχή, ελπίδα στη ζωή των ανθρώπων». Ο Μητροπολίτης αναφέρθηκε παράλληλα στο ποιμαντικό έργο που έχει να επιτελέσει η Εκκλησία για όλους τους εμπλεκόμενους με τον τουρισμό στην Κρήτη και πρέπει για αυτό να αναπτύξει πρωτοβουλίες.

4.4.2 Η συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στην Ιερά Μονή στο Ρέθυμνο

Στην Ιερά Μονή Αρκαδίου, στο Ρέθυμνο, πραγματοποιήθηκε στις 04 Ιουνίου 2008 το απόγευμα μια ενδιαφέρουσα συνάντηση την οποία προκάλεσε η Συνοδική Επιτροπή επί του Θρησκευτικού Τουρισμού, πρόεδρος της οποίας είναι ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Πέτρας

και Χερσονήσου κ. Νεκτάριος(www.anatolh.com).Στην συνάντηση παραβρέθηκε ο Αρχιεπίσκοπος Κρήτης κ. Ειρηναίος και μίλησαν για το θέμα του θρησκευτικού τουρισμού ο Μητροπολίτης κ. Νεκτάριος, που είναι από τους πρωτεργάτες της προσπάθειας αυτής, ο Μητροπολίτης Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου κ. Άνθιμος, ο Αρχιμανδρίτης της Ιεράς Μονής Αρκαδίου Μύρων, ο Προϊστάμενος της 13ης Ε.Β.Α Ανατολικής Κρήτης κ. Ιωάννης Βολανάκης και ο Προϊστάμενος της 28ης Ε.Β.Α. Δυτικής Κρήτης κ. Μιχάλης Ανδριανάκης.

Η συνάντηση – που έγινε παρουσία των εκπροσώπων των Ιερών Μονών και Ησυχαστηρίων της Εκκλησίας Κρήτης – ουσιαστικά ήταν μια συνέχεια της ημερίδας για το θρησκευτικό τουρισμό που έγινε στο Ηράκλειο, τον περασμένο Δεκέμβριο.

«Δεν είναι φυσικό να ξεκινήσουμε αυτή την προσπάθεια από τα Μοναστήρια και τα Ησυχαστήρια της Κρήτης που δέχονται πλήθος επισκεπτών, που αντιμετωπίζουν αναρίθμητα προβλήματα και σηκώνουν το μεγαλύτερο βάρος και την ευθύνη της μαρτυρίας της Ορθοδοξίας;» αναρωτήθηκε ο Σεβ. Πέτρος και Χερσονήσου και πρόσθεσε: «Ο Μοναχισμός είναι η εκλεκτότερη και η υγιέστερη βίωση και έκφραση του Ορθοδόξου Χριστιανισμού. Ο μοναχός είναι ο γνήσια ευαγγελικός άνθρωπος. Ο όντως θεολόγος. Ο μόνιμα φιλόθεος, ο σταθερά φιλόανθρωπος, ο επίμονα ομολογητής με έμβλημα και όπλον ειρήνης το Σταυρό και το κομποσχοίνι του. Το εργαλείο, το πλήκτρο και το εργόχειρό του είναι η προσευχή. Αυτό είναι το κύριο έργο του, το κατεξοχήν επάγγελμά του, στην πιο ωραία σημασία της λέξεως. Γι' αυτό γίναμε μοναχοί, γι' αυτό υπάρχουμε και εμείς και τα Μοναστήρια μας. Αυτή είναι, πρέπει να είναι η κύρια προσδοκία του κόσμου από μας και καμιά άλλη. Η αέναη δέηση, η συνεχής μνήμη, μνημόνευση του Θεού, αυτή καθιστά το μοναχικό πολίτευμα ισάγγελο. Η εύλαλη σιωπή μας είναι ο στολισμός μας και το εργόχειρό μας συμπληρώνει το διακόνημά μας. Εργαζόμενοι προσευχόμαστε και προσευχόμενοι αναπαυόμαστε. Και προσευχόμαστε για όλους υπέρ ειρήνης και καταστάσεως του σύμπαντος κόσμου, ανεξάριετα για όλους, για όσους δεν μπορούν, δεν γνωρίζουν, δεν θέλουν, για όσους το ζητούν και δεν το ζητούν και το έχουν ανάγκη, για τους ζώντες και τους κεκοιμημένους».

«Το έργο της Εκκλησίας είναι αυτό, τόνισε ο κ. Νεκτάριος, αυτή είναι και η προσφορά η δική τους στην Εκκλησία και στον κόσμο. Λυπούμαστε όταν οι άνθρωποι, ακόμη και οι της Εκκλησίας, δεν αντιλαμβάνονται το μέγεθος της υψηλής αυτής παρουσίας και μας θέλουν διαφορετικά και επιζητούν να μας αλλοτριώσουν, να μας κάνουν μουσειοφύλακες στο μάρκετινγκ του τουρισμού. Αλλά το πιο φοβερό είναι όταν εμείς οι ίδιοι οι μοναχοί δεν βιώνουμε αυτήν την κλήση και ψάχνουμε, επιζητούμε την καταξίωσή μας αλλού».

- Καλόν θα ήταν να υπήρχε στην είσοδο κάθε Μονής μία πινακίδα, που να αναγράφει σύντομα την ιστορία, κάποιες πληροφορίες και συστάσεις προς τους επισκέπτες. Αυτό υπάρχει σε όλες τις Μονές. Σε μας εδώ στην Κρήτη απουσιάζει. Όσες Μονές εκθέτουν κειμήλια ας προσέξουν, γιατί στην Ορθοδοξία δεν υπάρχουν Μουσεία, αλλά κειμηλιαρχεία.
- Καλόν είναι να δίδεται μια ευλογία, μία ωραία εικόνα στους προσκυνητές.
- Πρέπει να εκδοθεί ένας οδηγός, ένας χάρτης των μνημείων της περιοχής, που να διευκολύνει τους ανθρώπους. Μερικοί το έχουν πράξει, όπως η Μητρόπολη και η Νομαρχία Ρεθύμνης.

Τέλος ο Σεβασμιώτατος Πέτρας και Χερσονήσου ευχαρίστησε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, γιατί – όπως τόνισε – πάντοτε μεριμνά για τα προβλήματα των κατά τόπους Εκκλησιών του και με την εγνωσμένη σοφία του καθοδηγεί και προτείνει λύσεις. Επίσης ευχαρίστησε για μία ακόμη φορά το Μητροπολίτη Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου και τους συνεργάτες του για την ολοπρόθυμη φιλοξενία αυτής της συνάντησης.

4.4.3 Επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης για το θρησκευτικό τουρισμό

Το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικού και Επαγγελματικού Προσανατολισμού - ΙΕΚΕΠ, στα πλαίσια του Έργου «Πρόγραμμα συμπληρωματικής εκπαίδευσης για εργαζόμενους, εποχιακά άνεργους και επιχειρηματίες στο τουρισμό με στόχο την αναβάθμιση των γνώσεων τους» (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα») του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης, υλοποιεί επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης με τίτλο «Θρησκευτικός Τουρισμός», συνολικής διάρκειας 120 ωρών (www.travelforall.gr).

Είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι είναι η πρώτη φορά που γίνεται μια επίσημη εκπαίδευση με θέμα της τον Θρησκευτικό Τουρισμό, ως μια ανεξάρτητη Εναλλακτική Μορφή Τουρισμού ταχέως αναπτυσσόμενη στο διεθνές τουριστικό περιβάλλον.

Το εκπαιδευτικό περιεχόμενο του προγράμματος έχει σαν στόχο αφενός οι συμμετέχοντες να αντιληφθούν την σπουδαιότητα της σχέσης θρησκείας και πολιτισμού στην ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στη χώρα μας, να αναλύσουν το Θρησκευτικό Τουρισμό ως ειδική μορφή τουρισμού και να ενημερωθούν για τον τρόπο ανάπτυξης και προώθησης αυτής της μορφής τουρισμού. Αφετέρου να διδαχθούν τους τρόπους προώθησης συνεργασιών ανάμεσα στις αρχές και τους φορείς που προωθούν το θρησκευτικό τουρισμό με τη δημιουργία δικτύων διασυνδέσεων μεταξύ των προορισμών, των εθνών και των οργανώσεων, και την σημασία της

δημιουργίας και λειτουργίας διακρατικών δομών συνεργασίας με διάφορες περιοχές του κόσμου.

Έμφαση δίνεται και στον τρόπο δημιουργίας ολοκληρωμένων πακέτων Θρησκευτικού τουρισμού, στον τρόπο δηλαδή με τον οποίο οργανώνεται το τουριστικό προϊόν. Συγκεκριμένα οι καταρτιζόμενοι θα διδαχθούν τις βέλτιστες πρακτικές για τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συνόλου παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών και τη διαδικασία για μια επιτυχημένη οργάνωση εκδρομών και περιηγήσεων θρησκευτικού και πολιτιστικού περιεχομένου, ενώ θα είναι σε θέση και οι ίδιοι να δημιουργήσουν τα δικά τους ελκυστικά και καινοτόμα πακέτα μέσω της διαφοροποίησης κάθε φορά του τουριστικού προϊόντος.

Τέλος, οι συμμετέχοντες θα έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν γνώσεις στον τουριστικό τομέα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προσεγγίζοντας την τουριστική πολιτική που έχει υιοθετήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση σε ότι αφορά στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

4.5 Ναοί και μοναστήρια στο Ηράκλειο της Κρήτης

4.5.1 Το ιστορικό μουσείο της Κρήτης

Το ιστορικό μουσείο της Κρήτης το οποίο βρίσκεται στο Ηράκλειο προσφέρει την ευκαιρία για μια καλύτερη γνωριμία με τον κρητικό πολιτισμό και την τέχνη, εφόσον υπάρχουν πολλά εκθέματα που αφορούν τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο, τη χριστιανική τέχνη και τα είδη του καθημερινού βίου αυτής της εποχής (Νίκος ψιλάκης, 1998).

Στεγάζεται στο αρχοντικό της μεγάλης κρητικής οικογένειας Καλοκαιρινου κοντά στο λιμάνι της πόλης, απέναντι από το ξενοδοχείο 'Ξενία'. Ιδρύθηκε από κληροδότημα της πλούσιας αυτής οικογένειας και με πρωτοβουλία του πρώην Δημάρχου Ηρακλείου και μέλους αυτής της οικογένειας Ανδρέα Καλοκαιρινού. Στο υπόγειο του κτηρίου εκτίθενται επιγραφές και γλυπτά της βυζαντινής περιόδου αλλά και των μεταγενέστερων εποχών. Αξίζει τον κόπο να προσέξει κανείς τα εκθέματα που προέρχονται από τον ιστορικό ναό του Αγίου Τίτου της Γόρτυνας, του πρώτου Μητροπολιτικού ναού της Κρήτης. Στο υπόγειο βρίσκεται επίσης η μακέτα του Ηρακλείου του 17^{ου} αιώνα (μια μακέτα του Ηρακλείου όπως ήταν το 1669 όταν οι Τούρκοι κατέλαβαν την πόλη), δείγματα της εκκλησιαστικής τέχνης καθώς και το μοναδικό έργο του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου (Ελ Γκρέκο) και πρόκειται για τη Μονή και το όρος του Σινά.

Στην πρώτη αίθουσα δεξιά στο μουσείο υπάρχουν εικόνες όπως εκείνη του Χριστού μετά την αποκαθήλωση, ξυλόγλυπτα που προέρχονται από τη Μονή Βαρσαμονέρου, δίσκοι με βυζαντινά κοσμήματα και εκκλησιαστικά σκεύη. Στην επόμενη αίθουσα υπάρχουν εκκλησιαστικά βιβλία, ασημόδετα ευαγγέλια, άμφια, δεσποτικές ράβδοι και ιερά σκεύη που προέρχονται από τη διαλυμένη Μονή Ασωμάτων ρεθύμνου, εικόνες 16^{ου} – 17^{ου} αιώνα από τη

διαλυμένη μονή Γκουβερνιώτισσας , το μεταλλικό βυζαντινό σταυρό από την έρημη μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου, συλλογή νομισμάτων των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων. Στην αίθουσα που συναντάμε αριστερά μπαίνοντας στο μουσείο εκτείνονται κειμήλια από τους αγώνες των Κρητών για την απελευθέρωση τους από τον τουρκικό ζυγό, σημαίες επαναστατών αλλά και έγγραφα και εικόνες των Κρητών ηρώων. Στο βάθος του ισογείου υπάρχουν μερικά ακόμη αξιόλογα εκθέματα, όπως η ειδική κόγχη που διαμορφώθηκε στον τοίχο του μουσείου, στο σχήμα κόγχης ιερού ναού και εκεί τοποθετήθηκαν οι τοιχογραφίες από την κόγχη του ναού Αγίου Γεωργίου Μέρωνα Αμαρίου που ήταν καθολικό παλιάς μονής και καταστράφηκε επί εποχή τουρκοκρατίας. Στον πρώτο όροφο υπάρχουν δείγματα του λαϊκού πολιτισμού της Κρήτης, κεντήματα, κοσμήματα, υφαντά και ένα δωμάτιο διακοσμημένο όπως ένα παραδοσιακό σπίτι.

4.5.2 Ναοί του Ηρακλείου

Ο ναός της αγίας Αικατερίνης

Στο κέντρο του Ηρακλείου βρίσκεται ο παλιός ναός της Αγίας Αικατερίνης, που επί εποχή Ενετοκρατίας ήταν καθολικό της ομώνυμης μονής η οποία ήταν μετόχι της μεγάλης Μονής Αγίας Αικατερίνης του όρους Σινά. Η μονή αυτή είχε πολλά μετόχια και κτήματα στην Κρήτη από τα οποία σήμερα διατηρεί το μετόχι του Αγίου Ματθαίου. Μέχρι την άλωση της Κρήτης από τους Τούρκους η Αγία Αικατερίνη αποτελούσε ένα από τα σπουδαιότερα εκκλησιαστικά καθιδρύματα του νησιού. Είχε πάνω από 50 μοναχούς, τεράστιες εκτάσεις γύρω από την πόλη και πρόσφερε πολλά στην εκπαίδευση των ορθόδοξων Κρητών. Μετά την άλωση οι Τούρκοι μετέτρεψαν το ναό σε τζαμί όπως έκαναν και με τους υπόλοιπους ναούς της πόλης. Μετά την απελευθέρωση της Κρήτης δόθηκε και πάλι στον ορθόδοξο πληθυσμό και η Αρχιεπισκοπή της Κρήτης τον μετέτρεψε σε εκθετήριο εκκλησιαστικών κειμηλίων και εικόνων, ανάμεσα σε αυτά και το περίφημο εικογραφημένο τετραευαγγέλιο που προέρχεται από τη Μονή Απανωσήφη (Νίκος ψιλάκης,1998).

Ανάμεσα στις εικόνες που εκτείνονται στην Αγία Αικατερίνη είναι τα έργα του Μιχαήλ Δαμασκηνού. Ο Δαμασκηνός ήταν από τους σημαντικότερους Κρητικούς ζωγράφους της αναγέννησης, η ιδιότυπη ζωγραφική του οποίου αποτελεί συγκερασμό των στοιχείων της ανατολής και της δύσης, ενσωματώνει δηλαδή στη βυζαντινή αυστηρότητα τα στοιχεία που επικρατούσαν στη δυτική τέχνη της εποχής. Κάποιες από τις σπουδαιές εικόνες του είναι ο Άγιος Φανούριος και το Θαύμα του Αγίου Φανουρίου από τη Μονή Οδηγήτριας, ο Χριστός Παντοκράτωρ του 15^{ου} αιώνα, οι Άγιοι Πάντες του 17^{ου} αιώνα, η απότομη της κάρας του Ιωάννη του 18^{ου} αιώνα, ο Άγιος Γεώργιος με σκηνές από το βίο του, η Δευτέρα Παρουσία του

17^{ου} αιώνα και πολλές άλλες με ενημερωτικές πινακίδες για τη χρονολογία ή τον αιώνα καταυτόν οποίο φιλοτεγήθηκαν και το εκκλησιαστικό ίδρυμα από όπου προέρχονται.

Ο ναός του Αγίου Μινά

Ο μεγαλοπρεπής ναός του Αγίου Μηνά είναι νεότερο κτίσμα, οικοδομήθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τοιχογραφήθηκε τα τελευταία χρόνια αλλά παρουσιάζει ενδιαφέρον διότι οι εικόνες του δείχνουν την επιβίωση της βυζαντινής τέχνης στη σημερινή Ελλάδα. Δίπλα ακριβώς βρίσκεται ένας ακόμη ναός αφιερωμένος στον ίδιο Άγιο και περιλαμβάνει εικόνες του Καστροφύλακα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο ναός του Αγίου Τίτου, που εκεί προηγουμένως βρισκόταν ο πρώτος Μητροπολιτικός ναός της πόλης, που επί Ενετοκρατίας είχε σπουδαία εκκλησιαστικά κειμήλια ένα εκ των οποίων η εικόνα της Παναγίας που μετά την άλωση μεταφέρθηκε στην Ιταλία, επίσης βρισκόταν η κάρα του Αγίου Τίτου. Ο ναός αυτός μετατράπηκε σε τζαμί από τους Τούρκους, ενώ μετά την απελευθέρωση της Κρήτης έγινε ξανά ναός ορθόδοξων Κρητών παρόλο που η αρχιτεκτονική του θυμίζει μουσουλμανικά ιερά.

4.5.3 Μονές που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον

Μονή Θεολόγου Ανωπόλεως

Η Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου απέχει 17 χιλιόμετρα από το νομό Ηρακλείου προς τα ανατολικά και είναι κρυμμένη σε μια χαμηλή βουνοπλαγιά η οποία απέχει 700 μέτρα από το χωριό Ανώπολη. Ιδρύθηκε από μοναχούς παραλιακών μοναστηριών. Μετά την κατοχή από τους Τούρκους πολλοί από τους κατοίκους άλλαξαν θρήσκευμα και η περιοχή έγινε μουσουλμανική, λεηλατήθηκαν οι περιουσίες και τρομοκρατούνταν οι μονάχοι, ενώ με την επανάσταση του 1821 καταστράφηκε ολοκληρωτικά. Μόνο κάποια κειμήλια και παλαιές εικόνες γλίτωσαν τα οποία κρύφτηκαν από μοναχούς σε σπήλαια και σήμερα φυλάσσονται στο ναό της Αγίας Αικατερίνης(Νίκος ψιλάκης,1998).

Μονή Απανωσήφη

Ένα από τα μεγαλύτερα της Κρήτης, το μοναστήρι αυτό απέχει από το Ηράκλειο 32 χλμ και αποτελεί παράδειγμα της μονής που αναπτύχθηκε κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Το μοναστήρι αυτό ερημώθηκε κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα όπου είχε εκδηλωθεί στην Κρήτη μία επιδημία πανώλους που αφάνισε οριστικά όλους τους κατοίκους. Νεότερες έρευνες όμως έδειξαν πως το μοναστήρι αυτό ερημώθηκε λόγω της μείωσης του προσωπικού του και των ποικίλων τουρκικών καταπίεσεων και αναπτύχθηκε πάλι με την επιδημία πανώλους αφού θεωρούνταν προστάτης των ντόπιων κατά της ασθένειας αυτής. Οι πιστοί αφιέρωναν στο

μοναστήρι αυτό χρήματα περιούσιες και χειρόγραφα κάποια από τα οποία σώζονται και σήμερα και ο κύριος λόγος της κατάθεσης τους ήταν για τη ζήτηση βοήθειας από τον άγιο για την απελευθέρωση τους από τους Τούρκους. Η μορφή του συγκροτήματος είναι ενδεικτική της αρχιτεκτονικής που ακολουθούσε η Κρήτη, η οχύρωση της δεν ήταν ικανή να προστατέψει τους μοναχούς εφόσον δεν ήταν φρουριακής μορφής. Η δομή της θυμίζει κρητική λαϊκή αρχιτεκτονική με ανεξάρτητα σπίτια χτισμένα δίπλα δίπλα.

Το μοναστήρι αυτό είχε χτιστεί από έναν οδοιπόρο καλόγερο. Διάφορες παραδόσεις αναφέρουν πολλά θαύματα τα οποία προσδίδουν στον ναό.

Ο ρόλος που διαδραμάτισε κατά την επανάσταση του 1821 ήταν πολύ σημαντικός εφόσον όλα τα πολύτιμα κειμήλια της τα χρυσά και τα αργυρά πουλήθηκαν στην Ύδρα προκειμένου να αγοραστούν όπλα για τον αγώνα της απελευθέρωσης. Παρόλα αυτά το μοναστήρι ερημώθηκε και πάλι κατά την επόμενη κρητική επανάσταση του 1866.

Μονή Παλιανής

Απέχει από το Ηράκλειο 20 χλμ και είναι από τα πιο παλιά μοναστήρια της Κρήτης, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται από το αρχιτεκτονικό του υλικό, από το οποίο ήταν φτιαγμένη και η χριστιανική βασιλική. Ήταν ένα πατριαρχικό μοναστήρι με τεράστιες περιουσίες και μετόχια σε όλη την Κρήτη. Δεν υπάρχουν κειμήλια ή χειρόγραφα για περισσότερες πληροφορίες για την μονή αλλά μόνο από τα ερείπια φαίνεται πως στα κοντινά σπήλαια κατοικούσαν ερημίτες και ασκητές ενώ για την ιστορία της γνωρίζουμε μόνο ότι συνέβη μετά την κατάληψη της από τους Ενετούς.

Το μοναστήρι αυτό είχε καταληφθεί από τον Λατίνο Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως και διεκδικούνταν από το Δόγη της Βενετίας ενώ συνέχιζε να κατοικείται από καλόγριες. Με την κατάληψη της Κρήτης από τους Τούρκους όλες οι γυναίκες που ζούσαν σε μονές πέρασαν μαρτυρικές μέρες, αφού ακολούθησαν βιασμοί, βεβηλώσεις και σκοτωμοί ο οποίοι οδήγησαν στην ερήμωση πολλών μονών εκτός από αυτήν της Παλιανής που επιβίωσε ως την επανάσταση του 1821. Τότε η μονή πυρπολήθηκε, οι καλόγριες διασκορπίστηκαν ενώ η ηγουμένη ατιμάστηκε και κατεσφαγή όπως και υπόλοιπες 67 από τις 70 μοναχές της μονής. Μια από αυτές που διασώθηκαν, ήταν η Παρθενία που ανασυγκρότησε τη μονή και με τη βοήθεια των πιστών κατάφεραν να επιβιώσουν και να αυξηθούν μέσα στα επόμενα χρόνια, ώστε σήμερα να φτάσουν να είναι 50 μοναχές.

Δίπλα στο ναό υπάρχει ένα δέντρο που έχει καταφέρει να επιβιώσει για χρόνια, η Αγία Μυρτιά όπως έχει ονομασθεί και η οποία αποτελεί παράδειγμα επιβίωσης της λατρείας των ιερών δέντρων. Η μονή γιορτάζει στις 15 Αυγούστου, αφού πιστεύεται πως μέσα στην Αγία

Μυρτιά υπάρχει η εικόνα της Θεοτόκου. Επίσης στο σημείο αυτό γίνεται και η ευλογία των άρτων πάνω σε αρχαία κιονόκρανα αντί για τραπέζι.

Στην ίδια περιοχή είχαν ακμάσει και άλλα μοναστήρια τα οποία είναι σήμερα πλέον έρημα.

Μονές Βροντησίου και Βαρσαμονέρου

Μοναστήρια που αποτέλεσαν και τα δυο κέντρα γραμμάτων και τεχνών κατά την κρητική αναγέννηση. Βρίσκονται ανατολικά του Ψηλορείτη και πιθανολογείται ότι λειτούργησαν κατά τη Β' βυζαντινή περίοδο.

Η Μονή Βροντησίου παρά την κατεδάφιση των συγκροτημάτων της και την ανέγερση νέων παραμένει ιδιαίτερα εντυπωσιακή. Στην είσοδο της έχει διασωθεί η ανάγλυφη κρήνη της μονής και ανάγλυφες όψεις λεόντων από τα στόματα των οποίων τρέχει νερό, ενώ δίπλα είναι το τεράστιο πλατάνι του Αγίου Βροντησίου. Στο καθολικό της μονής αξίζει να προσέξει κανείς το κωδωνοστάσιο, στο οποίο σώζονται τμήματα του τοιχογραφικού διάκοσμου και να δώσει ιδιαίτερη σημασία στη μορφή Αγίου Συμεών του Θεοδόχου που κρατά στην αγκαλιά του το θείο βρέφος. Επίσης πρέπει να αναλογιστεί κανείς τη μορφή των μοναχών που έζησαν εδώ οι οποίοι ήταν αντιγραφείς χειρογράφων, ζωγράφοι και διδάσκαλοι.

Η μονή άρχισε να παρακμάζει το 1669 που χάθηκαν οι ελπίδες για απόκρουση του εισβολέα ώσπου ερημώθηκε εντελώς και μαζί της χάθηκαν και κιβώτια με παλιά βιβλία που αποτελούσαν μάρτυρες του παρελθόντος.

Η Μονή Βαρσαμονέρου είναι έρημη και για να την επισκεφτεί κάποιος σήμερα πρέπει να ζητήσει την συνοδεία του φύλακα που ζεί στο χωριό Βορίζια. Είναι πολύ σπουδαίο χριστιανικό μνημείο της Κρήτης λόγω της αρχιτεκτονικής του και του ανάγλυφου θυρώματος

αλλά κυρίως λόγω των τοιχογραφιών του που δείχνουν την εξάπλωση των νέων καλλιτεχνικών ρευμάτων. Στη μονή τιμάται η Θεοτόκος Οδηγήτρια, ο Άγιος Ιωάννης και ο Άγιος Φανούριος. Το καθολικό αποτελείται από δίδυμο καμαροσκεπή ναό με ένα εγκάρσιο κλίτος και νάρθηκα.

Το αρχαιότερο μέρος του είναι το βόρειο κλίτος, αφιερωμένο στη Θεοτόκο. Οι τοιχογραφίες του είναι του 14^{ου} αιώνα, οι εικόνες του είναι χαρακτηριστικές της εποχής όπως και οι δυο Άγιοι με τα μεγάλα ειλητάρια στο μέτωπο της κόγχης ενώ αξιοπρόσεκτη είναι η μορφή του Αγίου Ιωάννη του Δαμασκηνού που φορά σαρίκι, του Αγίου Ονούφριου με τη μακριά γενειάδα και η κοίμηση της Θεοτόκου στο βόρειο κλίτος. Στο νότιο κλίτος υπάρχουν πολλές αξιόλογες εικόνες με σκηνές των παθών, η εικόνα της Σταύρωσης του Χριστού και ο Επιτάφιος. Ακόμη υπάρχουν φορητές εικόνες του σπουδαίου ζωγράφου Αγγέλου.

Η μονή Αγίου Νικολάου

Η μονή του Αγίου Νικολάου βρίσκεται σε περιοχή απίστευτου φυσικού κάλλους κοντά στο χωριό Ζάρος με πολύ πλούσιο τοιχογραφικό διάκοσμο. Πάνω από τη μονή υπάρχει το σπήλαιο του Αγίου Ευθυμίου, ένα παλιό ερημητήριο μέσα στην άγρια φύση. Στο σπηλαιώδη ναό σώζονται δυο θαυμάσιες τοιχογραφίες και λέγεται ότι εκεί ζούσε ένας ασκητής που τρέφονταν μόνο με χόρτα και ρίζες και τον οποίο λάβωσαν θανάσιμα οι καλόγριες που τον πέρασαν για άγριο ζώο. Ο ερημίτης αυτός σήμερα τιμάται ως άγιος.

Μονή Γοργολαΐνη

Η Μονή Αγίου Γεωργίου Γοργολαΐνη σε μια περιοχή περιτριγυρισμένη από φυτά και απέχει από το Ηράκλειο 24 χλμ και είναι επίσης ένα από τα μοναστήρια που κατάφεραν να επιβιώσουν από την τουρκική κατάκτηση αν είναι άγνωστο το πότε ιδρύθηκε. Από αυτή τη μονή σώθηκε το λιοντάρι της κρήνης που αποτελεί εξαιρετικό δείγμα γλυπτικής και το οποίο

κλάπηκε το 1991. η μονή αυτή αποτέλεσε πεδίο μαχών και συγκεντρώσεων των επαναστατών, ερημώθηκε και ανασυγκροτήθηκε το 1848 ενώ το 1957 απέκτησε πάλι ζωή.

Μονή Σπηλιώτισσας

Πρόκειται για ένα μοναστήρι 22 χλμ μακριά από το Ηράκλειο, χτισμένο σε μια καταπράσινη περιοχή με πολλές θρησκευτικές μνήμες. Πολύ κοντά βρίσκεται ο αρχαίος μονόχωρος ναός του Αγίου Ιωάννη με εκπληκτικές τοιχογραφίες. Η απόσταση μεταξύ τους είναι γύρω στα τριακόσια μέτρα και η διαδρομή πολύ ευχάριστη, με πολλά δέντρα τριγύρω ώστε να κάνει προτιμότερο το περπάτημα μέχρι εκεί. Σήμερα υπάρχουν δυο μοναχές οι οποίες και το φροντίζουν εκεί.

Μονή Αγίας Ειρήνης Κρουσώνα

Το γυναικείο μοναστήρι της Αγίας Ειρήνης φιλοξενείται σε μια καταπράσινη πλαγιά του Ψηλορείτη που απέχει από το Ηράκλειο 25 χιλιόμετρα. Κατά την περίοδο της ίδρυσης του βρέθηκαν κάτω από το χώμα σταυροί και άλλα ιερά σκεύη που χρησιμοποιούσαν οι καλόγεροι που έμεναν εκεί πριν την τουρκοκρατία και τα οποία υπάρχουν ακόμη στη μονή.

Στην ίδια περιοχή υπάρχει αν και έρημη πια και η Μονή Κυρίας Ελεούσας στην Κιθαρίδα.

Μονή Σαββαθιανών

Ένα ονομαστό μοναστήρι μόλις 20 χιλιόμετρα από το Ηράκλειο σε μια καταπράσινη περιοχή, το οποίο λειτουργούσε το 17^ο αιώνα, αλλά δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία για την ιστορία του. Επί εποχής Ενετοκρατίας ήταν το κυρίαρχο ανάμεσα σε πολλά άλλα μικρότερα τα περισσότερα εκ των οποίων βρίσκονταν παραλιακά με χαρακτηριστικό τη Μονή της Αγίας Πελαγίας που βρισκόταν στον ομώνυμο σημερινό παραλιακό οικισμό. Η μονή αυτή αποτελούσε φημισμένο προσκύνημα και επί τουρκοκρατίας εκεί πραγματοποιούνταν ένα από τα μεγαλύτερα πανηγύρια της Κρήτης. Ως κέντρο της ορθόδοξης λατρείας θεωρείται ο Άγιος Αντώνιος που βρίσκεται πολύ κοντά στο μοναστήρι. Στον ίδιο χώρο λειτουργούσε και ο ναός της Θεοτόκου, καθολικό και του σημερινού μοναστηριού το οποίο ενώνεται με το ναό του Αγίου Αντωνίου μέσω ενός μονοπατιού στο οποίο παρεμβάλλεται ένας μικρός χείμαρρος στις όχθες του οποίου υπάρχει ποικιλία δέντρων.

Ο λόγιος της Ενετοκρατίας Μάξιμος Μαργούνιος ήταν ένας από τους ηγούμενους της μονής, η οποία με την τουρκική κατάκτηση ερημώθηκε συνελήφθησαν και στάλθηκαν στην Αφρική ως δούλοι όπου μετά από παρέμβαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου απελευθερώθηκαν και επέστρεψαν για να διαπιστώσουν ότι η περιουσία της μονής είχε αρπαχτεί από τους κατακτητές. Ανοικοδόμησαν τα ερείπια και περιήλθαν στην κατοχή τους τα ερείπια των γύρω μοναστηριών τα οποία μπορεί σήμερα να δει ο επισκέπτης στο γραφικό φαράγγι του Αλμυρού. Με πολύ σκληρή προσπάθεια και πολλά οικονομικά προβλήματα οι μοναχοί κατάφεραν να ανασυγκροτήσουν το παλιό ιστορικό μοναστήρι και οι ίδιοι συμμετείχαν στις επανάσταση του 1821 και 1866 ως αγωνιστές.

Στη μονή Σαββαθιανών ζωγραφίστηκε η εικόνα <Μέγας ει Κύριε> του Ιωάννη Κορνάρου, εικόνα μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας που πανομοιότυπο της υπάρχει στη Μονή Τοπλού.

Στη μονή μετά το 19ο αι ο αριθμός των μοναχών άρχισε να μειώνεται μέχρι που από το 1945 έχουν εγκατασταθεί καλόγριες.

Μονή Κρεμαστών-Παναγιά στο Βιγλί

Στην Παναγιά στο Βιγλί, μια μονή που βρίσκεται στο Λασίθι, έχουν σωθεί τοιχογραφίες του 13ου, 14^{ου} και 15^{ου} αιώνα από ένα άγνωστο καλλιτέχνη που παρουσιάζει τη βυζαντινή παράδοση μέσα από τη δική του τέχνη. Μέσα στις τοιχογραφίες αυτές είναι η παράσταση του επιταφίου, με τη Θεοτόκο σκυμμένη πάνω στο σώμα του νεκρού Χριστού και τη Μαγδαληνή να θρηνεί με τη χαρακτηριστική στην εικόνα κίνηση του χεριού. Σε άλλη σκηνή υπάρχει η Θεοτόκος σε νηπιακή ηλικία και η Αγία Άννα να παρακολουθεί την κίνηση της πάνω στο διπλανό τοίχο υπάρχουν οι προφήτες Ελισαίος και Ηλίας.

Η Μονή Κρεμαστών βρίσκεται 2 χιλιόμετρα μακριά από τη Νεάπολη σε ένα σημείο πολύ με πολύ εντυπωσιακή θέα. Το μοναστήρι αν και έχει φρουριακή μορφή δεν έχει ιδιαίτερη οχύρωση. Είναι και αυτό ένα από τα μοναστήρια που επιβίωσαν την τουρκική κατάκτηση και πρόσφερε πολλά στον τοπικό πληθυσμό, αφού εκεί ιδρύθηκε και το πρώτο σχολείο της περιοχής. Ο Μητροπολίτης Νεκτάριος προχώρησε στην ανακαίνιση του ώστε να αναδειχθούν οι μεγάλοι χώροι του.

Μονή Γδερνέττου

Ένα μοναστήρι με φρουριακή μορφή και πολλά αρχιτεκτονικά στοιχεία παρά τις φθορές που έχει υποστεί μετά από ανεπιτυχείς παρεμβάσεις για την καλύτερευση του είναι αυτό του Γδερνέττου ή Γουβερνέτου. Λίγο μακριά από το Ηράκλειο, στο Ακρωτήριο σε ένα απίστευτα όμορφο σημείο και με θέα που είναι αδύνατο να βαρεθεί κανείς ποτέ. Είναι ένα από τα πιο παλιά μοναστήρια και η προσφορά του στους εθνικούς αγώνες ,στην τοπική και θρησκευτική

ζωή είναι ανεκτίμητη. Τιμάται στο όνομα της Θεοτόκου και άνηκε στην οικογένεια Μόρμωρη αλλά δε σώθηκε τίποτα από το υλικό που καθόριζε την ίδρυση της και τη λειτουργία της. Εκεί μόναζε ο ονομαστός Μητροφάνης Φασιδώνης έμπειρος ναυτικός τον οποίο θαύμαζαν ιδιαίτερα οι Ενετοί και γι' αυτό η Ενετική Σύγκλιτος ενέκρινε να του χορηγηθεί σύνταξη που μετά το θάνατο του θα κατέληγε στα ταμεία του μοναστηριού του.

Το 1861 διετέλεσε ηγούμενος ο Ιερεμίας Τζαγκαρόλος από τη Μονή Αγίας Τριάδος ο οποίος οργάνωσε το κοινοβιακό σύστημα και επέστρεψε στη μονή του στην Αγία Τριάδα που επί εποχή Ενετοκρατίας είχε τεράστια εισοδήματα και περιουσίες που χάθηκαν επί εποχή Τουρκοκρατίας.

Μονή Αρσανίου

Η Μονή Αρσανίου βρίσκεται ανατολικά του Ρεθύμνου, όχι πολύ μακριά από το Ηράκλειο, στο Παγκαλοχώρι και ιδρύθηκε κατά τη Β' βυζαντινή περίοδο από το μοναχό Αρσένιο, ενώ ανακαινιστές της ήταν οι μοναχοί Γεράσιμος και Φιλόθεος. Στο υπέρθυρο της Τράπεζας που είναι και το αξιολογότερο της μονής υπάρχει η χρονολογία 1645 που προφανώς υπονοεί τις οικοδομικές εργασίες που γίνονταν στη μονή πριν την Τουρκοκρατία.

Η Αφήγηση ενός ποιητή της εποχής μας ενημερώνει για την απόπειρα του μοναχού να δηλητηριάσει τον Χουσεΐν Πασά με δώρα που του πήγε και τα οποία δοκίμασε πρώτα ο σκύλος και με το θάνατο του αποκαλύφθηκε η πονηρή ενέργεια. Το μοναστήρι αυτό πέρασε δύσκολες μέρες εξαιτίας της βαριάς φορολογίας και της τουρκικής καταπίεσης.

Η συμβολή της μονής όμως στην εκπαίδευση ήταν μεγάλη αφού μετά την επανάσταση του 1821 λειτουργούσε σχολείο και μέσα σε αυτήν.

Η μονή παρά τις καταστροφές με το σεισμό του 1866 λειτουργεί και σήμερα και δίνει τη δυνατότητα στους επισκέπτες να θαυμάσουν το εκκλησιαστικό μουσείο που περιέχει

κειμήλια από την ιστορία του Αρσανίου, την έκθεση των εικόνων της μονής με σπουδαία δείγματα κρητικών εικόνων.

Μονή Αρκαδίου

Από τα πιο γνωστά και εντυπωσιακά μοναστήρια τη Κρήτης είναι αυτό του Αρκαδίου. Είναι χαρακτηριστικό δείγμα μοναστηριακής αρχιτεκτονικής κατά την τελευταία περίοδο της Ενετοκρατίας. Οι παλιοί πλακόστρωτοι δρόμοι είναι αυτοί που το αναδεικνύουν ακόμη περισσότερο. Στην είσοδο του φρουριακού συγκροτήματος, δυτικά της μονής υπάρχουν ερείπια στάβλων ενώ στο κεντρικό κτήριο υπήρχαν εκτός από τις κατοικίες των μοναχών, αποθήκες αγροτικών προϊόντων και εγκαταστάσεις επεξεργασίας αυτών ώστε να μη χρειάζεται να εξέρχεται κανείς από το φρούριο ιδίως σε περιόδους εντάσεως.

Το μοναστήρι είχε δυο εισόδους, η μια ονομαζόταν <Ρεθεμνιώτικη Πόρτα> και οδηγούσε στο Ρέθυμνο και η άλλη στο Ηράκλειο και ονομαζόταν <Καστρινή Πόρτα> όπως ονόμαζαν τότε το Ηράκλειο.

Η κεντρική περίτεχνη είσοδος ανοικοδομήθηκε το 1870 και οδηγούσε στο θολωτό τμήμα που ονομαζόταν <πυλώνας> και υπήρχαν κτιστά θρανία για να ξεκουράζονται οι επισκέπτες που έφταναν την ώρα που ξεκουράζονταν οι μοναχοί και εκεί γινόταν και το πρώτο κέρασμα με τσικουδιά και ξηρούς καρπούς από τους μοναχούς.

Μετά το θολωτό πυλώνα υπάρχει ο δίκλιτος ναός των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και του Χριστού. Η κεντρική πύλη βρίσκεται ευθεία ώστε οι πιστοί να εκτελούν τα καθήκοντα τους χωρίς να ενοχλούν τους μοναχούς.

Το κλίμα είναι λίγο κατανυκτικό, το φως λίγο και τα αναμμένα κεριά προσδίδουν μια μυστικότητα. Ο περίβολος είναι άνετος και μεγάλος και οι θολωτοί διάδρομοι διατηρούν την παλιά τους λαμπρότητα. Στην βόρεια πλευρά υπάρχει ο ξενώνας που διαθέτει 13 θαλάμους στους οποίους διέμεναν οι επισκέπτες της μονής. Στην βορειοανατολική πλευρά ήταν κτισμένη η οйнаποθήκη με εκλεκτής ποιότητας κρασί, αναφέρεται πως εκεί υπήρχαν ως και 200 βαρέλια κρασί και λειτούργησε ως το 1866 όπου άρχισε να πολιορκείται από τους τούρκους. Οι έγκλειστοι τότε αποθήκευσαν πυρομαχικά στο οχυρό κτήριο της οйнаποθήκης, το οποίο και ανατίναξαν όταν πια στένεψε ο κλοιός των πολιορκητών, θυσιάζοντας τη ζωή τους για την πατρίδα τους. Με την ενέργεια τους αυτή παρέσυραν στο θάνατο εκατοντάδες Τούρκους και η αυτοθυσία τους αυτή ήταν ο λόγος για την γραφή πολλών άρθρων τιμητικών. Σήμερα μπορεί κανείς να δει τα ερείπια του μοναστηριού αυτού.

Μονή Κέρας Παναγιάς

Πρόκειται για ένα έρημο σήμερα μοναστήρι που βρίσκεται στο χωριό Νεύς Αμάρι και χαρακτηρίζεται για την αρχιτεκτονική του, μονόχωρος ναός με προσθήκη επιπλέον διαδοχικών κτηρίων αργότερα. Για την ιστορία του δεν υπάρχουν αρκετά ιστορικά στοιχεία εκτός από το ότι εκεί διέμεναν πολύ λίγοι μοναχοί.

Παναγιά στο Μέρωνα

Ο ναός της Παναγίας στο χωριό Μέρωνα ήταν καθολικό κάποιου παλιού μοναστηριού που λειτουργούσε κατά τη βυζαντινή περίοδο. Οι τοιχογραφίες του ναού απεικονίζουν την τάση της βυζαντινής τέχνης. Ο ναός είναι τρίκλιτη θολοσκεπής βασιλική με λαξευμένο θύρωμα στο οποίο διακρίνεται το οικόσημο της βυζαντινής οικογένειας Καλλεργών.

Μονή Καλυβιανής

Ένα ξεχωριστό παράδειγμα μοναστηριού που συνδύαζε την πίστη με το φιλανθρωπικό έργο στην περιοχή Καλύβια της Μεσαράς, 59 χλμ από το Ηράκλειο.

Ξεχωριστό για τα νεοδόμητα κτήρια του μέσα στη φύση σε ένα χώρο που παλαιότερα υπήρχε μοναστήρι, το οποίο λειτουργούσε στα χρόνια των Ενετών και τα ίχνη του οποίου χάθηκαν πριν χρόνια. Το μόνο που σώθηκε είναι ο παλιός ναός, με τους τάφους των ασκητών που θάβονταν μέσα ώστε να βρίσκονται αιωνίως στο κατανυκτικό περιβάλλον που πέρασαν όλη τη ζωή τους, και οι τοιχογραφίες του ναού που ανάγονται στο 14^ο αιώνα. Τους τάφους αυτούς μπορεί να δει κανείς μέσα στο μικρό ναό του Οσίου Χαραλάμπε, ο οποίος οικοδομήθηκε στο μοναστηριακό περίβολο προς τιμήν ενός τοπικού αγίου πρίν λίγα χρόνια.

Με την καταστροφή του 1646 οι Τούρκοι καταπάτησαν την περιοχή όχι όμως και το ναό, που λειτουργούσε σποραδικά, ως το 1821 που με την εξέγερση των Κρητών για την

απόκτηση της ελευθερίας τους οι εχθροί προκειμένου να εκδικηθούν κατέστρεψαν τα χωριά, κατάσφαξαν χιλιάδες επαναστάτες και πυρπόλησαν ναούς και μοναστήρια μέσα στα οποία και την Καλυβιανή την οποία και χρησιμοποίησαν ως το 1865 ως στάβλο για τα ζώα τους. Τότε βρέθηκε μια παλιά εικόνα της Θεοτόκου που θεωρήθηκε θαυματουργή και έρχονταν χιλιάδες κόσμος για να την προσκυνήσει παρόλο που είχε να υποφέρει τα βασανιστήρια των Τούρκων έπειτα.

Η μονή εξακολούθησε να αποτελεί φημισμένο προσκύνημα και η εικόνα αυτή του 1965 υπάρχει ακόμα και σήμερα σε ειδικό προσκυνητάρι. Το 1957 άρχισε να ανοικοδομείται η μονή προκειμένου να μπορεί να φιλοξενήσει όλους τους πιστούς που έρχονταν από μακριά και να συγκεντρώνει μοναχές. Ο ιδρυτής της μονής έγινε το 1978 Αρχιεπίσκοπος Κρήτης. Στη μονή έχει κατασκευαστεί μουσείο λαϊκής και εκκλησιαστικής τέχνης που περιλαμβάνει εικόνες, ιερά σκεύη, ξυλόγλυπτα, είδη λαϊκής τέχνης, παλιά υφαντά, άμφια και άλλα.

Κοντά στη μονή Καλυβιανής βρίσκονται και δυο άλλα μοναστήρια, έρημα σήμερα, η Παναγία Καρδιώτισσα και ο Άγιος Γεώργιος Φαλάνδρας που βρίσκεται στο χωριό Βώρους στο οποίο βρίσκεται και ο τοιχογραφημένος ναός του Αγίου Παύλου τον οποίο δε πρέπει να παραλείψει κάποιος να δει.

Μονή Οδηγήτριας

Η μονή της Οδηγήτριας βρίσκεται σε μια ξερή και άγονη περιοχή χωρίς πολλούς οικισμούς . τα βυζαντινά μνημεία της είναι πολλά , με πιο κοντινό το ναό του Αγίου Ιωάννου στο Λαγκός, με ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες, ανάμεσα στις οποίες και μια ενδιαφέρουσα του Προδρόμου.

Στον περίβολο της μονής υπάρχει ο ιερός ναός της Θεοτόκου και ένας οχυρωματικός πύργος, στον οποίο κρύβονταν παλιά οι μοναχοί για να προστατευτούν από τους εχθρούς. Στην είσοδο υπάρχει το τμήμα μιας παλιάς οπής που ονομαζόταν φονιάς γιατί από εκεί πετούσαν καυτό λάδι στους επιδρομείς που επέμεναν να παραβιάσουν το ναό. Πολλές τοιχογραφίες σώζονται στο παλιό μικρό ναΐσκο σύμφωνα με την παράδοση στο μοναστήρι αυτό όταν πλησίαζαν πειρατές η Παναγιά που βρισκόταν στην εικόνα του τέμπλου φώναζε για να τους ειδοποιήσει και ο Χριστός επειδή οι μοναχοί δε ζούσαν σύμφωνα με τους κανόνες της μοναστικής ζωής της έκλεινε το στόμα να μη προλάβει να τους ειδοποιήσει.

Η μονή Οδηγήτριας διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο κατά την εποχή της τουρκοκρατίας. Φιλοξενούσε επαναστάτες και αντάρτες. Πρίν το 1821 είχε ένα μοναχό τον Ιωασάφ ο οποίος κρατούσε με το ένα χέρι το ευαγγέλιο και με το άλλο το όπλο. Ήταν ένας κρητικός ήρωας που αγωνιζόταν συνεχώς και κατάφερε να σκοτώσει πολλούς τούρκους με το όπλο του από τον πύργο και όταν πια δεν είχε άλλες σφαίρες κατέβηκε και πολέμησε με το σπαθί του ώσπου τελικά σκοτώθηκε.

Μονή Απεζάνων

Ήταν μονή φρουριακού τύπου με οχυρωματικό πύργο του οποίου φαίνονται μόνο τα λείψανα αφού έχει καταστραφεί στο μεγαλύτερο μέρος του. Ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφτεί και το ξωκλήσι της Αγίας Παρασκευής στο οποίο κυριαρχεί μια δρυς που θεωρείται ιαματική.

Ήταν κέντρο γραμμάτων και τεχνών και είχε δικό της σχολείο. Τα εισοδήματα της μονής ήταν τεράστια και φημολογείται πως είχε το καλύτερο κρασί.

Μετά την κατάληψη της από τους Τούρκους χάθηκε η πνευματική της ζωή και η συμβολή της στις τέχνες και τα γράμματα. Στη βιβλιοθήκη διατηρούνται κάποια χειρόγραφα μαζί με τον υπόλοιπο πνευματικό θησαυρό της τα οποία πολλές φορές προσπάθησαν να παραβιάσουν διάφοροι περιηγητές.

Μονή Κουδούμα

Η μονή χτίστηκε κατά το 19^ο αιώνα ενώ στη θέση της παλαιότερα υπήρχαν ερείπια μιας παλαιότερης μονής της οποίας το όνομα είναι άγνωστο. Με κτήτορες της τους όσιους Παρθένιο και Ευμένιο έγινε πολύ γνωστή λόγω της αρετής των έργων τους. Συγκεντρώνοντας έτσι πολλούς μοναχούς έχτισε και το καθολικό της.

Κοντινά μνημεία σε αυτήν με ιδιαίτερη σημασία είναι το σπήλαιο του Αγίου Αντωνίου, ο ναός του οποίου είναι χτισμένος μέσα σε αυτό. Και το καθολικό του με εξαιρετικές τοιχογραφίες παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στο ναό υπάρχει μια επιγραφή που αναφέρει και την ημερομηνία ανακαίνισης του (1360), περίοδο κατά την οποία φιλοξενήθηκαν και οι Αυτοκράτορες Ιωάννης και Ελένη Παλαιολόγου οι οποίοι και είχαν κατακτήσει την Κρήτη αλλά αναγνωρίζονταν από αυτή σαν βασιλείς.

Βυζαντινά μνημεία στην Άξο

Το χωριό αυτό χαρακτηρίζεται για τα σημαντικά μνημεία που έχει από την αρχαία και τη βυζαντινή εποχή. Ιδιαίτερη εντύπωση κάνουν ο σταυροειδής ναός του Σταυρού και οι τοιχογραφίες στο ναό του Αγίου Ιωάννη, όπως η Δέηση του ιερού, η εικόνα του Αγίου Μάμα να κρατά ένα ζώο και σκηνές με τιμωρίες κολασμένων ενώ οι υπόλοιποι ναοί είναι ερειπωμένοι.

4.6 Δράσεις για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στο Ηράκλειο της Κρήτης

Τις δυνατότητες και τα προβλήματα του εκκλησιαστικού τουρισμού στην Κρήτη, σε συνδυασμό με την ανάδειξη των πολιτιστικών μνημείων, συζήτησαν ιεράρχες και φορείς του νησιού σε ημερίδα που διοργανώθηκε στο Ηράκλειο.

Η ημιαυτόνομη Εκκλησία της Κρήτης και οι μητροπόλεις της Δωδεκανήσου ξεκίνησαν εκστρατεία (www.inout.gr-) με τη στήριξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την προώθηση και ανάπτυξη του εκκλησιαστικού τουρισμού.

Η αρχή έγινε με μια πρωτότυπη ημερίδα που οργανώθηκε από τους ιεράρχες της Κρήτης και των Δωδεκανήσων. Πραγματοποιήθηκε στο Ηράκλειο και στη διάρκεια των εργασιών της επισημάνθηκε ότι ο μη εμπορεύσιμος θρησκευτικός τουρισμός στην Κρήτη και στα Δωδεκάνησα μπορεί να δώσει σημαντική ώθηση και ποιοτική αξία στο εισερχόμενο περιηγητικό ρεύμα.

Μάλιστα, ανακοινώθηκε ότι θα υπάρξουν επαφές για κοινή δράση ή συνεργασία στο θέμα του θρησκευτικού τουρισμού με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ενώ οι ορθόδοξοι ναοί και τα εκκλησιαστικά μνημεία στην Κρήτη και στα Δωδεκάνησα θα μπορούν να είναι «ανοιχτά» για όλους τους χριστιανούς επισκέπτες, ανεξαρτήτως δόγματος.

Στην πρωτότυπη, αλλά ενδιαφέρουσα ημερίδα που πραγματοποιήθηκε με τη συμμετοχή του Αρχιεπισκόπου Κρήτης Ειρηναίου, μητροπολιτών της μεγαλονήσου και των Δωδεκανήσων, ιερέων, φορέων του τουρισμού, εκπροσώπων της Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, των προεδρείων των ξενοδόχων, των ξεναγών, του ΕΟΤ, συζητήθηκαν οι

δυνατότητες, οι προοπτικές αλλά και τα προβλήματα του εκκλησιαστικού τουρισμού σε συνδυασμό με τους τρόπους προβολής και ανάδειξης των εκκλησιαστικών μνημείων και της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο εκκλησιαστικός τουρισμός, όπως τονίστηκε, θα αποτελέσει «ζώσα» εναλλακτική μορφή τουρισμού σε μνημεία της πίστης και σε ιερά προσκυνήματα.

Ο στόχος διαφοροποιείται από τον τουρισμό της ύλης και του χρήματος, καθώς στόχος της Εκκλησίας δεν είναι το κέρδος, αλλά, όπως διακήρυξαν Αρχιεπίσκοπος και μητροπολίτες, στόχος είναι η ουσιαστική παραγωγή ιεραποστολικού έργου ανάδειξης των ιστορικών μνημείων και γαλούχησης γύρω από την ορθόδοξη χριστιανική πίστη.

«Δεν θέλουμε επ ουδενί να εμπορευματοποιηθεί η θρησκευτική μας παράδοση. Η Εκκλησία μας δεν πρόκειται να δραστηριοποιηθεί στο μάρκετινγκ και στο εμπόριο. Υπηρετούμε και πορευόμαστε με αρχές και αξίες, της πίστης της παράδοσής μας και παράλληλα με τα έργα πολιτισμού και τέχνης θα τις αναδειξουμε μέσω του εκκλησιαστικού τουρισμού», τόνισε χαρακτηριστικά ο μητροπολίτης Πέτρας και Χερσονήσου Νεκτάριος, ο οποίος είναι πρόεδρος της νεοσύστατης επιτροπής επί του εκκλησιαστικού τουρισμού.

Ο ίδιος ζήτησε τη συστράτευση και ενεργό συμμετοχή όλων των φορέων για την επιτυχία του στόχου της Εκκλησίας της Κρήτης και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, επισημαίνοντας ότι στην Κρήτη και στα Δωδεκάνησα υπάρχουν πολλά εκκλησιαστικά μνημεία που μπορούν να αποτελέσουν πόλο έλξης. Στον σχεδιασμό ξεχωρίζουν τα γνωστά παγκοσμίως προσκυνήματα των Αποστόλων Παύλου και Τίτου.

Οι τοπικοί φορείς, από την πλευρά τους, δήλωσαν στήριξη στην πρωτοβουλία της Εκκλησίας της Κρήτης και του Πατριαρχείου, προτάσσοντας ωστόσο τη στήριξη των αρμοδίων στην ανάδειξη και ανάπλαση των ιστορικών-θρησκευτικών μνημείων.

5. ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΣΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

5.1 Η σκοπιμότητα της έρευνας για την πιθανότητα ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού

Η έρευνα της τουριστικής αγοράς μπορεί να γνωστοποιεί τις προτιμήσεις της και είναι δυνατόν να δώσει μια πληθώρα χρήσιμων πληροφοριών στους αρμόδιους φορείς ώστε να είναι σίγουροι για διάφορες δαπανηρές ενέργειες που κάνουν προκειμένου να προωθήσουν κάποια συγκεκριμένη μορφή τουρισμού(Στέφανος Καραγιάννης, 2001).

Είναι δυνατόν λόγω εσφαλμένων αποφάσεων να γίνουν λάθη όπως για παράδειγμα η προώθηση ενός τουριστικού πακέτου που αφορά μια θρησκευτική εκδρομή να μην έχει απευθυνθεί στο σωστό κοινό, στην κατάλληλη τιμή, την κατάλληλη περίοδο και γενικά να μην πληρεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις.

Μέσα από την έρευνα μπορεί κάποιος να ενημερωθεί για τις προτιμήσεις των ατόμων που έχει επιλέξει ως αντιπροσωπευτικό δείγμα , για το κατά πόσο τους φαίνεται ακριβή ή φθηνή μια εναλλακτική μορφή τουρισμού, κατά πόσο είναι πληροφορημένοι για άλλες εκτός του μαζικού τουρισμού μορφές, ποια θεωρούν πως είναι τα μειονεκτήματα αλλά και τα πλεονεκτήματα μιας εναλλακτικής μορφής, πόσο ευχαριστημένοι ή δυσαρεστημένοι είναι από τις υπηρεσίες που τους παρέχει, αν τους φαίνεται ενδιαφέρουσα ή είναι απλά αδιάφορη ανεξάρτητα από το πόσο καλά μπορεί να προωθηθεί και γενικά για πολλούς παράγοντες με βάση τους οποίους αναπτύσσεται η οποιαδήποτε μορφή.

Το μειονέκτημα είναι πως η έρευνα δεν καθίσταται πάντα ακριβής εφόσον πολλές φορές μπορεί κάποια από τα άτομα που θα αποτελέσουν το αντιπροσωπευτικό δείγμα να μη δώσουν ιδιαίτερη σημασία, να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο απρόσεκτα ή ακόμη και τυχαία λόγω του ότι το θεωρούν χάσιμο χρόνου ή τους είναι απλά αδιάφορο- δεν είναι λίγες οι φορές που αρνούνται απλά και μόνο να ρίξουν μια ματιά ή προσποιούνται πως δεν καταλαβαίνουν την γλώσσα την οποία μιλάει ο κάτοχος του ερωτηματολογίου.

5.2 Οι παράγοντες που θα επηρεάσουν την τουριστική αγορά στην προτίμηση της συγκεκριμένης εναλλακτικής μορφής

Αναλύοντας τους παράγοντες που λαμβάνουν υπόψη οι τουρίστες πριν επιλέξουν κάποιο τουριστικό πακέτο ο ερευνητής είναι δυνατό να καταλάβει ότι τον πρώτο λόγο έχουν τα οικονομικά σε σχέση με την χρονική διάρκεια καθώς και την ποιότητα των διακοπών-αν για παράδειγμα το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού μιας χώρας είναι φτωχό τότε η πώληση

διάφορων πακέτων θα είναι χαμηλότερη σε σχέση με μια χώρα που αποτελείτε από πληθυσμό με καλύτερη οικονομική ανάπτυξη(Στέφανος Καραγιάννης,2001).

Στη συνέχεια έρχονται οι κλιματολογικοί και γεωγραφικοί παράγοντες. Παίζει πολύ σημαντικό ρόλο το κλίμα και το φυσικό κάλλος της εκάστοτε τουριστικής περιοχής αφού αυτοί είναι και οι παράγοντες που θα αποτελέσουν εγγύηση για την επιτυχία των διακοπών ανεξάρτητα από το αν οι τουρίστες είναι ντόπιοι ή κάτοικοι άλλης χώρας.

Επιπλέον οι κοινωνικοί και πολιτιστικοί παράγοντες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την προτίμηση του καταναλωτή, αφού άτομα με υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης και μεγαλύτερη ευαισθησία προς το περιβάλλον ψάχνουν μορφές τουρισμού ευγενικές προς αυτό και επιζητούν διαφορετικές εμπειρίες που μπορούν μαζί με τη διασκέδαση να τους προσφέρουν και γνώσεις. Είναι λοιπόν ιδιαίτερα σημαντικές οι συνήθειες, οι αντιλήψεις, οι παραδόσεις, η θρησκεία και γενικά ο τρόπος ζωής της χώρας υποδοχής και προκειμένου να γίνουν κατανοητά όλα αυτά πρέπει να προωθηθούν σωστά.

Αυτοί λοιπόν είναι οι παράγοντες που θα παίξουν τον κύριο ρόλο στην επιλογή ή μη μιας εναλλακτικής μορφής τουρισμού, ενώ στην συνέχεια θα ερμηνευτούν τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα που έγινε σε ένα ποσοστό των επισκεπτών σε κάποιες από τις Εκκλησίες του Ηρακλείου της Κρήτης σχετικά με το πόσο ευχαριστημένοι έμειναν από τη συμπεριφορά των ντόπιων, το πόσο ενδιαφέροντα τους φάνηκαν οι Εκκλησίες και τα Μοναστήρια, αν αξίζει να γίνουν περαιτέρω προσπάθειες για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού, αν συμφωνούν με την πώληση των souvenirs ή το θεωρούν κερδοσκοπία από μέρους των εμπόρων και τελικά αν θα επέλεγαν τον θρησκευτικό τουρισμό σε ένα από τα ταξίδια τους, αν δηλαδή θα τους ενδιέφερε ο κύριος σκοπός του ταξιδιού τους να ήταν η επίσκεψη θρησκευτικών τόπων.

5.3 Οι προσπάθειες της Αρχιεπισκοπής για την προώθηση του θρησκευτικού τουρισμού

Σύμφωνα με τα λόγια του Γενικού Αρχιεπίσκοπου της Επισκοπής Εμμανουήλ Δασκαλάκη το ενδιαφέρον του κόσμου για θρησκευτικούς περιπάτους, εκδρομές με θρησκευτικό ενδιαφέρον και επισκέψεις ιερών τόπων είναι μεγάλο. Υπάρχει μια μεγάλη προσέλευση τουριστών παρακινούμενων από την περιέργεια τους για το τι κρύβει η ορθόδοξη παράδοση- με τα ακριβή λόγια του Αρχιεπίσκοπου:« η ανατολή που δεν έχει η δύση ». Επέμεινε πως το ενδιαφέρον είναι σταθερό από τον κόσμο και εκδηλώνεται με ένα μεγάλο αριθμό τηλεφωνικών κλήσεων καθώς και επισκέψεων για τη συλλογή των ανάλογων πληροφοριών και

μάλιστα έκανε λόγο για τους ομόδοξους Ρώσους οι οποίοι συχνά τελούν μυστήρια στη χώρα μας.

Όσον αφορά την ερώτηση για το πώς είναι οι σχέσεις συνεργασίας της Αρχιεπισκοπής με τη Νομαρχία η απάντηση που έλαβα είναι πως οι σχέσεις τους είναι το ίδιο καλές όσο και με άλλες υπηρεσίες όπως είναι ο δήμος για παράδειγμα και αφού η νομαρχία έχει σχέση με τη διαφήμιση τότε σαφώς έχει σχέση και με την Αρχιεπισκοπή προκειμένου να προωθηθεί ο θρησκευτικός τουρισμός. Οι προσπάθειες που γίνονται για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού είναι μεγάλες κατά κύριο λόγο επειδή οι ξεναγοί δεν γνωρίζουν πολλά πράγματα για τους τόπους και τους ναούς και γενικά για την παράδοση του τόπου που επισκέπτονται για θρησκευτικούς λόγους με αποτέλεσμα η λανθασμένη εντύπωση των τουριστών που αποχωρούν να είναι σχεδόν βέβαιη ώστε να αποτελεί και μειονέκτημα για την εικόνα που σχηματίζεται για τη χώρα μας.

Στην ερώτηση για το ποιο είναι το γενικότερο κέρδος για την Εκκλησία με την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού η απάντηση ήταν κατηγορηματική «κανένα απολύτως». Η Εκκλησία δεν αποσκοπεί σε κανένα κέρδος απλά δέχεται με αγάπη όλους όσους ενδιαφέρονται να γνωρίσουν τη θρησκεία και τους βοηθάει να κατανοήσουν το καθετί στα πλαίσια που είναι εφικτό. Καλεί τον κόσμο σε ένα ταξίδι ηρεμίας και επαφής με την ανώτερη δύναμη που μας δημιούργησε, με τους Αγίους, την παράδοση και τη φύση ακόμα, αφού τα περισσότερα μοναστήρια βρίσκονται σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους με πολύ βλάστηση τριγύρω που ανταμείβει στον ανώτατο βαθμό τον κάθε επισκέπτη που κόπιασε για να φτάσει ως εκεί αφού πολλές φορές από κάποιο σημείο και μετά η πρόσβαση στο μοναστήρι γίνεται μόνο με τα πόδια και όχι με κάποιο μεταφορικό μέσο. Σκοπός της Εκκλησίας είναι η μετάδοση της αλήθειας στους ανθρώπους χωρίς να τους υποχρεώνει να ανταποδώσουν κάτι ακόμα και τα κεριά βρίσκονται εκεί για όσους επιθυμούν να τα ανάψουν- και οι ξένοι συνήθως δεν ανάβουν παρά μόνο ψάχνουν να βρουν εισιτήριο για να κόψουν! Η Εκκλησία λοιπόν αν μπορούμε να πούμε ότι αποσκοπεί κάπου τότε αυτό δεν είναι το οικονομικό κέρδος αλλά « η παρουσία της παράδοσης στον κόσμο της αλήθειας »όπως επί λέξη μου είπε ο Αρχιεπίσκοπος.

Όσον αφορά τις προωθητικές ενέργειες που έχουν γίνει προκειμένου να προτιμήσει ο κόσμος αυτή τη μορφή τουρισμού έναντι κάποιας άλλης δεν μου είπε πολλά πράγματα εφόσον δεν ήταν και στις αρμοδιότητες του παρά μόνο ότι υπάρχουν κάποια έντυπα θρησκευτικών διαδρομών στη νομαρχία Ρεθύμνου και πως κάποια στιγμή στο παρελθόν είχε γίνει κάποιο συνέδριο θρησκευτικού τουρισμού τα αποτελέσματα του οποίου δε γνώριζε και έτσι με παρέπεμψε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο το οποίο είχε ασχοληθεί και οργανώσει το συνέδριο,

στο Θεοφιλέστατο Επίσκοπο Κνωσού αλλά και στην ιστοσελίδα της Αρχιεπισκοπής η οποία περιέχει πολλές χρήσιμες πληροφορίες για τη δράση της.

5.4 Ο τύπος του ερωτηματολογίου που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των στοιχείων :

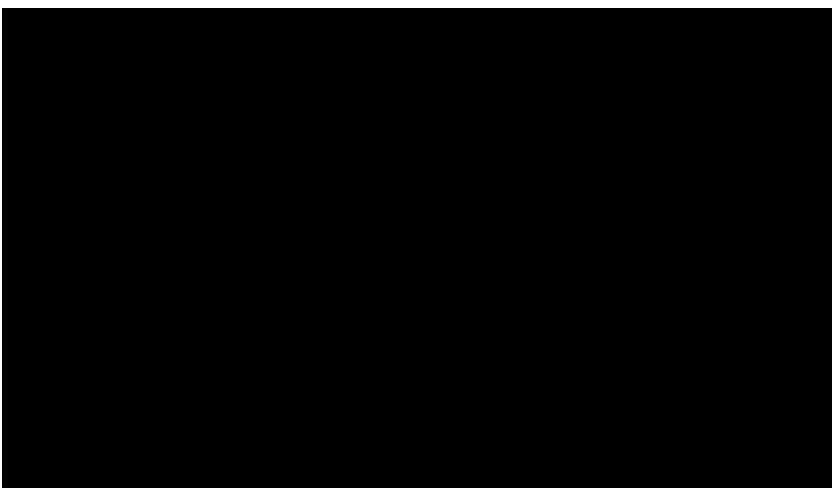
Για τη διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν δυο διαφορετικά ερωτηματολόγια. Στο πρώτο έγινε μια απόπειρα για απόσπαση λίγο περισσότερων στοιχείων σύμφωνα με την ξεχωριστή αντίληψη του κάθε ατόμου. Το ερωτηματολόγιο είχε κάποιες κενές γραμμές προκειμένου οι τουρίστες να εκθέσουν μόνοι τους σε λίγες σειρές τις απόψεις τους. Ήταν όμως μια αποτυχημένη προσπάθεια εφόσον ήταν αρκετά χρονοβόρα.

Στη συνέχεια λοιπόν χρησιμοποιήθηκε ο παρακάτω τύπος ερωτηματολογίου που έκανε την έρευνα ευκολότερη αλλά ίσως όχι τόσο ακριβή όπως συμβαίνει συνήθως με τις ερωτήσεις κλειστού τύπου όπου υπάρχει μόνο ένα ναι ή ένα όχι.

Επιπλέον το ερωτηματολόγιο είναι σε δυο διαφορετικές γλώσσες προκειμένου να απαντηθεί και από τουρίστες που δε μιλούν την ελληνική γλώσσα.

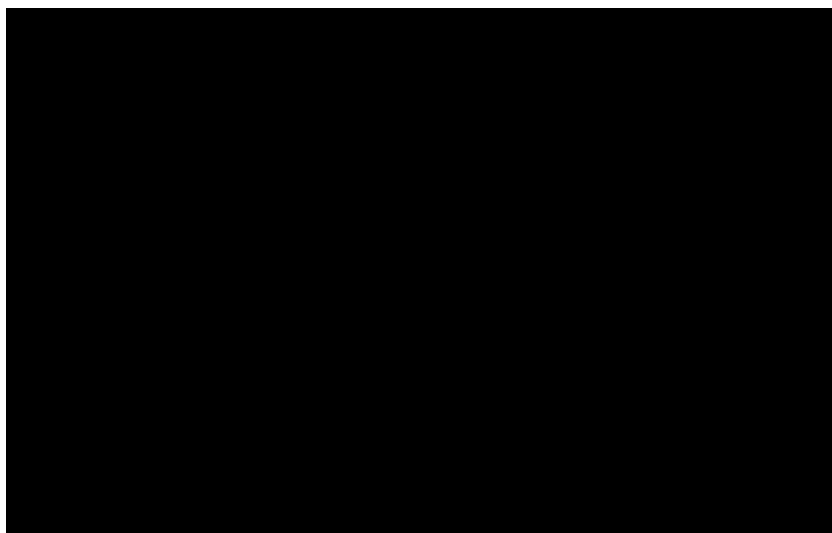
5.5 Ερωτήσεις και Αποτελέσματα της έρευνας

1. ΒΡΕΘΗΚΑΤΕ ΤΥΧΑΙΑ ΣΤΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΝΑΟ Η ΗΤΑΝ ΜΙΑ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ;

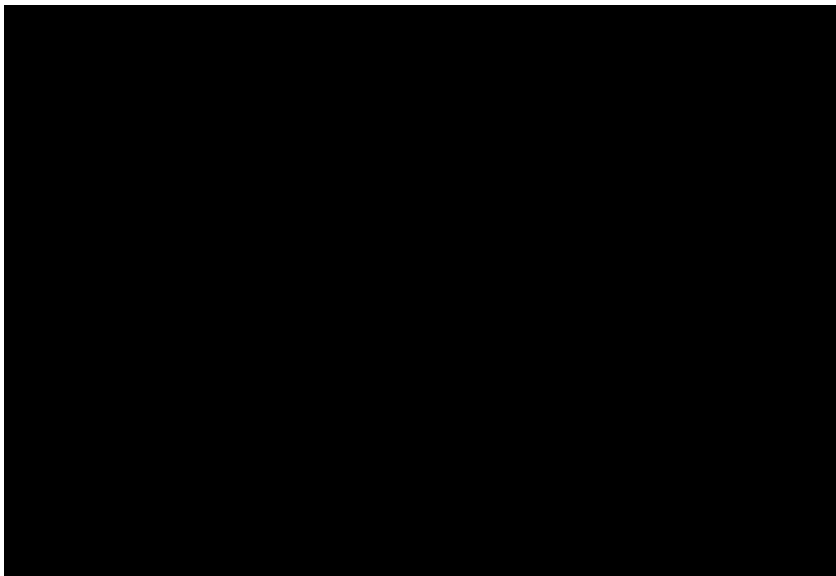
Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξάχθηκε σε 70 άτομα στο Ναό του Αγίου Τίτου και του Αγίου Μινά φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό 54% των ερωτηθέντων βρέθηκε τυχαία εκεί. Ενώ ένα ποσοστό 46% είχε προσχεδιάσει την επίσκεψη του στο συγκεκριμένο ναό. Από τα ποσοστά αυτά φαίνεται το ενδιαφέρον των επισκεπτών για το θρησκευτικό στοιχείο είτε επειδή είναι αρκετά θρήσκοι κάποιοι, είτε επειδή έχουν ακούσει για κάποιο ναό ή μοναστήρι και επιθυμούν να το δουν από κοντά και να μάθουν περισσότερα στοιχεία, είτε απλά από περιέργεια όπως συνηθίζεται από άτομα με μόνιμη κατοικία στο εξωτερικό. Ένα 25% των προερχόμενων από το εξωτερικό είχε οργανώσει τη επίσκεψη του σε ναούς όταν το υπόλοιπο 75% βρέθηκε τυχαία εκεί και αντίστοιχα ένα 17% των Ελλήνων τουριστών είχε προσχεδιάσει την επίσκεψη του ενώ το υπόλοιπο 83% επισκέφτηκε το ναό επειδή απλά περνούσε από εκεί.

2. ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΑΣ ΕΔΩ ΣΚΕΠΤΕΣΤΕ ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΦΤΕΙΤΕ ΑΛΛΟΥΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ:

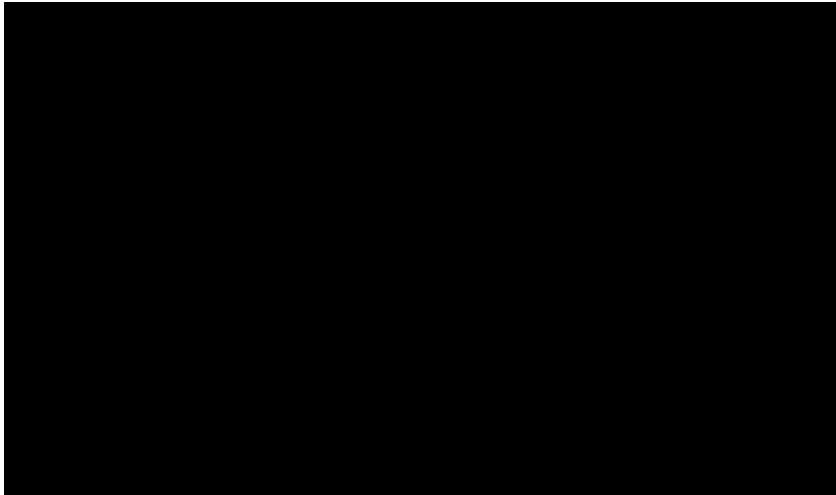
Στη δεύτερη ερώτηση που αφορά την πρόθεση των τουριστών για επισκέψεις σε άλλους θρησκευτικούς τόπους, κατά την διαμονή τους στο τουριστικό μέρος που επέλεξαν για τις διακοπές τους, το 73 % απάντησε ότι ενδιαφέρεται και για άλλα Μοναστήρια και Εκκλησίες που υπάρχουν εκεί. Μέσα στα σχέδια λοιπόν των ατόμων που διαλέγουν κάποιο προορισμό για την αναψυχή τους δεν υπάρχει μόνο το κλασικό μοντέλο ήλιος – θάλασσα αλλά και η επιμόρφωση τους μέσα από επισκέψεις σε ενδιαφέροντα μέρη της τουριστικής περιοχής.

3. ΕΙΣΤΕ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΜΕΝΟΙ ΑΠ' ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΟΥΝ ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ- ΛΑΜΒΑΝΕΤΕ ΤΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΘΥΜΕΙΤΕ;

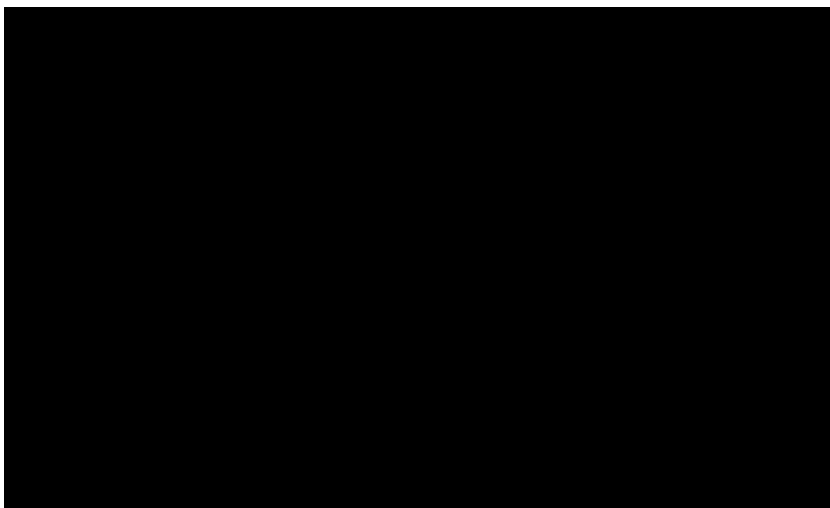
Σε μια τρίτη ερώτηση που έγινε στο αντιπροσωπευτικό αυτό δείγμα ατόμων όσον αφορά την ικανοποίηση τους από τις πληροφορίες που λαμβάνουν το 79 % απάντησε θετικά. Ποσοστό το οποίο δείχνει ότι η θέληση των ντόπιων να εξυπηρετήσουν τους εισερχόμενους τουρίστες είναι μεγάλη. Το γεγονός ότι οι τουρίστες είναι ευχαριστημένοι από τη συμπεριφορά των ντόπιων δείχνει ότι η συμβολή τους στην επιλογή των τουριστών να επισκεφτούν διάφορους θρησκευτικούς τόπους είναι μεγάλη. Όταν για παράδειγμα κάποιος επισκέπτης ρωτήσει κάποιο ντόπιο για ένα συγκεκριμένο μοναστήρι το σύνηθες είναι ο ντόπιος να δίνει έξτρα πληροφορίες και για κάποιο άλλο μοναστήρι μεγάλου ενδιαφέροντος προτρέποντας τον τουρίστα να επισκεπτεί περισσότερα από ένα μοναστήρια.

4. ΘΑ ΕΠΙΛΕΓΑΤΕ ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΕ ΕΝΑ ΑΠ' ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΑΣ;

Μια ερώτηση πολύ σημαντική από την οποία μπορούν να βγούν πολλά συμπεράσματα για το μέλλον της εναλλακτικής αυτής μορφής τουρισμού που ονομάζεται θρησκευτικός είναι αυτή για το εάν οι ερωτώμενοι θα επέλεγαν το θρησκευτικό τουρισμό σε κάποιο από τα ταξίδια τους. Στην ερώτηση αυτή το 46 % των ερωτηθέντων απάντησε ότι θα πραγματοποιούσε κάποιο ταξίδι με θρησκευτικό περιεχόμενο ενώ ένα 54 % θα προτιμούσε μια συνηθέστερη μορφή τουρισμού έναντι του θρησκευτικού. Το ενδιαφέρον επομένως για τους θρησκευτικούς τόπους συνεχίζει να υπάρχει.

5. ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΠΩΣ ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΝΑΩΝ;

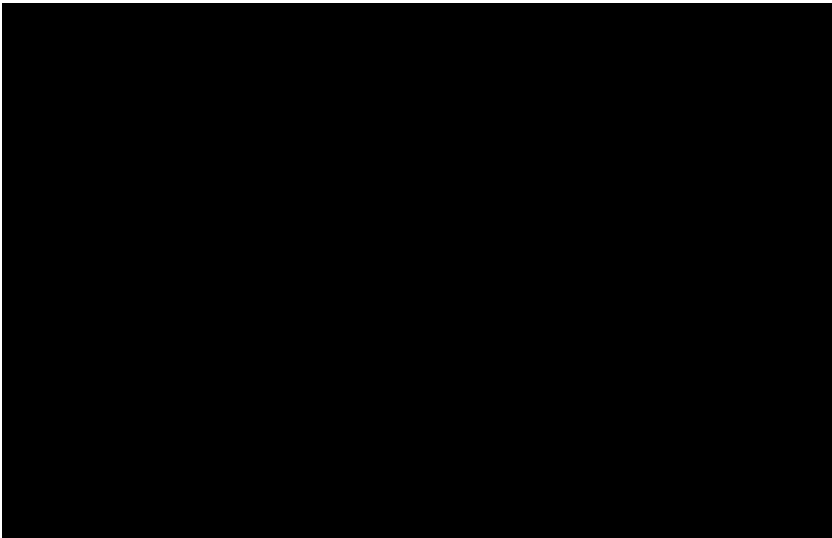

Η πέμπτη ερώτηση αφορά την εικόνα που έχουν οι Εκκλησίες, τα μοναστήρια και τα θρησκευτικά μνημεία. Κάποια εκ των οποίων έχουν διατηρηθεί σε πολύ καλή κατάσταση, άλλα

με πρωτοβουλίες του αρμόδιου τομέα έχουν βελτιωθεί και άλλα είναι στα πρόθυρα να ισοπεδωθούν τελείως.

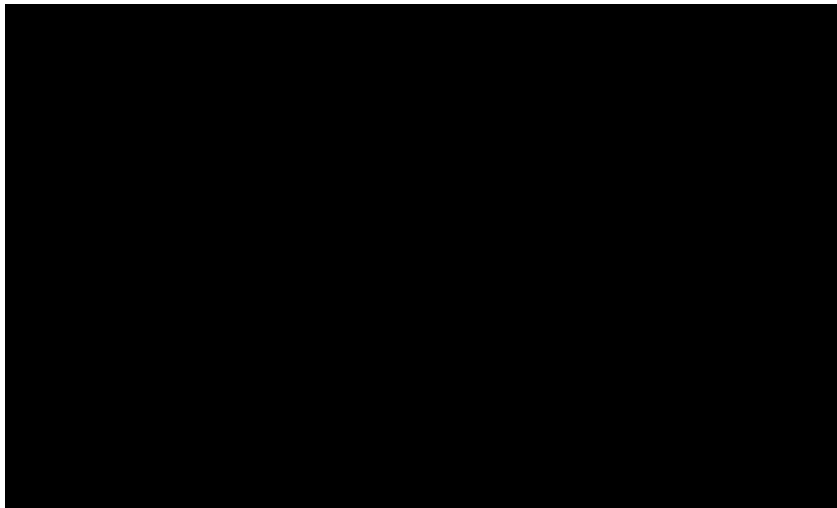
Το 61 % των ερωτηθέντων ισχυρίζονται πως περαιτέρω ενέργειες είναι απαραίτητες για την ανάδειξη των ναών και των μοναστηριών ώστε να προσελκύουν το ενδιαφέρον περισσότερων τουριστών ενώ το 39 % αυτών πιστεύουν πως δε χρειάζεται τίποτα περισσότερο ή απλά δεν γνωρίζουν.

6. ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΕΧΕΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΡΟΛΟ Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΝΑΩΝ;

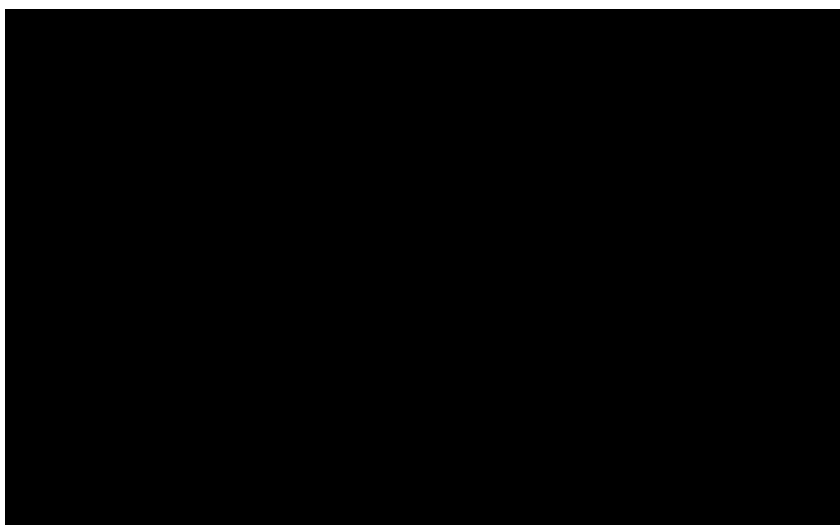
Ένα ποσοστό 73 % των ερωτηθέντων υποστηρίζει πως η επίσκεψη θρησκευτικών τόπων είναι επιμορφωτική, συνεπώς όλοι συχνά ή όχι πρέπει να επισκέπτονται τους κατά τόπους θρησκευτικούς ναούς. Το 27 % όμως των ερωτηθέντων απάντησε πως η επίσκεψη τόπων με θρησκευτικό ενδιαφέρον δεν έχει εκπαιδευτικό ρόλο, επομένως η επίσκεψη τους περιορίζεται μόνο στην ανάγκη τους για προσευχή ή την αναψυχή βλέποντας μια ωραία θέα από ένα μοναστήρι σε συνδυασμό με την προσευχή.

7. ΑΚΟΥΣΤΗΚΑΝ ΣΚΑΝΔΑΛΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΑΠΑΔΕΣ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ, ΣΑΣ ΕΧΕΙ ΕΠΗΡΕΑΣΕΙ ΑΥΤΟ;

Πριν αρκετό καιρό βγήκαν στην επιφάνεια από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάποιες άσχημες συμπεριφορές ιερέων που ντρόπιασαν τη χώρα μας και πολύ περισσότερο τη θρησκεία μας, που άφησαν σε όλους μας αμφιβολίες για το κατά πόσο πρέπει να σεβόμαστε και να εμπιστευόμαστε τα άτομα που υποτίθεται πως αφιέρωσαν τη ζωή τους στην Εκκλησία. Ένα ποσοστό 51 % έχει επηρεαστεί από αυτά τα σκάνδαλα με αποτέλεσμα να βλέπει αρνητικά τους ιερείς ενώ το 49 % του ίδιου δείγματος έχει ξεπεράσει τα σκάνδαλα ή απλά δεν έχει επηρεαστεί καθόλου και συνεχίζει να έχει την ίδια επαφή όπως και πριν με την Εκκλησία.

8. ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ- ΕΙΝΑΙ ΟΡΘΟ ΝΑ ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΥΠΟ ΤΕΤΟΙΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ Η ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΜΠΟΔΙΣΤΟΥΝ ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΩΣ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΟΙ;

Στην τελευταία ερώτηση που αφορά την πώληση των θρησκευτικών αντικειμένων σε πάγκους έξω από Εκκλησίες και σε καταστήματα τουριστικών ειδών το μεγαλύτερο ποσοστό που αντιστοιχεί στο 60% έχει αντίρρηση και επιθυμεί να εμποδιστούν οι πωλήσεις υπό αυτό τον τρόπο θεωρώντας τους έμπορους αυτούς κερδοσκόπους. Το υπόλοιπο 40 % δεν ενοχλείται από την εμπορευματοποίηση των θρησκευτικών αντικειμένων και δεν θεωρεί τους εμπόρους αυτούς κερδοσκόπους εφόσον απλά εφοδιάζουν τους τουρίστες με αναμνηστικά του τόπου που επισκέφτηκαν.

5.6 Συμπεράσματα από την έρευνα

Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα ,παρόλο που ένα μεγάλο ποσοστό τουριστών βρέθηκε τυχαία στο ναό τον οποίο απάντησε το ερωτηματολόγιο, είχε σκοπό να επισκεφτεί ή είχε ήδη επισκεπτεί και άλλους ιερούς τόπους δείχνοντας έτσι το ενδιαφέρον ή ακόμη και την περιέργεια (κυρίως από την πλευρά των τουριστών από το εξωτερικό, που συχνά αναρωτιούνται όταν βλέπουν κάποια Εκκλησία) που έτρεφε για το θρησκευτικό στοιχείο. Ο χρόνος που διατίθεται για τη γνωριμία ενός τουριστικού προορισμού είναι περιορισμένος (εφόσον οι διακοπές συνήθως ολοκληρώνονται σε μια εβδομάδα)και έτσι οι επισκέπτες προσπαθούν να τον κατανέμουν όσο καλύτερα προκειμένου να ξεκουραστούν ενώ ταυτόχρονα να γνωρίσουν τις ιδιαιτερότητες του. Όταν λοιπόν ένα ποσοστό 73% έχει στο πρόγραμμα των διακοπών του την επίσκεψη ναών και μνημείων θρησκευτικού ενδιαφέροντος σημαίνει πως το θρησκευτικό στοιχείο αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες.

Ενώ αρκετά μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων είναι ευχαριστημένο από τη συμπεριφορά του ντόπιου πληθυσμού υπάρχει ένα μικρό ποσοστό που δεν έχει μείνει ευχαριστημένο και πιθανόν αυτό να συμβάλλει και στον αρνητισμό του για περισσότερες επισκέψεις εφόσον δεν μπορεί να συλλέξει πληροφορίες για ότι χρειάζεται πέρα από αυτά που παρέχουν οι τουριστικοί οδηγοί. Από αυτή την αναλογία 79% / 21% φαίνεται πως υποδοχή των τουριστών στον τόπο προορισμού παίζει μεγάλο ρόλο για το πώς θα αποφασίσουν να περάσουν το χρόνο τους. Όταν για παράδειγμα η χώρα υποδοχής απαρτίζεται από φιλόξενο λαό περήφανο για τις ιδιαιτερότητες του τόπου καταγωγής του θα προσπαθήσει να ενημερώσει τους τουρίστες για μέρη που αξίζει να επισκεφτούν. Εκείνοι από την πλευρά τους θα μείνουν ευχαριστημένοι και θα μεταδώσουν την καλή εντύπωση και σε άλλους προκειμένου να επισκεφτούν το συγκεκριμένο προορισμό. Επιπλέον τα οικονομικά οφέλη θα είναι περισσότερα για τη χώρα υποδοχής και φιλοξενίας τους εφόσον σχεδόν οι περισσότερες επισκέψεις (όπως π.χ τα μουσεία) απαιτούν κάποιο αντίτιμο αντίθετα με το μοντέλο θάλασσα-ήλιος .

Σχεδόν οι μισοί από τους ερωτηθέντες (ένα 46%) είναι υπέρ της πρότασης για κάποιο ταξίδι με κύριο σκοπό την επίσκεψη ιερών τόπων και το προσκύνημα. Αυτό είτε με μοναδικό κίνητρο την προσευχή είτε το προσκύνημα σε συνδυασμό με άλλες δραστηριότητες που κάνουν πιο ευχάριστο τον τύπο του ταξιδιού.

Ένα μεγάλο ποσοστό συμφωνεί με το γεγονός ότι χρειάζονται περαιτέρω ενέργειες για την ανάδειξη των ναών και των μοναστηριών. Πιθανών μέσα σε αυτό να εννοείται πως χρειάζονται και προωθητικές ενέργειες προκειμένου ο κόσμος που δε γνωρίζει για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού (και είναι πολλοί αυτοί που με ρώτησαν "υπάρχει θρησκευτικός τουρισμός;") να ενημερωθεί ώστε να είναι σε θέση να επιλέξει κάτι διαφορετικό έναντι του μαζικού τουρισμού.

Εν ολίγοις ο κόσμος που επιλέγει κάποιο μέρος για την πραγματοποίηση των διακοπών του έχει μεν ανάγκη για χαλάρωση και ξεκούραση αλλά έχει επίσης ανάγκη για κάτι διαφορετικό που θα κάνει ενδιαφέρον το χρόνο που περνάει στον τουριστικό προορισμό. Για να μάθει όμως για όλες τις διαφορετικές μορφές τουρισμού που υπάρχουν και κυρίως για το θρησκευτικό πρέπει να υπάρχουν και οι κατάλληλες προσφορές και φυσικά η διαφήμιση και προώθηση του προϊόντος αυτού. Με την ανάδειξη της θρησκευτικής μας κληρονομιάς, μέσα από δράσεις όπως ο εξωραϊσμός των ναών και των μοναστηριών ο θρησκευτικός τουρισμός θα προσελκύσει πολύ μεγαλύτερο αριθμό επισκεπτών εφόσον ήδη έχει τις βάσεις για να αναδείξει τον πλούτο του.

Όσον αφορά την επιμόρφωση των ενδιαφερόμενων για το θρησκευτικό τουρισμό το μεγαλύτερο ποσοστό (73%) συμφωνεί πως υπάρχει εκπαιδευτικό όφελος από την επίσκεψη σε ιερούς ναούς και μοναστήρια καθώς και σε μνημεία θρησκευτικού ενδιαφέροντος. Όλος αυτός ο πλούτος έχει κληροδοτηθεί σε εμάς με σκοπό την διατήρηση του για όλο και περισσότερες γενεές. Είναι μια παράδοση από τα αρχαία κιάλας χρόνια που με το πέρασμα των αιώνων συνεχίζει να υπάρχει τονίζοντας έτσι τη σημασία της η οποία είναι σαφώς πολύ μεγάλη.

Από την άλλη πλευρά κάποια σκάνδαλα με ιερείς προσπάθησαν να αμαυρώσουν την εικόνα της Εκκλησίας με την πρόφαση να ενημερωθεί ο κόσμος για το τι συμβαίνει στα μοναστήρια όταν είναι κλειστά για το κοινό και τι κρύβεται πίσω από την καλοσυνάτη 'μάσκα' των ιερέων. Σίγουρα η εικόνα που είχε ο κόσμος για τους ιερείς και τους μοναχούς μπορεί να άλλαξε αλλά αυτό δεν είναι κάτι που μπορεί να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τους πιστούς. Όταν κάποιος είναι κοντά στην Εκκλησία παραμένει εφόσον ακόμη και αν ισχύουν τα σκάνδαλα, έχουν διαπραχθεί από θνητούς και μη αλάνθαστους ανθρώπους που υπηρετούν την Εκκλησία και όχι από την ίδια την Εκκλησία και τη θρησκεία. Οι ερωτηθέντες για το αν έχουν επηρεαστεί από όσα ακούστηκαν στο παρελθόν για τους μοναχούς ήταν σχεδόν ισάριθμα καταμερισμένοι.

Το 51 % του συνόλου έχει ενοχληθεί ενώ το 49 % όχι. Η στάση αυτών των ατόμων μπορεί να έχει αλλάξει ως προς τους ιερείς τους οποίους ίσως να μην εμπιστεύονται τόσο αλλά όχι προς την Εκκλησία εφόσον όπως ειπώθηκε προηγουμένως μεγάλο ποσοστό (73%) επισκέπτεται τόπους θρησκευτικού ενδιαφέροντος μετά τα σκάνδαλα και επίσης μεγάλο ποσοστό (79%) θέλει να πραγματοποιήσει ταξίδι με θρησκευτικό σκοπό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

❖ Ελληνική

Νίκος Γ. Ηγουμενάκης (1999) 'Τουριστικό Μάρκετινγκ', Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα, σελ. 116-128.

Φώτης Ν. Κουκλάκης (2002) 'Τουρισμός και Τοπική Αυτοδιοίκηση', σημειώσεις στη βιβλιοθήκη ΤΕΙ Ηρακλείου, σελ 10-13.

Στέφανος Καραγιάννης (2001) «Έρευνα Αγοράς στον Τουρισμό», σημειώσεις από τη βιβλιοθήκη του Τ.Ε.Ι Ηρακλείου, σελ.9-10.

Νίκος Ψιλάκης, (1998) 'Βυζαντινές Εκκλησίες και Μοναστήρια της Κρήτης', Εκδόσεις Καρμανωρ.

Νικηφόρος Λαμπρινός (2007) 'Θρησκευτικός Τουρισμός', Εφημερίδα «Νέα Κρήτη».

Νίκος Γ. Ηγουμενακης, Κώστας Ν. Κραβαρίτης, Περικλής Ν. Λύτρας (1999) 'Εισαγωγή στον Τουρισμό', Interbooks, σελ7-8, 38-40, 52-56,111-112,262-267.

Παπαχρηστόπουλος (2005) Σημειώσεις τουριστικής κοινωνιολογίας, , βιβλιοθήκη ΤΕΙ, σελ. 23-25.

Δημήτρης Καραγιάννης Διευθ. ΕΤΑ-ΠΔΕ, 'Εκκλησίες- Μοναστήρια', Ν.Ε.Ο. Πατρών-Αθηνών 69-71 264 42 ΠΑΤΡΑ, σελ7-8

❖ Ξενόγλωσση

Gisbert Rinchede, Pergamon Press plc, Vol 19, (1992), , Annals of tourism research, University Regensburg Germany, σελ 51

❖ Φωτογραφικό υλικό

Νίκος Ψιλάκης, (1998) «Βυζαντινές Εκκλησίες και Μοναστήρια της Κρήτης», Εκδόσεις Καρμανωρ,.

www.greekhotels.gr- Πόλεις και χωριά στο Ηράκλειο Κρήτης

www.apodraste.pblogs.gr- Νομός Ηρακλείου, το κέντρο της Κρήτης

❖ Internet

Travel Daily News, Βίκυ Καρατζαβέλου, Τετάρτη 15 Οκτωβρίου

www.gnto.gr : Ιστοσελίδα του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού

www.agrotravel.gr

www.inout.gr : Εκστρατεία για ιερό τουρισμό

www.inout.gr- θρησκευτικά άρθρα, 27-12-07

www.patriotaki.com- Ειδικές μορφές τουρισμού,22-12-07

www.ecocrete.gr- Τουρισμός και ανάπτυξη των ορεινών όγκων, οικολογική πρωτοβουλία Χανίων, 28 Ιουλίου 2003

www.pyxida.gr- Τουρισμός, αναγκαίος ο στρατηγικός σχεδιασμός στην Κρήτη, Μυλωνάκης Χρήστος 27-08-2004

www.crete.region.gr - Με αφορμή την παγκόσμια η μέρα τουρισμού..., Ηράκλειο 26-09-05

www.greekhotels.gr- Πόλεις και χωριά στο Ηράκλειο Κρήτης

www.apodraste.pblogs.gr- Νομός Ηρακλείου, το κέντρο της Κρήτης

www.anatolh.com - Προοπτικές ανάπτυξης του θρησκευτικού τουρισμού στο Ηράκλειο, Μιχάλης Ατσαλακης, 01-12-08

www.anatolh.com - Ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού, Θάνος Κορομπηλιάς.

www.travelforall.gr- Επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης για το θρησκευτικό τουρισμό, ΙΕΚΕΠ, 30-01-08

www.kathimerini.gr - Φλέβα χρυσού αποδεικνύεται ο θρησκευτικός τουρισμός για την Ελλάδα,07-12-08, Στάθης Κουσούνης

www.nylou.com - Κρήτη- Ενας ξεχωριστός κόσμος

www.hotel-magazine.com- θρησκευτικός τουρισμός, Κώστας Μιχαλίδης, Μάρτιος 2003.

www.contra.gr- "Χρυσάφι" ο θρησκευτικός τουρισμός, Κωνσταντίνα Ζορμπά

www.patranews.gr- Άρθρο της εταιρίας Τουριστικής Ανάπτυξης και Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος σχετικά με το θρησκευτικό τουρισμό, 27-04-07

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

❖ **Ερωτηματολόγιο στα Ελληνικά**

✓ Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΑΣ ΣΤΟ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ ΝΑΟ ΗΤΑΝ ΜΙΑ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

✓ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΜΟΝΗ ΣΑΣ ΕΔΩ ΣΚΕΠΤΕΣΤΕ ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΦΤΕΙΤΕ ΑΛΛΟΥΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

✓ ΕΙΣΤΕ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΜΕΝΟΙ ΑΠ' ΤΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΟΥΝ ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ- ΛΑΜΒΑΝΕΤΕ ΤΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΘΥΜΕΙΤΕ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

✓ ΘΑ ΕΠΙΛΕΓΑΤΕ ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΣΕ ΕΝΑ ΑΠ' ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΑΣ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

✓ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΠΩΣ ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΝΑΩΝ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

✓ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΠΩΣ ΕΧΕΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΡΟΛΟ Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΝΑΩΝ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

✓ ΑΚΟΥΣΤΗΚΑΝ ΣΚΑΝΔΑΛΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΠΑΠΑΔΕΣ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ, ΣΑΣ ΕΧΕΙ ΕΠΗΡΕΑΣΕΙ ΑΥΤΟ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

✓ ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ- ΕΙΝΑΙ ΟΡΘΟ ΝΑ ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ ΥΠΟ ΤΕΤΟΙΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ Η ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΜΠΟΔΙΣΤΟΥΝ ΟΙ ΕΜΠΟΡΟΙ ΩΣ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΟΙ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

❖ **Ερωτηματολόγιο στην αγγλική γλώσσα**

✓ HAD YOU PLANNED TO VISIT THIS TEMPLE?

YES

NO

✓ DURING YOUR STAY HERE DO YOU INTEND TO VISIT ANY RELIGIOUS PLACES?

YES

NO

✓ ARE YOU PLEASED WITH THE BEHAVIOUR OF THE NATIVE PEOPLE IN THE TEMPLES YOU HAVE VISITED?

VERY MUCH

MUCH

A LITTLE

NOT AT ALL

✓ DO YOU THINK THAT VISITING A TEMPLE CAN BE EDUCATIONAL?

YES

MAYBE

NO

✓ DO YOU PREFER VISITING SOME TEMPLES AND MONUMENTARIES THAN SOMETHING MORE ENJOYABLE?

YES

NO

✓ WHAT DO YOU BELIEVE ABOUT THE SELLING OF RELIGIOUS SOUVENIRS- SHOULD THE DEALERS GO ON DOING THAT?

YES

NO

✓ DO YOU THINK THERE ARE MORE THINGS CAN BE DONE FOR THE RAISING OR THE RELIGIOUS TEMPLES AND MONUMENTARIES?

YES

MAYBE

NO

✓ WOULD YOU CHOOSE RELIGIOUS TOURISM IN ONE OF YOUR TRIPS?

YES

MAYBE

NO

